

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
www.tul.cz

LIBEREC | ZITTAU/GÖRLITZ | JELENIA GÓRA

ACC JOURNAL XXIV 3/2018

Issue C

Social Sciences

INTERNATIONALES
HOCHSCHULINSTITUT
ZITTAU

ZENTRALE WISSENSCHAFTLICHE
EINRICHTUNG DER TU DRESDEN

Uniwersytet Ekonomiczny
we Wrocławiu

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI

HOCHSCHULE ZITTAU/GÖRLITZ

INTERNATIONALES HOCHSCHULINSTITUT ZITTAU (TU DRESDEN)

UNIWERSYTET EKONOMICZNY WE WROCŁAWIU

WYDZIAŁ EKONOMII, ZARZĄDZANIA I TURYSTYKI W JELENIEJ GÓRZE

Indexed in:

INDEX COPERNICUS
I N T E R N A T I O N A L

ERIH
EUROPEAN REFERENCE INDEX FOR THE
HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

Liberec – Zittau/Görlitz – Wrocław/Jelenia Góra

© **Technická univerzita v Liberci 2018**

ISSN 1803-9782 (Print)

ISSN 2571-0613 (Online)

ACC JOURNAL je mezinárodní vědecký časopis, jehož vydavatelem je Technická univerzita v Liberci. Na jeho tvorbě se podílí čtyři vysoké školy sdružené v Akademickém koordinačním středisku v Euroregionu Nisa (ACC). Ročně vycházejí zpravidla tři čísla.

ACC JOURNAL je periodikum publikující původní recenzované vědecké práce, vědecké studie, příspěvky ke konferencím a výzkumným projektům. První číslo obsahuje příspěvky zaměřené na oblast přírodních věd a techniky, druhé číslo je zaměřeno na oblast ekonomie, třetí číslo pojednává o tématech ze společenských věd. ACC JOURNAL má charakter recenzovaného časopisu. Jeho vydání navazuje na sborník „Vědecká pojednání“, který vycházel v letech 1995-2008.

ACC JOURNAL is an international scientific journal. It is published by the Technical University of Liberec. Four universities united in the Academic Coordination Centre in the Euroregion Nisa participate in its production. There are usually three issues of the journal annually.

ACC JOURNAL is a periodical publishing original reviewed scientific papers, scientific studies, papers presented at conferences, and findings of research projects. The first issue focuses on natural sciences and technology, the second issue deals with the science of economics, and the third issue contains findings from the area of social sciences. ACC JOURNAL is a reviewed one. It is building upon the tradition of the “Scientific Treatises” published between 1995 and 2008.

Hlavní recenzenti (major reviewers):

Prof. PhDr. Dušan Šimek	Palacký University Olomouc
Faculty of Arts
Department of Sociology, Andragogy and Cultural Anthropology
Czech Republic
PhDr. Ingo Herzig, M.A.	Technical University of Liberec
Faculty of Economics
Department Foreign Languages
Czech Republic

Contents

Research Articles

Are Foreign Cultures Interesting for EU Citizens? Comparative Study across EU Member Countries	7
Ing. Eva Ardielli, Ph.D.	
Terénní výuka zeměpisu pro základní školy: Realizace na Ještědu	16
RNDr. Artur Boháč, Ph.D.; Bc. et Bc. Zuzana Jelínková	
The Contribution of Writing in Students' Argumentative Skills Development	32
Ing. Lenka Holečková, Ph.D.	
Charakteristiky lidí bez domova	40
PhDr. Pavel Kliment, Ph.D.	
Brenbal as a Free Time Activity Suitable for Aerobic Fitness Development for Children of School Age.....	51
PhDr. Jaroslav Kupr, Ph.D.; doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D.; Bc. Jiří Pánek; Bc. Nikola Procházková; PhDr. Klára Kuprová, Ph.D.	
Professionalisierung des trinationalen Begegnungsprojektes im Dreiländereck D-PL- CZ anhand der wissenschaftlichen Begleitung	60
Dipl.-Soz.Wiss. Sînziana Schönfelder; M.A. Emilia Socha	
Analysis of the Public Policy of Border Protection in the Security Agenda of the Ministry of the Interior of the Czech Republic (from 2014 to March 2017).....	71
PhDr. Ondřej Stulík, Ph.D.	

Miscellanea

University Students' Motivation to Study the German Language.....	89
Doc. PhDr. Martin Lachout, Ph.D.	
Überlegungen zur transkulturellen Dimension der Mehrsprachigkeit aus soziolinguistischer Sicht	96
Mgr. Magdalena Malechová, Ph.D.	
Building a Competence Center for Williams Syndrome at the Hochschule Zittau/Görlitz – Current Research, Teaching and Third Mission.....	109
Prof. Dr. Ingolf Prosetzky; Dipl.-Psych. Vera Danielsmeier	
List of Authors	121
Guidelines for Contributors	122
Editorial Board	123

Research Articles

ARE FOREIGN CULTURES INTERESTING FOR EU CITIZENS? COMPARATIVE STUDY ACROSS EU MEMBER COUNTRIES

Eva Ardielli

VSB – Technical University of Ostrava,
Faculty of Economics, Department of Public Economics,
Sokolská třída 33, 702 00 Ostrava 1, Czech Republic
e-mail: eva.ardielli@vsb.cz

Abstract

Culture is one of Europe's greatest strengths. It contributes to people's well-being, to social cohesion and inclusion. Cultural and creative sectors are considered as very important at EU level. They are considered as drivers of economic growth, job creation and external trade. The EU is diverse in cultural matters and the EU member countries are different with diverse culture backgrounds. The article is focused on the issue of participation of EU citizen in foreign cultures. The willingness of EU citizens to participate in foreign cultures across EU member countries is evaluated based on the indicators describing the level of foreign languages knowledge and the participation in foreign cultural products as the expression of interest and openness to foreign cultures. The evaluation was performed by means of WSA method.

Keywords

Assessment; Culture; European Union; Language skills, Weighted sum approach.

Introduction

Culture is an important topic of the present time. As evidenced by UNESCO (2002), culture is at the heart of contemporary debates about identity, social cohesion, and the development of a knowledge-based economy. The international organizations (like UNESCO, OECD, Council of Europe) are affirming that respect for the diversity of cultures, tolerance, dialogue and cooperation, in a climate of mutual trust and understanding, are among the best guarantees of international peace and security. Culture should be regarded as the set of distinctive spiritual, material, intellectual and emotional features of society or a social group, that encompasses, in addition to art and literature, also lifestyles, ways of living together, value systems, traditions and beliefs [17].

Culture is becoming increasingly important also at EU (European Union) level. In accordance with Article 167 of the Lisbon Treaty, "the EU shall contribute to the flowering of the cultures of the member states, while respecting their national and regional diversity and at the same time bringing the common heritage to the fore". Therefore, culture is an important aspect of EU policy. However, it is considered also as a driving force for economic development, as well as innovation. As stated by Eurostat [5] culture is one of Europe's greatest strengths: "it is a source of values and identity and gives the continent a sense of belonging". It also contributes to people's well-being, to social cohesion and inclusion. In our increasingly diverse societies it is essential to ensure harmonious interaction among people and groups with plural, varied and dynamic cultural identities as well as their willingness to live together. Policies of inclusion and participation of all citizens are therefore guarantees of social cohesion, the vitality of civil society and peace, see [17].

1 Theoretical Definition of the Topic

The main EU's cultural priorities are to contribute to the development of the culture in the EU member countries, to encourage contemporary cultural production and to promote cultural cooperation and diffusion of culture across EU. Moreover, the issue of cultural cohesion and multiculturalism is very topical in the contemporary, rapidly changing environment as well. Currently we are experiencing a number of manifestations of insufficient cultural integration in today's highly differentiated European societies.

1.1 Cultural Pluralism and Multiculturalism

Cultural pluralism is a term used when smaller groups within a larger society maintain their unique cultural identities, and their values and practices are accepted by the wider culture. Cultural pluralism is distinct from multiculturalism [12]. Multiculturalism lacks the requirement of a dominant culture. If the dominant culture is weakened, societies can easily pass from cultural pluralism into multiculturalism without any intentional steps being taken by that society. If communities function separately from each other, or compete with one another, they are not considered culturally pluralistic [13]. Cultural pluralism seeks, on the one hand, the conditions and limits of peaceful coexistence of different cultures, but also examines the unexpected advantages of such cultural diversity. Historical and empirical studies show that culturally mixed society in the cities or in the border areas have been exceptionally productive, see [10], [1]. The task of cultural pluralism is therefore to explore and apply the conditions of fruitful communication among diverse cultural groups, to draw attention to the advantages and risks of culturally inhomogeneous societies and to promote cultural and intellectual exchanges between them. The basic conditions include knowledge of a common language, fundamental recognition of the other, and finally the discovery of its potential importance and benefit to the majority society [9]. Multiculturalism is the school of thought and political stream, which is of the opinion that in a democratic state not only individuals but also groups with different cultures can live and which highlights the benefits of cultural diversity for society and the state. It is applied in countries whose residents come from different cultural backgrounds and in some of them is also applied as a specific policy of the state. The aim is to unite politically all citizens, regardless of their origin, ethnicity or belief, so as to preserve their cultural differences if possible, as stated by Wayland [18] or White [19].

1.2 Language Diversity in European Union

Language diversity across EU is great. In EU, there are 24 official languages. According to the Council of Europe [4] in their daily lives, Europeans increasingly come across foreign languages. There is therefore a need to generate a greater interest in languages among European citizens. Due to the influx of migrants and refugees, Europe has become largely multilingual. For example in London alone some 300 languages are spoken (Arabic, Turkish, Kurdish, Berber, Hindi, Punjabi, etc.). According to Eurostat [7] that contains information on foreign language skills in EU, in many EU member countries more than 9 out of 10 pupils in lower secondary education study two or more foreign languages. For example in Luxembourg it is 100% of pupils, in Finland 98%, in Greece 97%, in Italy 96%, in Estonia and Romania 95%. The EU average is 59%. In the Czech Republic 65% of pupils study two or more foreign languages. The lowest share of pupils studying two or more foreign languages in EU member countries is in Ireland (13%), Austria (9%) and Hungary (6%). Not surprisingly, English is by far the foreign language most studied in the EU. 97% of pupils studied English in lower secondary education in 2015, followed by French (34%) and German (23%). However, in some Member States English was not the main foreign language to be studied. This was the

case of Belgium (French was the first foreign language), Ireland (French), Luxembourg (German).

1.3 Cultural Participation in European Union

Cultural participation is an essential dimension of personal well-being and integration of individuals in society [5]. According to the Council of Europe, the right to take part in cultural life is – and shall be recognised as being – pivotal to the system of human rights [3]. Participation in cultural activities and in cultural products is a fundamental human behaviour and is promoting human well-being [2], [14]. Wider participation in cultural life is a major concern of national cultural policies in different countries around the world [3]. Cultural practices can be defined according to three categories, see [11]: home-based (watching TV, listening to the radio, reading books and newspapers, watching and listening to recorded sound and images, reading and using computer and the Internet), going out (visits to cultural venues such as cinema, theatre, concerts, museums, monuments and heritage sites) and identity building (covers amateur cultural practices, membership of cultural associations, popular culture, ethnic culture, community practices and youth culture).

Nevertheless, according to studies of European Commission from 2007 and 2013, see [16], the cultural participation is decreasing in the EU. For example the share of readers fell from 2007 to 2011 by 10 percentage points (the indicator Number of books read in the last 12 months), see [6]. Moreover, the statistical data document the new trend on EU book market – increasing share of e-books and decreasing trend of printed books. Also going to the cinema and visiting live performances is significantly influenced by the entry of ICT. The main reasons to non-participation in cultural activities are, according to Eurobarometer survey, see [16], lack of interest, lack of time and expense. Also only small minorities of Europeans participate in cultural activities and in cultural products from another European country, and even fewer participate in activities in another EU country. The most commonly accessed activity is reading books by an author from another European country (31% of Europeans have done so at least once in the last 12 months), followed by watching or listening to a cultural TV or radio programme from another European country (27%). Fewer Europeans participate in cultural activities in another EU country: 19% have visited a historical monument or site and 10% have attended a live performance, exhibition or cultural activity.

2 Problem Formulation and Methodology

The article deals with the issue of the participation of EU citizen in foreign cultures. The intention is to assess the attitude of EU citizens to foreign cultures. The expression of interest and openness to foreign cultures can be demonstrated by the effort of citizens to learn foreign languages and to participate in foreign cultural products. As a cultural product, the art and cultural heritage and everything associated with it is referred to. For example, traditional arts (like writing, painting, sculpture and dance), theatres, museums, galleries, monuments, exhibitions, individual exhibits and accompanying services, all of these can be described as cultural products [8]. Cultural product is also the output of cultural-products industries (service outputs that focus on entertainment - motion pictures, recorded music and print media, etc.).

2.1 Aims of the Research

The aim of the article is to evaluate the EU member countries in the area of foreign language knowledge and participation in foreign cultural products, by usage of multi-criteria decision making methods. The results of the research are pointing out the differences among EU member countries, concerning the attitude of citizens to participate in foreign culture. The

problem was solved by usage of multi-criteria decision-making model. The purpose of these models is either to find the best variation of all considered considerations, to exclude ineffective variants or to arrange a set of variants, see [15].

In this article the multi-criteria decision-making model was used to the arrangement of the variants. The elements of the model of multi-criteria analysis of variants were:

- variants of decisions $a_i, i = 1, \dots, m$ (28 EU member countries)
- criteria $f_j, j = 1, \dots, n$ by which variants are evaluated (14 indicators)
- evaluation of variations according to individual criteria $y_{ij}, i = 1, \dots, m, j = 1, \dots, n$
- preference of criteria $v_j, j = 1, \dots, n$, expressing their importance

Criteria weights were determined based on the scoring method. This is the most commonly used method that transforms the point assessment of the importance of the criteria into the form of the weighting vector.

2.2 Method

The designed multi-criteria decision-making model was solved by means of WSA method. The WSA method (Weighted Sum Approach) requires cardinal information, cardinal matrix Y and vector of criteria weights v . The output of WSA is an overall rating for each variant and can be used to organize variants from the best to the worst. WSA method is based on linear utility function. It is based on the principle of utility maximization. If the variant a_i reaches according to criterion j the certain value y_{ij} , it gives the user the utility that can be expressed using a linear function of utility. The total utility of the variant is expressed by the weighted sum of the values of the partial utility functions, see formula (1):

$$u(a_i) = \sum_{j=1}^m v_j \cdot u_j(y_{ij}) \quad (1)$$

where u_j are partial functions of utility of individual criteria and v_j are criteria weights. The algorithm of the WSA method consists of three steps. First is the ideal variant H with evaluation $(h_1, \dots, h_n)$ and basal variant D with evaluation $(d_1, \dots, d_n)$. Then a standardized criteriamatrix R is obtained, the elements of which are obtained by the formula (2):

$$r_{ij} = \frac{y_{ij} - d_j}{h_j - d_j} \quad (2)$$

The matrix R is already the value matrix of utility function of the i -th variant of the j -th criterion because the elements of this matrix are transformed criteria values such as $r_{ij} \in \langle 0; 1 \rangle$. Then the basal variant corresponds to value 0 and the ideal variant to value 1. Finally, the aggregate utility function is calculated for each variant, see formula (3):

$$u(a_i) = \sum_{j=1}^n v_j r_{ij} \quad (3)$$

Then the variants are sorted in descending order according to values $u(a_i)$.

2.3 Data

In this article the evaluation of language skills of EU citizens in individual EU member countries and evaluation of participation in foreign culture products was performed. The evaluation of language skills was based on 7 indicators (criteria) available from the Eurostat

database - Adult Education Survey (AES), see [7]. AES is a source of data on the knowledge of languages by the adult population (self-reported competencies). The survey focused on people aged 25–64 living in private households and the reference period was the 12-months prior to the respondent's interview. This unique dataset enabled the reliable analysis of foreign language knowledge because it contains comparable data of all 28 EU member countries based on the results of questionnaire from the year 2016.

The evaluation of the cultural participation of EU citizens on foreign cultural products was carried out on the basis of 7 cultural indicators which had been obtained in the framework of the Eurobarometer survey [16]. The European Commission's Directorate-General for Education and Culture (DG EAC) commissioned this survey in an effort to measure the attitudes of the European public to individual cultural activities. The survey involved a total of 27,563 European citizens from all 28 EU member countries. The last available data refer to the year 2013.

3 Problem Solution

Multi-criteria decision-making models show decision-making issues where the consequences of decisions are judged by multiple criteria. Multi-criteriality characterizes almost every decision-making situation. In these models of multi-criteria analysis of variants, a final set of variants is given, which is evaluated according to selected criteria. In the research, there was selected the final list of variants, which were 28 EU member countries and two sets of criteria. 7 criteria for evaluation of language skills (different weights for individual criteria – in total 0.5):

- Number of foreign languages known – no languages (weight 0.11842);
- number of foreign languages known – 1 language (weight 0.02632);
- number of foreign languages known – 2 languages (weight 0.06579);
- number of foreign languages known – 3 languages or more (weight 0.11842);
- level of the foreign language reported as best-known – proficient (weight 0.11842);
- level of the foreign language reported as best-known – good (weight 0.03948);
- level of the foreign language reported as best-known – basic (weight 0.01316);

and 7 criteria for evaluation of foreign cultural participation (the same weight 0.07142 for all criteria – in total 0.5):

- Visit of ballet, dance performance or opera from another EU country;
- visit of theatre performance from another EU country;
- visit of musical performance (concert, band, etc.) from another EU country;
- watching/listening to cultural programme on TV/radio from another EU country;
- reading a book by an author from another EU country;
- visit of historical monument/site (palaces, castles, etc.) in another EU country;
- attending live performance, festival or cultural activity in another EU country.

The input data were processed by WSA method. The output of WSA method is the arrangement of variants from the best to the worst according to the value of utility $u(a_i)$. In Table 1 it is possible to see the final order of variants according to the selected criteria.

Tab. 1: *Ranking of EU member countries according to participation in foreign cultures*

Position	Variant	Utility	Position	Variant	Utility
1	Luxembourg	0.87589	15	Cyprus	0.38558
2	Sweden	0.72084	16	Czech Republic	0.31929
3	Denmark	0.65310	17	Croatia	0.31128
4	Netherlands	0.62447	18	Ireland	0.30942
5	Finland	0.59499	19	France	0.29087
6	Malta	0.56789	20	Hungary	0.22026
7	Austria	0.56521	21	Greece	0.21711
8	Slovakia	0.55514	22	Portugal	0.21280
9	Belgium	0.50702	23	Spain	0.21209
10	Slovenia	0.48060	24	United Kingdom	0.20720
11	Estonia	0.46140	25	Italy	0.20649
12	Latvia	0.45284	26	Bulgaria	0.18934
13	Lithuania	0.45100	27	Poland	0.17846
14	Germany	0.44416	28	Romania	0.08631

Source: Author's calculations, [7], [16]

On the top positions are placed the EU member countries that reached the best result (Luxembourg, Sweden, Denmark, Netherlands, and Finland). It means that the citizens of these countries were evaluated as most skilled with knowledge of foreign languages and most interested in foreign cultures. The Czech Republic ranked on the 16th position. United Kingdom, Italy, Bulgaria, Poland and Romania (28th position) ranked among the worst. It means that the level of language skills and participation in foreign cultural products in these countries is the lowest across EU member countries.

Conclusion

Cultural, religious and linguistic diversity are, at first glance, obstacles to communication and clearly complicate social life. But closer study reveals that if these diverse segments of society learn to communicate, it brings unexpected benefits to the majority and minorities. Conversely, if the different cultures only live side by side, avoiding contacts and simply “tolerate” themselves, this represents a certain danger that in a crisis can erupt in violence.

The article was focused on the evaluation of EU member countries according to the citizens' attitude to the knowledge of foreign languages and consumption of foreign culture products. The EU member countries were ranked based on 14 selected criteria by usage of MCDM method WSA. It confirmed the diversity across EU member countries in terms of willingness of citizens to participate in foreign culture. The most inclined to use foreign languages and to consume foreign culture products are the Luxembourgers, Swedes, Danish, Dutchmen and Finns. On the other hand the British, Italians, Bulgarians, Poles and Romanians are less keen to get to know foreign languages and cultures. Europe is facing the process of globalization that involves mixing of different cultures. The trend of the present day is also the rapid development of new information and communication technologies. All these things represent

a challenge for cultural diversity and create the conditions for a renewed dialogue among cultures and civilizations.

Acknowledgements

This article was created within the financial support of the student grant project SGS No. SP2017/129 Economic Factors Affecting the Ensuring of Public Services with Collective Consumption on Faculty of Economics, Technical University of Ostrava.

Literature

- [1] ANGHEL, F.: *Adult Education, Democracy and Development*. [online]. 1994. Strasbourg. <https://katalog.npmk.cz/documents/36588?locale=cs>
- [2] BROOK, O.: *International comparisons of public engagement in culture and sport*. [online]. London: DCMS, 2011. [accessed 2018-02-14]. Available from WWW: https://www.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/77843/Int_comparisons_public_participation_in_culture_and_sport-Aug2011.pdf
- [3] COMPENDIUM: *Compendium of Cultural Policies and Trends in Europe*. [online]. 2017. <http://www.culturalpolicies.net/web/cultural-participation.php>
- [4] COUNCIL OF EUROPE: *Language Facts*. [online]. 2018. <https://edl.ecml.at/LanguageFun/LanguageFacts/tabid/1859/language/en-GB/Default.aspx>
- [5] EUROSTAT: *Culture statistics* [online]. 2016. <http://ec.europa.eu/eurostat/documents/3217494/7551543/KS-04-15-737-EN-N.pdf>
- [6] EUROSTAT: *Digital economy and society statistics - households and individuals*. [online]. 2016. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Digital_economy_and_society_statistics_-_households_and_individuals
- [7] EUROSTAT: *Statistics on Education* [online]. 2018. http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Foreign_language_skills_statistics
- [8] JOHNOVÁ, R., et al.: *Arts Marketing, Marketing umění a kulturního dědictví*. Oeconomia, Praha, 2009. ISBN 978-80-245-1276-1.
- [9] KALLEN, H. M.: *Culture and Democracy in the United States*. Boni Liveright, New York, 1924. ISBN 9781560009665.
- [10] KALLEN, H. M.: Pluralism and American Jewish Identity. *American Jewish History*. DOI: [10.1353/ajh.1997.0007](https://doi.org/10.1353/ajh.1997.0007)
- [11] MORRONE, A.: *Guidelines for Measuring Cultural Participation*. [online]. Quebec: UNESCO Institute for Statistics, 2006. [accessed 2018-03-14]. Available from WWW: <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/guidelines-for-measuring-cultural-participation-2006-en.pdf>
- [12] NAGLE, J.: *Multiculturalism's double bind: creating inclusivity, cosmopolitanism and difference*. Ashgate Publishing, Ltd, Farnham, 2009. ISBN 978-0754676072.
- [13] PANTOJA, A.; PERRY, W.; BLOUROCK, B.: Towards the Development of Theory: Cultural Pluralism Redefined. *The Journal of Sociology & Social Welfare*. 1976, Vol. 4, Issue 1, pp. 125–146. ISSN 0191-5096.

- [14] SCHUSTER, J. M.: Participation Studies and Cross-National Comparison: Proliferation, Prudence, and Possibility. *Cultural Trends*. DOI: [10.1080/09548960701299815](https://doi.org/10.1080/09548960701299815)
- [15] ŠUBRT, T. et al.: *Ekonomicko-matematické metody*. Aleš Čeněk, s.r.o., Plzeň, 2015. ISBN 978-80-7380-563-0.
- [16] TNS OPINION & SOCIAL: *Cultural Access and Participation. Special Eurobarometer 399*. [online]. Brussels: European Commission, 2013. [accessed 2018-01-04]. Available from WWW: http://ec.europa.eu/commfrontoffice/publicopinion/archives/ebs/ebs_399_en.pdf
- [17] UNECSO: *Universal Declaration on Cultural Diversity*. [online]. 2002. <http://unesdoc.unesco.org/images/0012/001271/127162e.pdf>
- [18] WAYLAND, S.: Immigration, Multiculturalism and National Identity in Canada. *International Journal of Minority and Group Rights*. DOI: [10.1163/15718119720907408](https://doi.org/10.1163/15718119720907408)
- [19] WHITE, R.; PERRONE, S.: Racism, Ethnicity and Hate Crime. *Communal/Plural*. DOI: [10.1080/13207870120081479](https://doi.org/10.1080/13207870120081479)

ZAJÍMAJÍ SE OBČANÉ EU O ZAHRANIČNÍ KULTURU? SROVNÁVACÍ STUDIE V ČLENSKÝCH ZEMÍCH EU

Kultura je jednou z nejsilnějších stránek Evropy. Přispívá k blahu lidí, sociální soudržnosti a inkluzi. Sektor kultury a tvůrčích odvětví je na úrovni EU považován za velmi důležitý. Představuje hnací sílu pro hospodářský růst, tvorbu pracovních míst a zahraniční obchod. EU je rozmanitá v oblasti kultury a členské státy EU se kulturně výrazně odlišují. Článek je zaměřen na problematiku participace občanů EU na zahraniční kultuře. Ochota občanů EU, participovat na zahraniční kultuře v jiných členských státech EU, je zhodnocena na základě ukazatelů, popisujících úroveň znalostí cizích jazyků a participaci na zahraničních kulturních produktech, jako projevu zájmu a otevřenosti k cizím kulturám. Hodnocení je provedeno pomocí metody WSA.

SIND DIE EU BÜRGER INTERESSIERT AN DER AUSLÄNDISCHEN KULTUR? VERGLEICHsstudie IN DEN MITGLIEDSTAATEN DER EU

Kultur ist einer der stärksten Aspekte Europas. Kultur trägt zum Wohl der Menschen, zum sozialen Zusammenhalt und zur Integration bei. Der Sektor der Kultur- und Kreativwirtschaft wird auf EU-Ebene als sehr wichtig angesehen. Es ist eine treibende Kraft für das Wirtschaftswachstum, die Schaffung von Arbeitsplätzen und den Außenhandel. Die EU ist kulturell unterschiedlich und auch die EU-Mitgliedstaaten sind kulturell deutlich unterschiedlich. Der Artikel konzentriert sich auf die Frage nach der Beteiligung von EU-Bürgern an ausländischer Kultur. Die Bereitschaft der EU-Bürger, sich in anderen EU-Mitgliedstaaten an der fremden Kultur zu beteiligen, wird anhand von Indikatoren bewertet, die das Niveau der Fremdsprachenkenntnisse und die Teilnahme an ausländischen Kulturprodukten als Ausdruck von Interesse und Offenheit gegenüber fremden Kulturen beschreiben. Die Auswertung erfolgt mit Hilfe der WSA-Methode.

CZY MIESZKAŃCY UE INTERESUJĄ SIĘ KULTURĄ ZAGRANICZNĄ? BADANIA PORÓWNAWCZE W PAŃSTWACH CZŁONKOWSKICH UE

Kultura jest jednym z najmocniejszych atutów Europy. Przyczynia się do dobrobytu ludzi, spójności społecznej i integracji. Sektor kultury i branż twórczych uważany jest na poziomie UE za bardzo ważny. Kultura jest siłą napędową wzrostu gospodarczego, tworzenia miejsc pracy i handlu zagranicznego. UE jest różnorodna w zakresie kultury, również państwa członkowskie UE znacznie kulturowo się różnią. Artykuł skupia się na kwestii uczestnictwa mieszkańców UE w kulturze zagranicznej. Chęć mieszkańców UE do uczestniczenia w kulturze zagranicznej w innych państwach członkowskich UE oceniana jest na podstawie wskaźników opisujących poziom znajomości języków obcych oraz udział w zagranicznych produktach kulturalnych, traktowanych jako przejaw zainteresowania i otwartości na obce kultury. Ocenę przeprowadzono przy użyciu metody WSA.

TERÉNNÍ VÝUKA ZEMĚPISU PRO ZÁKLADNÍ ŠKOLY: REALIZACE NA JEŠTĚDU**Artur Boháč¹; Zuzana Jelínková²**

Technická univerzita v Liberci,

Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická, Katedra geografie,

Komenského 314/2, 460 01 Liberec, Česká republika

e-mail: ¹artur.bohac@tul.cz; ²zuzana.jelinkova@hotmail.com**Abstract**

Příspěvek čtenáři předkládá aktuální problematiku terénní výuky na základní škole, konkrétně terénní výuky zeměpisu. Na realizaci terénní výuky mnohdy nezbývá čas nebo se jí učitelé kvůli její náročnosti vyhýbají. Terénní výuka je přitom zakotvena v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání a její benefity pro žáky jsou nezpochybnitelné. Autoři na příkladu hory Ještědu dokazují, že dostatek podnětů pro terénní výuku se nachází mnohdy nedaleko od školních budov, tudíž se minimalizuje časová i finanční náročnost takovéto výuky. V úvodních kapitolách příspěvku autoři představují teoretická východiska terénní výuky v geografickém vzdělávání a věnují se jejímu postavení v Rámcovém vzdělávacím programu pro základní vzdělávání. Následně analyzují na základě šetření aktuální řešení terénní výuky na základních školách v Liberci. Nejdůležitější částí příspěvku je komplexní plán terénní výuky na Ještědu. Vzhledem k tomu, že tato výuka již byla realizována, je autory evaluována. Součástí příspěvku je mapa lokality výuky a ukázky z pracovního listu pro žáky.

Keywords

Project; Physical geography; Fieldwork; Locality; Framework Educational Programme.

Úvod

Příspěvek vychází z projektu terénní výuky zeměpisu *Poznej svůj Liberec*, který je od září roku 2018 řešen na Katedře geografie Technické univerzity v Liberci (TUL) v rámci projektu Učitelem moderně a odborně. Projekt *Poznej svůj Liberec* navazuje na stejnojmennou bakalářskou práci Zuzany Jelínkové, vedenou Arturem Boháčem. Autorka tíhla k užitečné práci, která pomůže při řešení problémů výuky na základních školách, se zaměřením na zeměpis, město Liberec a jeho zázemí. Během jedenáctileté učitelské praxe na základní škole byla autorka několikrát svědkem toho, když ředitel školy řeší, jak vyplnit pro žáky dny, kdy není z nějaké příčiny možná výuka, ale již nemá k dispozici ředitelská volna. Její práce, resp. projekt, by měl sloužit právě k účelu vyplnění volných dnů a to díky své všestrannosti, mezipředmětovým vazbám a návaznosti na RVP ZV (Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR). Dále by měl vyřešit v dnešní době diskutovanou terénní výuku, jež je součástí RVP ZV a již se stále velké množství učitelů snaží vyhýbat, a to nejčastěji z důvodů časové náročnosti, vlastní nezkušenosti či obav z ohlídání bezpečnosti žáků v terénu. Nelze též pominout laxnost a nechut' zavádět inovace, v tomto případě učení praxí, u některých pedagogů. Terénní výuka je přitom přirozenou součástí výuky zeměpisu a činí ji atraktivnější. Pro žáky je přínosné poznat místo svého bydliště a okolí přímo a nejen z knih, výkladu a vyprávění, a uvědomit si změny, které v tomto místě probíhají. Složitá realita současného světa je velmi proměnlivá. Projekt zahrnuje pracovní list pro žáky, metodickou příručku pro učitele, jež je vodítkem pro jejich výklad v terénu, a mapu lokality Ještěd. Hojně se pracuje s badatelským pojetím výuky a moderními technologiemi.

Vizi projektu *Poznej svůj Liberec* je seznamovat žáky v roce 2019 se třemi lokalitami, a to Ještědem, centrem Liberce a Bedřichovem, přičemž na Ještědu by se žáci zaměřovali na fyzickou geografii, v Liberci na humánní geografii a v Bedřichově na veškeré geografické fenomény. Nicméně, dosud byla zevrubně zpracována lokalita Ještěd zaměřená na fyzickou geografii.

1 Cíle výzkumu

Hlavním cílem příspěvku je vytvoření konceptu terénní výuky na Ještědu, který napomůže v řešení otázky terénní výuky zeměpisu základním školám z Liberecka. Mezi klíčové aspekty konceptu patří pracovní list, metodická příručka pro učitele, příslušná mapa a v neposlední řadě zapojení proškolených budoucích pedagogů, kteří dohlížejí na průběh akce v lokalitě. Hlavní cíl se skládá z několika dílčích cílů, kterými jsou:

- shrnutí důvodů, proč je terénní výuka zeměpisu důležitá, opřené o relevantní informační zdroje
- zjištění aktuálního řešení terénní výuky na základních školách Liberecka
- vytvoření pomůcek, které usnadní výuku – jde o pracovního list, metodickou příručku pro učitele a mapu lokality Ještědu s vyznačenými stanovišti a body zájmu
- zhodnocení celého konceptu na základě proběhlé výuky

2 Metody výzkumu

Pro naplnění vytyčených cílů bylo nutné provést:

- rešerše české a zahraniční odborné literatury, zabírající se tématem terénní výuky, a kurikulárních dokumentů
- výzkum stavu řešení tohoto typu výuky formou dotazníkového šetření na základních školách v Liberci a okolí – Zvolena byla forma kvantitativní pro postižení množství a frekvence zkoumaného jevu i kvalitativní pro hodnocení vybraného jevu.
- terénní průzkum na Ještědu – spojený s hledáním míst vhodných pro názornou výuku zeměpisu v souladu s tím, co se nachází v RVP ZV (očekávané výstupy) a jaké úkoly jsou v místech proveditelné.

3 Teoretická východiska terénní výuky zeměpisu

Terénní výuka je fenoménem, jež přináší různorodé terminologické, metodologické i praktické problémy. Pojem terénní výuky definuje Hofmann [3, s. 6] jako komplexní výukovou formu, která v sobě zahrnuje různé metody (pokus, laboratorní činnosti, pozorování, projektovou metodu, kooperativní metody, metody zážitkové pedagogiky) a různé organizační formy výuky (vycházku, terénní cvičení, exkurzi, tematické školní výlety – expedice), přičemž těžiště spočívá v práci mimo školu. Marada [8] vnímá terénní výuku jako formu vyučování, která vede žáky k sledování přírodních a společenských procesů, jejich rozmístění a projevům v krajině. Upozorňuje též na rozvoj celé řady potřebných dovedností a výchovný potenciál výuky zejména u zaměření na místní region žáků. Terénní výuka tvoří doplnění verbálně sdělovaných faktů ve škole. Pro terénní výuku existuje spousta pojmů jako vyučování v terénu, terénní cvičení, terénní praktikum či výzkum, naučná vycházka, exkurze či geografická laboratoř, přičemž se v určitých nuancích odlišují. Např. naučná vycházka by měla být časově i odborně méně náročná než exkurze. Geografickou laboratoří jsou myšleny pravidelné vzdělávací vycházky do okolí budovy školy v délce jedné vyučovací hodiny. V dnešní době se terénní výuka stává součástí projektových dnů, které jsou nejkomplexnější výukovou metodou a měly by vést k činnostem vyžadujícím aktivitu žáků, získávání informací, jejich hodnocení a prezentaci výsledků [7]. V zahraniční literatuře existuje pro

terénní výuku pojem *fieldwork*. Rověž se vyskytuje termín *field trip*, který je exkurzí, pro níž je klíčové pozorování a testování hypotéz v reálném světě. Můžeme se také setkat s pojmem *excursion* [3, s. 269]. Angloamerické vzdělávací prostředí je inspirací nejen po stránce terminologické, ale též ve vysoké míře využívání terénní výuky. Terénní výuka se může zabývat širokou paletou zeměpisných témat z podoborů fyzické geografie, kartografie a geoinformatiky nebo humánní geografie a může dokonce organicky propojovat různé školní předměty.

Formy terénní výuky jsou odvislé od jejích cílů. Hofmann a kol. [4] dělí terénní výuku ze čtyř hledisek:

- z hlediska časového – rozlišujeme krátkodobou (několikahodinovou), střednědobou (jednodenní) a dlouhodobou (vícedenní) výuku
- z hlediska krajiny, ve které výuka probíhá – rozlišujeme krajinu přírodní více či méně pozměněnou, krajinu kulturní více či méně pozměněnou, silně pozměněnou, městskou a venkovskou
- z hlediska vedení výuky – výuku vedou buď žáci, učitel nebo žáci v kooperaci s učitelem (podobně lze variovat i v otázce hodnocení výuky)
- z hlediska harmonogramu výuky – rozlišujeme přípravu učitele v terénu i řešením, přípravnou fázi žáků spojenou s motivací, zapojením do organizace výuky a seznámení s místem výuky, realizační fázi v terénu a závěrečnou fázi zpracování úkolů, interpretace výsledků a hodnocení výuky

Plánování terénní výuky souvisí s invencí pedagoga. Častý je takový postup, kdy se dozví o nějakém problému či zajímavosti s prostorovými aspekty a vyrazí na terénní průzkum. Hledá místa vhodná jako stanoviště terénní výuky. Poté je téma pomocí studia literatury rozpracováno a doporučeny jsou konzultace s odborníky (např. učiteli jiných vyučovacích předmětů) [8]. Pro terénní výuku je klíčové stanovení realistických cílů, jasných a ne příliš obecných, aby bylo možno hodnotit efektivitu výuky [7, s. 24]. Doporučuje se evaluovat pracovní list, závěrečné práce, mapy či jiné výstupy žáků podle předem daných kritérií. Z obecnějšího hlediska se snaží autoři příspěvku vycházet z revidované Bloomovy taxonomie a postupovat od nižších kognitivních cílů až k těm nejvyšším [12, s. 16]. I proto došlo k zařazení badatelského pojetí výuky (angl. *inquiry-based learning* nebo též *learning by doing*) spojeného s individuálními i týmovými zážitky, vedoucími k umění identifikace a řešení problémů, zapamatování učiva a probouzení zájmu o zeměpis [11]. V zeměpisu má badatelská výuka vést k pochopení jedinečnosti zkoumaného místa (*genius loci*) a aspektů, kterými se liší od okolních míst. Badatelská výuka počítá s minimálními zásahy pedagoga do samotného zkoumání. Přínosem je pro žáky praktické využití nejen zeměpisných znalostí nabytých při výuce ve školní třídě. Terénní výuka je pro pedagogy náročnější než výuka ve třídě z hlediska časové a finanční náročnosti, otázek bezpečnosti, avšak autoři jsou přesvědčeni o tom, že tyto záporů jsou překonány výše zmíněnými pozitivy.

V předloženém textu autoři pracují se střednědobou terénní výukou v méně pozměněné kulturní krajině, spadající z naprosté většiny do katastru města Liberce (městské čtvrti Horní Hanychov a Hluboká), částečně do katastru obce Světlá pod Ještědem. Krajinný ráz území je však spíše venkovský. Organizaci výuky zajišťuje z hlediska základních škol externí subjekt, nicméně role učitele je stále důležitá při motivaci žáků, výkladu a diskusi nad zjištěnými fakty se žáky. Předložená koncepce terénní výuky je dobře hodnotitelná díky pracovním listům a závěrečnému sezení.

4 Zeměpis a jeho terénní výuka v RVP ZV

RVP ZV je základní kurikulární dokument. Autoři pracují s jeho poslední aktualizací z roku 2017, jež vymezuje devět vzdělávacích oblastí. Každá vzdělávací oblast je tvořena blízkými vzdělávacími obory, které se mohou prolínat. Zeměpis spadá do oblasti *Člověk a příroda*, ale vzhledem k jeho akcentu na prostorové aspekty nelze nevidět jeho přesahy do dalších oblastí jako *Člověk a společnost* i dalších. Zaměření vzdělávací oblasti determinují, jakým směrem je žák veden, aby dosahoval klíčových kompetencí – kompetence k učení, kompetence k řešení problémů, kompetence komunikativní, kompetence sociální a personální, kompetence občanské a kompetence pracovní. Klíčové kompetence mají žáka připravit na problémy každodenního života, úkoly v zaměstnání, a mají být náhradou určitého encyklopedismu, který je v českém vzdělávání stále zakořeněn.

Vzdělávací oblast *Člověk a příroda* (vzdělávací obory *Fyzika, Chemie, Přírodopis, Zeměpis*) se zabývá člověkem, přírodou a jejich interakcí. Cíli této vzdělávací oblasti jsou poznání přírody jako celku, vytváření otevřeného myšlení, osvojení poznávacích metod, rozvoj poznávací dovednosti, experimentování, vytváření a ověřování hypotéz, poznání složitosti a souvislosti mezi přírodou a lidskou činností. Vzdělávací oblast poskytuje příležitost poznávat přírodu jako dynamický celek plný složitých vazeb. Dává žákům potřebný základ pro lepší pochopení a využívání současných technologií a pomáhá jim s orientací v každodenním životě. Nejvýznačnějšími postupy (a rozvíjenými dovednostmi) žáků jsou soustavné a spolehlivé pozorování, experimentování a měření. Na základě těchto poznatků o pozorovaném přírodním jevu rozvíjejí dovednost vytváření a ověřování hypotéz, analýzy výsledků tohoto ověřování a vyvozování závěrů. V RVP ZV je u oblasti *Člověk a příroda* přímo zmíněn žádoucí badatelský charakter výuky [10].

Součástí vzdělávacího oboru Zeměpisu je dle RVP ZV vzdělávací obsah Terénní geografická výuka, praxe a aplikace. Má zahrnovat:

- cvičení a pozorování v terénu, geografická exkurze – obsahují orientační body, jevy, pomůcky a přístroje, stanoviště, určování hlavních a vedlejších světových stran, pohyb podle mapy a azimutu, odhad vzdálenosti a výšek objektů v terénu, jednoduché panoramatické náčrtky krajiny, situační plány, schematické náčrtky pochodové osy a hodnocení přírodních jevů a ukazatelů
- ochrana člověka při ohrožení zdraví a života – jde o vysvětlení živelních pohrom, opatření proti nim, chování a jednání při nich v modelových situacích

Od žáka se pak očekává, že ovládá základy topografie a orientace v terénu a aplikuje v terénu praktické postupy při pozorování, zobrazování a hodnocení krajiny. Dále žák uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu v krajině, uplatňuje v modelových situacích zásady bezpečného chování a jednání při mimořádných událostech. Na minimální doporučené úrovni žák ovládá základy praktické topografie, orientace v terénu a uplatňuje v praxi zásady bezpečného pohybu a pobytu ve volné přírodě [10].

5 Řešení terénní výuky zeměpisu na základních školách na Liberecku

Každá základní škola je povinna sestavit dle RVP své školní vzdělávací programy (ŠVP), tudíž navrhnout řešení terénní výuky spolu s jejími očekávanými výstupy. Bylo provedeno dotazníkové šetření na libereckých základních školách, řešící postavení terénní výuky v rámci zeměpisu a jeho mezipředmětových vazeb. Šlo o to zjistit, jaký podíl učitelů terénní výuku uplatňuje a jakými způsoby, a objasnit, proč se někteří učitelé terénní výuce vyhýbají. Posledním cílem šetření bylo zjistit, zda by byl projekt *Poznej svůj Liberec* žádaný. Stručný dotazník, jehož vyplnění nemělo respondentům zabrat více než 10 minut, obsahoval uzavřené

i otevřené otázky. Z dvaadvaceti oslovených základních škol Liberecka, Turnovska a Hrádecka, resp. učitelů zeměpisu, se písemného dotazníkového šetření zúčastnilo pouze deset z nich. Na první pohled nízká návratnost dotazníků se ukázala být nadprůměrnou, byla-li srovnána s obdobnými výzkumy [6].

Bylo zjištěno, že terénní výuka se nejčastěji naplňuje v 9. a 6. ročníku. Nejčastější formou terénní výuky je vycházka do okolí budovy školy a poté školní výlet. Způsobů, kterým lze naplňovat výuku v terénu, uvedli respondenti několik, a to v různých kombinacích. Uváděli exkurze, projekty nebo rozličné pobytové kurzy (škola v přírodě, lyžařský kurz, cyklistický kurz apod.). Terénní výuka zeměpisu bývá naplňována i v rámci jiných předmětů, nejčastěji přírodopisu, chemie, fyziky a občanské nauky. Všech deset respondentů shodně uvedlo, že se snaží výuku v terénu naplňovat alespoň tím, že žáky v blízkém okolí školy seznámí s prací s mapou. Jde tedy o formu geografické laboratoře. Nicméně, šest respondentů uvedlo, že nemá dostatek časové dotace na svůj vlastní předmět, natož provádění delší výuky v terénu. Dalším problémem je finanční a organizační náročnost, spojená s nižší disciplínou žáků v terénu, takovéto formy vyučování. Jako další komplikaci tři respondenti uvedli, že sami mají problém učit v terénu, a proto se terénní výuce záměrně vyhýbají. Dotazníkové šetření potvrdilo celorepublikový trend nárůstu využívání terénní výuky, ale odhalilo i bariéry jejího zařazování [5]. Polovina respondentů by bezvýhradně uvítala realizaci terénní výuky v rámci projektu *Poznej svůj Liberec*, a to hlavně z důvodu formy, připravenosti pracovního listu a mezipředmětových vazeb, které projekt nabízí. Váhavost ostatních respondentů s využitím projektu souvisela převážně s tím, že v době konání průzkumu šlo o projekt v rámci absolventské práce. Kooperaci by se nebránili, kdyby projekt zaštiťovala např. Katedra geografie TUL.

Tab. 1: Příklad harmonogramu rozdělení učiva zeměpisu na základní škole

6. ročník	7. ročník	8. ročník	9. ročník
planeta Země glóbus Země přírodní obraz Země zeměpis světadílů	zeměpis světadílů zeměpisná cvičení a pozorování v krajině	krajina a životní prostředí Země, planeta lidí politické rozdělení	Česká republika

Zdroj: [13]

Tab. 2: Možnosti realizace terénní výuky dle probraného učiva zeměpisu na ZŠ

	Období realizace projektu	
	září – říjen	duben – červen
6. ročník		krajinná sféra
7. ročník	krajinná sféra	georeliéf zeměpisná pozorování v krajině
8. ročník	georeliéf zeměpisná pozorování v krajině	krajina krajina a životní prostředí zeměpisná pozorování v krajině
9. ročník	poloha a rozloha přírodní prostředí	přírodní prostředí obyvatelstvo a sídla oblasti České republiky – severní Čechy zeměpisná pozorování v krajině

Zdroj: Vlastní zpracování

Vlastní průzkum obsahu ŠVP na základních školách v Liberci potvrdil téměř totožný harmonogram rozložení kmenového učiva na ZŠ (viz Tab. 1). Na základě tohoto zjištění bylo navrženo období realizace terénní výuky v lokalitě Ještěd v souladu s ŠVP zapojených škol tak, aby fungovala návaznost na probrané učivo v praxi (viz Tab. 2). Dalším faktorem, který

byl brán v potaz, bylo klima lokality Ještěd, která se nachází v chladné podnebné oblasti, a proto zde není možná celoroční realizace.

6 Geografické vymezení lokality Ještěd

Hora Ještěd s budovou vysílače na vrcholu, tvořeného křemencovým sukem, je symbolem Liberce, který se vyskytuje v množství log libereckých subjektů, propagačních materiálů ad. Lokalita Ještěd se nachází v oblasti Ještědsko-kozákovského hřbetu, jihozápadně od centra města Liberce, v Paseckém hřbetě, jenž sousedí na východě s Libereckou kotlinou (Žitavská pánev), na jihozápadě s Kotelskou vrchovinou (Ralská pahorkatina), na severu s Kryštofovými hřbety (Ještědsko-kozákovský hřbet) a na jihovýchodě s Rašovským hřbetem (Ještědsko-kozákovský hřbet) [1]. Celá lokalita se nachází v území Přírodního parku Ještěd, kromě Naučné stezky (NS) Padáky – Ještědský paradox. V Přírodním parku Ještěd se kromě naučných stezek nacházejí i dvě přírodní památky (PP). Stezky jsou lemovány množstvím informačních tabulí, vytvořených Libereckým krajem, Městskými lesy Liberec a Jizersko-ještědským spolkem, z nichž autoři také čerpali. Lokalita Ještěd tedy zahrnuje řadu chráněných území:

- PP Terasy Ještědu – má výměru 120,96 ha a nachází se v katastrálním území obcí Světlá pod Ještědem, Kryštofovo Údolí a města Liberce v nadmořské výšce od 769 m do 1012 m n. m. Předmětem této přírodní památky jsou mrazovými procesy vzniknuvší terasy, izolované skály (např. Krejčík u stanice lanové dráhy na vrcholu Ještědu), suťové pole a další geomorfologické útvary, které vznikly v předpolí evropského pevninského ledovce ve starších čtvrtohorách. Předmětem výuky v této lokalitě jsou Vířivé kameny a suťové pole spolu s glaciálními relikty bezobratlých živočichů, např. pavouk *Wubanoidea longicornis*, střevlík *Pterostichus negligens* nebo mechy a játrovky. Vrchol Ještědu, ostrůvek přirozeného bezlesí subalpínského stupně, je mimo Krkonoš unikátním biotopem z hlediska Libereckého kraje. Z bylin zde roste plavuň pučivá, podbělice alpská, kýchavice bílá Lobelova nebo zlatobýl alpský. Z dřevin jeřáb ptačí olýsalý nebo nepůvodní kleč. V přilehlých smrkových porostech hnízdí čečetka zimní, hýl obecný a krkavec velký [9]. V přírodní památce se nachází stejnojmenná naučná stezka.
- PP Panský lom – přírodní památka Panský lom (vyhlášena v roce 2005) se nachází v katastrálním území města Liberce v nadmořské výšce 600 m. Hluboký opuštěný lom poskytuje jeden z nejúplnějších profilů devonského vápencového sledu Ještědského pohoří a ukázky příkře vztyčených vrstev s detailním provrácením. Byla zde nalezena rezidua schránek zkamenělých ramenonožců, což dokazuje dávnou přítomnost moře v lokalitě. Vylouhovááním vápence podle puklin vznikla Hanychovská jeskyně, která je přístupná veřejnosti poslední víkend v měsíci srpnu a je zároveň sídlištěm a zimovištěm netopýrů.
- NS Terasy Ještědu – trasa této naučné stezky je dlouhá 10 km a vede po nejzajímavějších skalních útvarech Ještědského hřebene. Má 12 zastavení, která návštěvníky seznamují především s geologií a geomorfologií Ještědského hřebene, s historií lanové dráhy na Ještěd, s historií ještědských chat, hotelů a pomníčků. Jedno zastavení je věnováno také spisovatelce Karolíně Světlé. Součástí této NS jsou stanoviště vrchol Ještědu, suťové pole, lanovka Skalka, 15. poledník.
- NS Ještědské vápence – trasa stezky je 12 km dlouhá, seznamuje návštěvníky na svých 12 zastaveních s geologií, geomorfologií, flórou, faunou a historií Ještědského hřebene. PP Panský lom je součástí NS Ještědské vápence. Stejně tak stanoviště Panský lom a Pláně pod Ještědem.

- Vrcholu Ještědu lze dosáhnout pěšky využitím turistických pěších tras a naučných stezek (NS), kabinovou lanovou dráhou nebo autem na parkoviště Ještědka a poté pěšky po silnici k vrcholu. Pro účely výuky je autory doporučeno využít lanové dráhy z Horního Hanychova na vrchol Ještědu nebo s ohledem na počasí, finance, časové možnosti či fyzickou kondici žáků zvolit náročnější trasu výstupu přes Výpřež nebo velmi náročnou trasu vedle sjezdovky naučnou stezkou Padáky. Terénní výuka v lokalitě Ještěd zahrnuje celkově pět tras, pět variací pořadí a složení celkového počtu osmi stanovišť k výběru (viz Fig. 1). Je tedy možné přizpůsobit výuku požadavkům a možnostem jednotlivých škol. Všechny trasy zahrnují stanoviště Horní Hanychov, konečnou stanici tramvaje č. 3, a vrchol Ještědu. Časová náročnost všech pěti tras které jsou v rámci projektu k dispozici, činí 5-7 hod. a délka tras je 7-11,5 km. Lokalita Ještěd skýtá nejen z geografického hlediska zajímavé a pestré prostředí, pro školy z Liberecka je dobře dopravně dostupná a je relativně bezpečná.

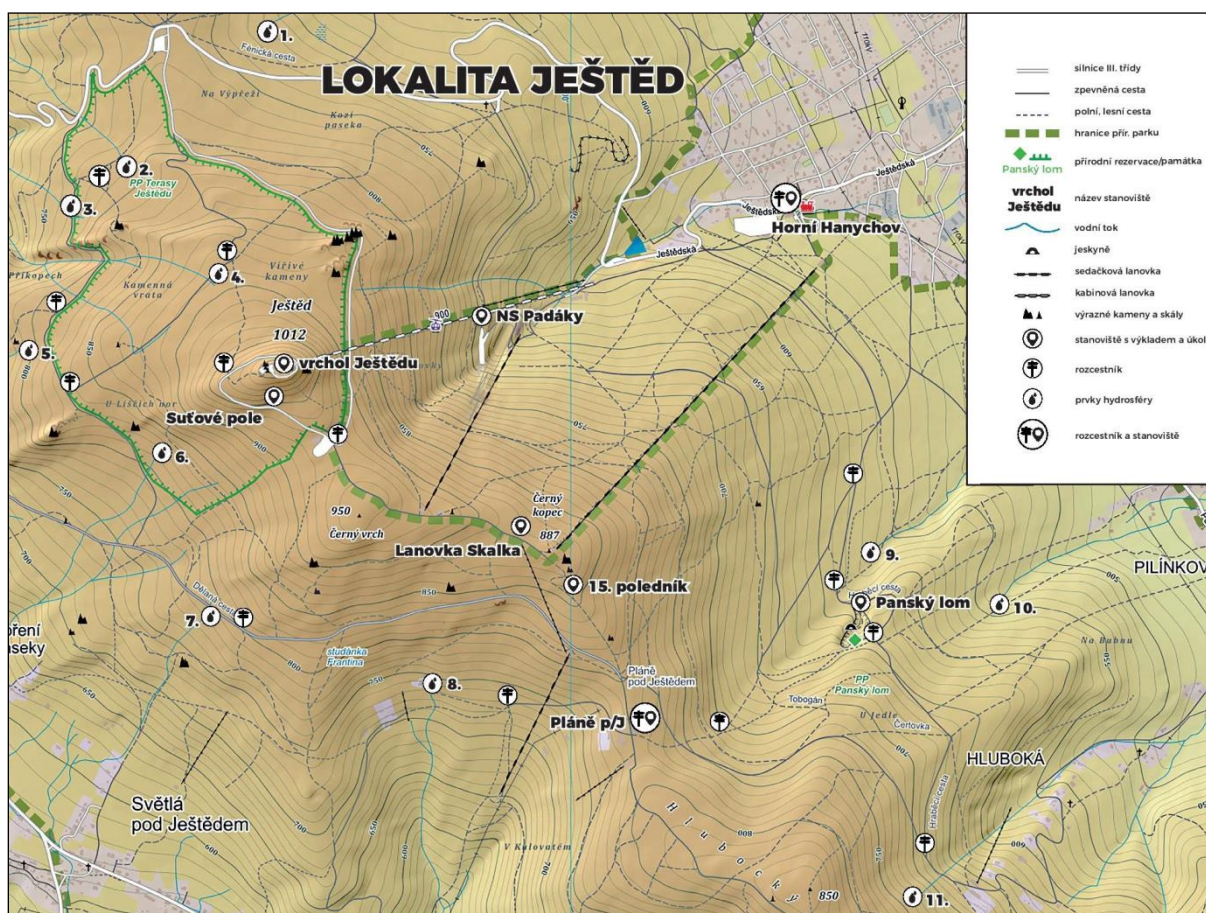

Fig. 1: Mapa lokality Ještěd

7 Mezipředmětové vazby v lokalitě Ještěd

Zeměpis lze během terénní výuky názorně a efektivně propojit s dalšími školními předměty, přičemž se žáci učí pracovat s metodami jednotlivých předmětů (vědních oborů), kombinovat je a především vnímat řešený problém v jeho celistvosti bez roztříštěnosti do jednotlivých vyučovacích předmětů. Žáci tak nezískávají pouze geografické znalosti a dovedností, jakými jsou orientace v prostoru, práce s mapou, měření dat a zaznamenávání informací různorodými způsoby. Níže jsou uvedeny vzdělávací oblasti, kterých se terénní výuka na Ještědu dotýká.

7.1 Vzdělávací oblast Člověk a příroda

Fyzika – žáci změří různé fyzikální veličiny na určených stanovištích dle itineráře trasy:

- teplota vzduchu [$^{\circ}\text{C}$] – měřena digitálním teploměrem, čidlem meteostanice nebo speciálními přístroji, jako je SPARK Science Learning System od firmy Pasco, jenž je velmi vhodný pro badatelskou výuku v přírodních vědách
- vlhkost vzduchu [%] – měřena čidlem meteostanice nebo přístrojem SPARK
- atmosférický tlak [hPa] – měřen na určených stanovištích mobilní aplikací (Barometer) nebo přístrojem SPARK
- rychlost větru [m/s] – měřena pomocí aplikace v mobilním telefonu či tabletu (Zephyr Free Wind Meter) nebo přístrojem SPARK
- směr větru [S, V, J, Z, SV, ...] – měřen pomocí vyrobené směrovky, buzoly a směru ohybu stromů, vlání vlajek nebo igelitového sáčku přivázaného na větvíčku
- hluk [dB] – měřen aplikací v mobilním telefonu (Decibelmeter) v decibelech

Chemie – žáci provedou tyto úkoly:

- změří pH půdy – měřeno v roztoku odebraného vzorku půdy s destilovanou vodou pomocí pH papírku
- změří pH vody v potocích, pramenech či kalužích – měřeno pomocí pH papírku
- provedou neutralizaci – na vzorek kamene obsahující vápenec je nastříkán 8% ocet (při obsahu vápence je vidět reakce – šumění a pozvolné rozpouštění)
- zjištění obsahu vápna v půdě – odebraný vzorek půdy nechají ve škole proschnout a po aplikaci 8% octu zjistí, zda je v půdě obsažen či ne (při obsahu vzorek půdy zašumí)

Všechna výše uvedená měření se zaznamenávají do tabulky v příručce, k některým z nich je připravena nápověda a návod ke srovnávání hodnot.

Přírodopis – žáci se seznámí s místní faunou a flórou, vzácnými i ohroženými druhy.

7.2 Vzdělávací oblast Matematika a její aplikace

Matematika – žáci použijí jednoduché početní úlohy k:

- výpočtu průměrného kroku, který činí 42 % výšky jedince [cm]
- výpočtu odhadové vzdálenosti dle průměrného kroku jedince
- výpočtu správného času v určených městech podle poledníků
- spočítání nadmořské výšky podle vrstevnic na mapě

7.3 **Vzdělávací oblast Člověk a jeho svět**

Žáci se v terénu učí a získávají informace o:

- své obci (městě) – Libereci, Světlé pod Ještědem
- místní krajině Ještědského hřebene
- poloze obce (města) v krajině

7.4 **Vzdělávací oblast Člověk a společnost**

Žáci se v terénu učí o:

- zajímavých a památných místech
- ochraně přírodních památek (PP Terasy Ještědu, PP Panský lom)

7.5 **Vzdělávací oblast Člověk a zdraví**

Výchova ke zdraví – žáci během pobytu v terénu utužují vztahy:

- mezi sebou nebo v rámci vrstevnické skupiny
- ve dvojici či trojici při plnění úkolů
- se svým učitelem

Tělesná výchova – žáci si osvojují činnosti ovlivňující úroveň pohybových dovedností jako:

- slušné chování v dopravních prostředcích při přesunu
- pohyb v terénu
- ochrana přírody

7.6 **Vzdělávací oblast Člověk a svět práce**

Žáci při pobytu v terénu při experimentech dodržují pravidla bezpečnosti práce a ochrany přírody. Žáci používají různé technologie, ať už mechanické, elektrické či softwarové, jako:

- přístroj SPARK na měření rychlosti větru, teploty, vlhkosti vzduchu, atmosférického tlaku
- aplikace v mobilním telefonu Runkeeper, Zephyr WindFree Meter, Decibel Meter a Barometer

8 **Výukové materiály**

Pracovní list pro žáky (14 s.), metodický list pro učitele (26 s.) i mapa celé lokality Ještěd, která zahrnuje též alternativní trasy výstupu na vrchol hory, jsou vybaveny jednotnými piktogramy a obsahem úloh. Speciální piktogramy jsou přiděleny stanovištím s více úkoly, turistickým rozcestníkům, prvkům hydrosféry a prvkům litosféry.

Pracovní list pro žáky zahrnuje úkoly vztahující se k osmi stanovištím, a to Horní Hanychov, NS Padáky (toto stanoviště je poněkud rozlehlější, vzhledem k tomu, že jde o naučnou stezku), vrchol Ještědu, suťové pole, lanovka Skalka, 15. poledník, Pláně pod Ještědem a Panský lom a tři samostatné menší úlohy. Úlohy se týkají nejen konkrétních stanovišť či hory Ještěd, ale také obecnějších záležitostí jako zeměpisná souřadnicová síť, počasí a podnebí, geologická stavba, hydrologické poměry aj. Autoři se vždy snaží v listech postupovat od obecného ke konkrétnímu a konkrétních záležitostí zapojovat pozorování, experimentování a měření. Důraz je rovněž kladen na komparaci získaných údajů. List

obsahuje tabulku pro zanesení v terénu naměřených hodnot a důležité grafické přílohy znázorňující typy oblak, stupnici kyselosti a zásaditosti, Beaufortovu stupnici rychlosti větru či hladinu hluku pro lepší pochopení textu.

Metodická příručka pro učitele obsahuje na rozdíl od žákovského listu informace o vzdálenostech a časech souvisejících s připravenou terénní výukou. Žáky by tyto údaje mohly při plnění úkolů rozptylovat, nicméně ti nadanější je jsou schopni vyčíst z mapy lokality. Příručka rovněž zahrnuje výklad související s jednotlivými stanovišti, který je strukturován tak, že by ho měl pochopit a být schopen dále vysvětlit každý aprobovaný učitel zeměpisu. Dále obsahuje správné odpovědi pro vytyčené úkoly a seznam v listech využitých informačních zdrojů, mezi něž náleží kromě odborné literatury, informačních tabulí a specializovaných webových stránek i konzultace se specialistou na geologii. Nedílnou součástí příručky je seznam pomůcek pro úspěšnou terénní výuku. Jde o psací potřeby, kružítko, pásmo, lakmusové papírky, zkumavky, destilovanou vodu, lopatku, plastové sáčky, chirurgické rukavice, buzolu, stopky a meteostanici nebo jiný meteorologický přístroj. Dále je zapotřebí mít stažené potřebné aplikace v mobilních zařízeních. Tyto aplikace jsou pro mobilní telefony s operačním systémem Android zdarma. Telefony s tímto operačním systémem jsou v České republice oblíbené, tudíž není problém zajistit, aby byl v každé pracovní skupině minimálně jeden žák připravený měřit pomocí zmíněných aplikací. V předchozí kapitole zmiňovaný přístroj SPARK dodávají organizátoři výuky. Metodická příručka pro učitele umožňuje pedagogovi minimalizovat čas na přípravu výuky. Vzhledem k tomu, že je projekt směřován školám na Liberecku, počítá se s tím, že učitelé Ještěd znají. Nicméně, výklad, motivace žáků, interpretace výsledků a benefitů výuky stále zůstává z podstatné části na vyučujícím. Níže (viz Fig. 2 a Fig. 3) jsou ukázány vybrané strany z pracovního listu pro žáky. Zájemci o zaslání kompletních materiálů mohou kontaktovat autory příspěvku elektronickou poštou.

STANOVISTĚ VRCHOL JEŠTĚDU

1. výklad

- přiřaď k sobě název území a původ jeho vzniku:

1. Ještědský hřbet	a) sopečný
2. Ralská pahorkatina	b) vrásový
3. Jizerské hory	c) kerný (zlomový)

2. práce s mapou – prvky hydrosféry a litosféry

- dle mapy zařaď, do jakého úmoří spadají označené vodní toky:

Vodní toky v mapě											
úmoří	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Severní moře											
Baltské moře											

- najdi a označ modře v mapě:

- horní pramen Ploučnice, který se nachází severně od obce Hoření Paseky v nadmořské výšce 712 m

- najdi a označ hnědě na mapě:

- Vířivé kameny, které se nachází SSV od vrcholu Ještědu v nadmořské výšce 840 –875 m
- Suťové pole, které se nachází jižně od vrcholu Ještědu v nadmořské výšce 950 m

3. práce s buzolou

- azimut hory Ralsko z vyhlídkové terasy je

Zdroj: Vlastní zpracování

Fig. 2: Pracovní list pro žáky (stanoviště vrchol Ještědu)

STANOVIŠTĚ PLÁNĚ POD JEŠTĚDEM

1. Výklad:

➤ Počasí:

Počasí je ovzduší na určitém místě,
tvoří se v troposféře, která je součástí Na počasí má
vliv: a)....., b).....,
c), d), e)

➤ Oblaka:

⇒ napiš, co znamenají níže uvedené druhy oblak v češtině

Cirrus

Nimbus

Stratus

Cumulus

⇒ napiš, jak se dělí oblaka dle výšky jejich výskytu

1)

3)

2)

➤ u oblaků a patra se výška základny
mění se, nejnižší bývá u pólů,
nejvýše u rovníku.

Zdroj: Vlastní zpracování

Fig. 3: Pracovní list pro žáky (stanoviště Pláně pod Ještědem)

9 Realizace terénní výuky zeměpisu a jejich výsledky

Autoři upozorňují, že koncept terénní výuky na Ještědu se stále vyvíjí a s ním pracovní list, metodická příručka pro učitele a příslušná mapa. S každou provedenou terénní výukou se objevují možné inovace, opírající se zejména o vlastní pozorování a reakce učitelů zúčastnivších se škol.

Pilotní verze pracovního listu pro lokalitu Ještěd byla vytvořena během zpracovávání bakalářské práce v roce 2017. Byla určena pro žáky 9. ročníků základních škol, kteří již absolvovali vzdělávací obsah vzdělávacího oboru Zeměpis dle RVP ZV. Pilotní verze byla otestována dvěma základními školami. Na základě zpětné vazby učitelů zeměpisu byl pracovní list inovován a doplněn o úkoly zahrnující práci s moderními technologiemi. Nynější pracovní list byl nejdříve otestován a vyplňován členkami krasobruslařského klubu Variace Liberec, v němž autorka působí jako trenérka, žákyněmi 4., 5., 7. a 8. ročníku. Dívky aktivity bavily, především různá měření, a neměly s nimi větších potíží. Nejsou tedy nutně určeny výhradně žákům 9. ročníku. V září roku 2018 byl aktuální pracovní list odzkoušen během terénní výuky, která se dosud nejvíce přibližovala představám autorů, a to na žácích 8. a 9. ročníku ZŠ Kobyly (viz Fig. 4). Během výuky žákům i učitelům asistovaly a pomáhaly tři proškolené studentky magisterského studia učitelství zeměpisu na TUL a výuce byl přítomen odborný dohled z Katedry geografie TUL. Žáci i učitelé ze ZŠ Kobyly si výuku pochvalovali.

Zdroj: Vlastní

Fig. 4: Žáci ze ZŠ Kobyly (skupina vlevo) při měření rychlosti větru přístrojem SPARK

Nicméně, během této výuky byly reflektovány některé nedostatky a úskalí. Většina žáků měla tendence se přílišně soustředit na měření fyzikálních veličin, avšak nebyla schopna interpretovat fyzickogeografické souvislosti různých výsledků měření. To souvisí s faktem, že v klasické vyučovací hodině si žáci musejí složité procesy, jejich konotace a dopady pouze představovat. Pokud se o to vůbec snaží, bývají tyto představy mnohdy dost nepřesné. Následkem je, že v terénu nejsou schopni znalosti z klasické výuky aplikovat. Bylo navrženo

řešení ve formě přidělení studenta magisterského studia učitelství zeměpisu ke každé skupině žáků, který by jim průběžně vysvětloval potřebné souvislosti. Personální pokrytí takovéto asistence by vzhledem k aktuálnímu počtu studentů nečinilo potíží, navíc by šlo o cennou zkušenost pro zapojené jednotlivce. Nešlo si nevšimnout, že celé skupiny žáků byly, co se týče znalostí, dovedností i motivovanosti odlišné. Složení těchto pracovních skupin je však záležitostí učitelů základních škol, jež s žáky dlouhodobě pracují a znají je.

Objevily se potíže žáků s měřením pH půdy, kdy bylo obtížné rozeznat zbarvení indikačního papírku od znečištění papírku od vzorku půdy. Papírek bylo nutno očistit, a přesto nebylo jeho zbarvení po měření výrazné, což je dáno tím, že půdy v lokalitě nejsou výrazně kyselé, ani zásadité. Pomoci by mohlo užívání indikačního papírku jiné barvy než žlutooranžové či měření speciálním přístrojem. Problém se znečištěním zeminou se vyskytoval rovněž u chemického pokusu s neutralizací vápence, když při této kontaminaci vápenec nereagoval. Žáci rovněž stříkali ocet na kameny neobsahující vápenec. Opět je tedy třeba dbát na očistění vzorku od půdy, resp. na správné určení vápence pod dohledem proškolených studentů. Žáci nepředpokládají pocítí klimatickou změnu, neboť extrémně suché léto zapříčinilo nemožnost nalezení vody na stanovišti v Horním Hanychově. Slunný potok byl vyschlý a v blízkém okolí nebyla ani žádná louže. Cestou zpět byl nedaleko Panského lomu objeven přítok Plátenického potoka, ve kterém byla voda, a tak si žáci mohli měření pH vody vyzkoušet. V takovýchto krajních případech existuje u trasy zahrnující výjezd lanovou drahou na Ještěd možnost měření pH vody přesunout na závěrečné stanoviště Panský lom. Komplikovanější možností je úprava trasy tak, aby bylo navštíveno prameniště nad Výpřeží.

Návrhem pro zpestření terénní výuky je využití technologie GPS (Globální polohový systém). Žáci během výuky již pracují s mobilními telefony a naprostá většina dnešních telefonů má již GPS navigaci a není zde případně potíží si stáhnout aplikace pro využití pokročilejších funkcí souvisejících s GPS. Není zapotřebí speciální přístroj. Práce s GPS by mohla doplnit tradiční orientaci v terénu pomocí buzoly, žáci by mohli zaznamenávat určité krajinné prvky do mapy, hodnotit jednotlivá místa a vytvářet tzv. pocitovou mapu či plnit úkoly ve stylu *geocachingu*. Rovněž by bylo možné zařadit práci s geologickými kladívky, kterými KGE TUL disponuje. Činnost by umožnila žákům si vyzkoušet geologickou práci, poznat mechanické vlastnosti hornin (např. poměrně měkkého vápence a tvrdého křemence) a případně si připravit vzorky pro geologickou sbírku. Uvedené aktivity by, vzhledem ke snaze o dodržení časového harmonogramu výuky na Ještědu, mohly být zařazeny do plánované výuky v Bedřichově.

Závěr

Příspěvek představil problematiku terénních cvičení ve výuce zeměpisu na základní škole včetně jejich aktuálních otázek a navrhl řešení ve formě projektu *Poznej svůj Liberec*, který uplatňuje moderní výukové metody a mezipředmětové vazby. Konkrétně bylo představeno komplexní řešení pro lokalitu Ještěd, přičemž byl vypracován pracovní list pro žáky, metodická příručka pro učitele a také mapa lokality.

Autoři usilují o holistický pohled opírající se o premisu, že geografii je vše, co se odehrává v prostoru. Na rozdíl od klasické výuky ve škole se během terénní výuky jednotlivé předměty harmonicky prolínají a nedochází k neorganickému přeskokování z tématu na téma. Také je známo, že žáci si odnesou z vhodně připravené a vedené terénní výuky mnohem více nežli ze standardní vyučovací hodiny [4] [8]. Důraz je kladen na získání klíčových kompetencí u žáků a na práci s moderními technologiemi, které jsou dnešní generaci žáků blízké. Zapojení vysokoškolských studentů učitelství zeměpisu přispívá k tomu, aby jednoho dne vymizely v úvodu příspěvku zmiňované obavy pedagogů z terénní výuky. Je nutno vyzdvihnout, že projekt byl již ve své pilotní verzi vyzkoušen dvěma základními školami a v nynější podobě členkami BK Variace Liberec a především dvěma třídami ZŠ Kobyly. Zpětná vazba je velmi

pozitivní, podnětná a vede k dalším inovacím. Nyní, když projekt *Poznej svůj Liberec* běží a má záštitu Katedry geografie TUL, spousta libereckých základních škol projevuje o terénní výuce na Ještědu zájem.

Odvážnější ambicí projektu je založení integrovaného odborného pracoviště pro terénní výuku na TUL, které by nabízelo možnost realizace terénní výuky na základních a středních školách v Liberci a jeho okolí, a dále propojení této aktivity s terénní výukou zaměřenou na přípravu budoucích učitelů zeměpisu z řad studentů TUL v rámci předmětů jako Inovace v geografickém vzdělávání nebo Regionální geografie České republiky ve vzdělávání. Podobné geografické pracoviště již existuje při Masarykově univerzitě a je lokalizováno v obci Jedovnice v Moravském krasu.

Poděkování

Príspevek byl vypracován díky finanční podpoře z projektu Učitelem moderně a odborně – reg. č. CZ.02.3.68/0.0/0.0/16_038/0006908.

Literatura

- [1] GEOPORTÁL ČÚZK: *Geomorfologické jednotky*. [online], [cit. 18. 3. 2018]. Dostupné z WWW: <https://bit.ly/2MYciGc>
- [2] GERSMEHL, P.: *Teaching geography*. Guilford Press, London, 2005. ISBN 978-1-59385-154-5.
- [3] HOFMANN, E.: *Integrované terénní vyučování*. Paido, Brno, 2003. ISBN 978-80-7315-054-9.
- [4] HOFMANN, E. a kol.: *Multimediální učebnice pro terénní výuku*. [online]. Masarykova univerzita, Brno, 2008. Dostupné z WWW: <https://bit.ly/2KOpeRo>
- [5] KRATOCHVÍLOVÁ, J.: *Teorie a praxe projektové výuky*. Masarykova univerzita, Brno, 2016. ISBN 978-80-210-8163-5.
- [6] KYŠKA, J.: *Terénní výuka v zeměpise na 2. stupni ZŠ ve vztahu k českému RVP*. Diplomová práce. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2014.
- [7] KÚHNLOVÁ, H.: *Kapitoly z didaktiky geografie*. Karolinum, Praha, 1999. ISBN 978-80-7184-995-2.
- [8] MARADA, M.: Jak na výuku v terénu. *Geografické rozhledy*, 2006, roč. XV, č. 3, s. 2-5. ISSN 1210-3004.
- [9] MODRÝ, M.; SÝKOROVÁ, J.: *Maloplošná chráněná území Libereckého kraje: PP Terasy Ještědu*. Geoprint, Liberec, 2004. ISBN 978-80-239-2838-4.
- [10] NÚV: *Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání*. [online]. NÚV, Praha, 2017. Dostupné z WWW: <https://bit.ly/2NHK6vU>
- [11] ROBERTS, M.: Geographic enquiry. *Teaching Geography*. 2010, roč. XXX, č. 1, s. 6-9. ISSN 0305-8018.
- [12] VÁVRA, J.: *Didaktika geografie 1: od vzdělávacího programu k vyučovací hodině v zeměpise na ZŠ, na příkladu tématu Světový oceán*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2006.

FIELDWORK TEACHING OF GEOGRAPHY FOR BASIC SCHOOLS: REALIZATION ON THE JEŠTĚD MOUNTAIN

The paper presents a hot issue of fieldwork at basic schools, namely fieldwork in geography. There is often no time to implement fieldwork, or teachers tend to avoid it because of its difficulty. However, fieldwork is embedded in the Framework Education Programme for Basic Education, and its benefits to pupils are unquestionable. The authors, on the example of Ještěd Mountain, show that it is possible to conduct fieldwork with minimal financial and time demands. In the introductory chapters of the contribution, the authors outline the theoretical background of fieldwork in geography education and its position in the Framework Education Programme for Basic Education. Further, on the basis of a survey, they analyze the current situation for field education at basic schools in Liberec. The most important part of the contribution is a comprehensive plan of fieldwork on Ještěd Mountain. Since this teaching has already been implemented, the authors evaluate it. Part of the paper is a map of the locality and samples of the worksheets for pupils.

ERDKUNDE UNTERRICHT IM TERRAIN FÜR GRUNDSCHULEN: DIE VERWIRKLICHUNG AUF JESCHKEN

Der Beitrag stellt den Lesern die aktuelle Problematik von dem Unterricht im Terrain auf der Grundschule vor, insbesondere dann der Unterricht im Terrain von der Erdkunde. Es kommt häufiger vor, dass der Unterricht im Terrain auf Grund von mangelnder Zeit nicht durchgeführt wird, oder dass dieser Teil durch die Lehrer weggelassen wird, da es als ein anspruchsvoller Teil angesehen wird. Der Unterricht im Terrain ist allerdings durch das Rahmenausbildungsprogramm für Grundschulen festgelegt und seine Vorteile sind nicht zu bezweifeln. Die Autoren beweisen mit dem Beispiel von dem Jeschken Berg, dass sich ausreichende Mittel für den Unterricht im Terrain häufig in der unmittelbaren Nähe von den Schulgebäuden befinden, sodass die Kosten von dieser Unterricht zeitlich und finanziell minimiert werden können. In den Einführungskapiteln von dem Beitrag stellen die Autoren den theoretischen Grundlagen vom Unterricht im Terrain im Rahmen von Erdkunde vor und beschäftigen sich mit seiner Position im Rahmenausbildungsprogramm für Grundschulen. Anschließend analysieren sie auf Grund von der Untersuchung die aktuellen Lösungen vom Unterricht im Terrain auf Grundschulen in Liberec. Der wichtigste Teil von dem Beitrag stellt dann die komplette Planung vom Unterricht im Terrain auf Jeschken dar. Da dieser Unterricht mittlerweile schon verwirklicht wurde, folgt auch die Evaluation seitens der Autoren. Eine Karte mit den Unterrichtsplätzen und ein Musterblatt vom Schülerarbeitsheft sind ein Teil von dem Beitrag.

NAUKA GEOGRAFII W TERENIE W SZKOŁACH PODSTAWOWYCH: REALIZACJA NA GÓRZE JESZTED

W artykule przedstawiono aktualną sytuację w zakresie zajęć dydaktycznych prowadzonych w terenie w szkołach podstawowych na przykładzie zajęć z geografii. Na zajęcia w terenie często nie ma czasu lub nauczyciele ich nie realizują ze względu na trudność ich przeprowadzenia. Zajęcia w terenie są jednak zapisane w Ramowym Programie Dydaktycznym dla kształcenia na poziomie podstawowym. Ponadto niepodważalne są korzyści wynikające z takich zajęć dla uczniów. Autorzy, na przykładzie góry Jeszted, pokazują, że inspiracje do zajęć terenowych można często znaleźć niedaleko budynków szkolnych, a więc takie zajęcia można realizować przy minimalnych nakładach finansowych i czasowych. W początkowych rozdziałach opracowania autorzy przedstawiają teoretyczne podstawy zajęć w terenie prowadzonych w ramach nauczania geografii, pokazując zarazem ich pozycję w Ramowym Programie Dydaktycznym dla kształcenia na poziomie podstawowym. Następnie na podstawie przeprowadzonych badań analizują aktualne rozwiązania dotyczące zajęć terenowych funkcjonujące w szkołach podstawowych w Libercu. Najważniejszą częścią opracowania jest kompleksowy plan zajęć terenowych na górze Jeszted. Ponieważ zajęcia te już realizowano, autorzy dokonują ich ewaluacji. Elementem artykułu jest mapa miejsc, w których przeprowadzano zajęcia oraz wybrane elementy kart pracy dla uczniów.

THE CONTRIBUTION OF WRITING IN STUDENTS' ARGUMENTATIVE SKILLS DEVELOPMENT

Lenka Holečková

University of Economics Prague,
Faculty of Finance and Accounting, Department of Economic Teaching Methodology,
Winston Churchill Sq 1938/4, 130 67 Prague 3 - Žižkov, Czech Republic
e-mail: lenka.holeckova@vse.cz

Abstract

The paper deals with the contribution of capturing students' ideas in writing to the development of their argumentative skills. It focuses on two forms of writing skills practice - free writing and argumentative essay - included in the teaching process. The emphasis is placed on the possible change of students' knowledge related to selected economic topic taught via free writing method or argumentative essay method. These two methods are different: while the argumentative essay follows specific requirements, free writing allows students to write more freely without any fixed outline. Both methods are relatively time-consuming and challenging both for students and the teacher. The paper looks at the possibility of using these writing forms in the teaching of selected economic topics. The main aim of the paper is to show the contribution of these two selected methods while focusing on their possible enhancement of students' knowledge. In this context, an experiment was carried out and its results are presented and discussed at the end of the paper.

Keywords

Students; Argumentative skills; Argumentative essay; Free writing; Teaching.

Introduction

Nowadays, the emphasis is placed on the ability of students to succeed on the labor market. They can hardly be successful without the ability to formulate their ideas clearly, to give thought-out arguments and to be persuasive. Undoubtedly, their persuasiveness will bring them the advantage in the future process of searching for a job. That is why it is useful to develop their ability to give appropriate arguments in the learning process.

There exist many ways of argumentative abilities practicing. Within the process of teaching, they could be practiced with the help of active teaching methods. However, active teaching methods are relatively time-consuming for the teacher. The application of each method should be well thought-out, precisely prepared, and its usage in a specific session must be carefully premeditated. In case these aspects are not taken into consideration, there is a danger of losing the aim of the lecture and wasting time.

This paper deals with the usage of two selected methods that could be useful for teacher and for forming of students' argumentative abilities. The first method is argumentative essay, the second one free writing. These methods have a different structure. While argumentative essay has its strict parts, free writing allows students to write more freely without a mandatory structure. The paper deals with the possibility of using these writing forms in the teaching of selected economic topics. The emphasis is placed on the possible change of students' knowledge (related to selected economic topic taught via free writing method or

argumentative essay method). The change of students' knowledge was researched with the help of an experiment.

1 The Importance of Students' Argumentative Skills Development

1.1 Argumentation as a Factor of a Persuasiveness

The most important factor in the argumentation is a persuasiveness of the speaker [1]. During the process of persuasion, it is possible to use among others pros and cons arguments, examples or generalization. The arguments must be well-thought and they should support presented opinion. The strongest arguments should be given at the beginning and at the end of the speech.

During the teaching process, it is useful to outline these rules to students. They must be also familiarized with the rules regarding the selected method (argumentative essay, free writing) that will be practiced within the teaching process. It is also necessary to tell them that their ideas will be presented to the audience or shared in the class after the application of selected methods [2].

The following text will outline two selected methods application. Consequently, it will deal with their impact on students' knowledge.

1.2 Argumentative Essay

The first method, an argumentative essay, consists of a few obligatory aspects that should be helpful for students to work with their thoughts [3]. The students give their arguments in the written form that should help them to organize their ideas better. The most important thing regarding an argumentative essay is that it is crucial to show both sides of a contentious issue [4]. In other words, the topic must be debatable. There are many ways of organizing the argumentative essay. The main points should be Introduction, Pro points + support, Con points + rebuttal, Conclusion. In other words, the first aspect for students is to present their opinion (regarding a question asked by the teacher). The next aspect should be the evidence that promote the presented idea. Writers use different types of support to argue or prove their points – it depends on the topic. Writers can use for example their personal experience, expert opinion, examples, facts, and statistics to support their ideas. The next significant aspect (after expressing the opinion) is connected with possible arguments against the original idea presented together with the explanation why they are not so important for the final problem solution. Last aspect is a suggested solution itself. After realization of the argumentative essay, it is practical to share students' opinions in the whole class.

1.3 Free Writing

The method of free writing is also a written form of giving arguments. The students answer the question that is given by the teacher. The students should write their ideas without stopping for a set period of time (usually 3 – 30 minutes) with no consideration of grammar, punctuation, spelling, or even logical progression [5]. The purpose of free writing is to rely on the subconscious to make associations and to keep the pen moving without editing each word or thought. This could be very useful in helping the students to put their ideas down that they might not have previously considered. After finishing, the students' work can be shared in pairs or in the whole class.

2 Research Objectives

The research objectives are focused on the verification of a students' knowledge change significance regarding selected economic topic taught with the help of an argumentative essay and free writing method. The change is measured with the comparison of pre-test and post-test and its significance is verified via paired two sample *t*-test.

3 Methodology

The research paper is dealing with the main research question: "Is there a significant influence of the applied argumentative methods on students' knowledge?" The research was realized at the grammar school in Prague 4 (the name is not specified in the research paper because of the wish of the grammar school management) in the subject of Economics. Economics is a facultative subject for final graders. The aim of this subject is to prepare the students for further university studies.

The change of students' knowledge was researched with the help of an experiment. The students were divided into two groups; in both groups, the same topic was taught. Before dealing with the topic, students wrote a didactic test (pre-test) that found out the entrance knowledge of selected economic topic in the group. Subsequently, the economic topic was taught. In the end of the learning process, a controversial question regarding the topic was asked. The first group answered it with the help of argumentative essay, the second one with the help of free writing. After this writing phase, the knowledge of the topic was evaluated again with the same didactic test – post-test. The influence of both writing forms on students' knowledge was assessed. The importance of differences between pre-test and post-test was evaluated via the method of paired two sample *t*-test.

The primary methods used in the research are didactic experiment and didactic test. The test consisted of 20 multiple-choice questions. Each correct answer was evaluated with 1 point. In some questions, more than 1 answer was correct. The total number of correct answers was 25 and the total test score was 25 points. Time capacity for the test was 20 – 30 minutes. For the pairing of the pre-test and post-test, it was necessary for each student to put their signature on the test. The final research sample contained only the students participating both in the pre-test and post-test. The method of paired two sample *t*-test was used for the measuring of the change of students' knowledge. Before usage of paired two sample *t*-test, Shapiro-Wilk test for normal distribution was used. The data were processed with the help of MS Excel and Data Analysis in MS Excel.

The research is focused primarily on pre-test and post-test comparison and verification of a significance of related students' knowledge change. Its aim is not to compare both used writing forms regarding their significance.

4 Research

In the following text, the influence of two selected active teaching methods (argumentative essay and free writing) on students' economic topic knowledge is researched with focus on the possibility to bring a significant change of students' knowledge.

Economics was taught in two parallel groups of 25 students. The research was realized in January 2017 in connection with the topic "Labor market and unemployment". For the verification of students' knowledge, two didactic tests were used. Before teaching itself, pre-test related to the topic of "Labor market and unemployment" was given to the students. The main purpose of the pre-test was to assess their general knowledge of the topic before

covering it in the subject. After the pre-test, the topic was taught. One group dealt with it with the help of the method of free writing, the second group with the help of argumentative essay.

The topic itself was not introduced by classic frontal teaching. The task for students was introduced in the form of the following statement: “Unemployment benefits could demotivate people to be active in searching for an appropriate job”. After realization of these tasks, there was a discussion and explanation given by the teacher. One week after the realization of this topic, the same version of post-test was written (in accordance with the recommendations of selected authors [6], [7]). The students were not informed about the test in advance (because of their possible motivation to remember the pre-test questions). For the reason of the pre-test and post-test pairing, it was necessary for the students to participate both on pre-test and post-test (non-paired tests were taken out).

Based on the above mentioned methodology, the research was realized. Firstly, Shapiro-Wilk test for normal distribution was calculated on 23 and 24 data points (the number of students in both groups). Null hypothesis “The data can be modeled according to the normal distribution” was verified. The base of the test is that when the P value is small enough it is possible to conclude that the data set is not following the normal distribution. The threshold value for P was set up on the level of 0.05. In all cases, P value was higher than 0.05. It is visible from Table 1.

Tab. 1: *Shapiro-Wilk test results*

Method	Argumentative essay		Free writing	
Pre-test/post-test	Pre-test	Post-test	Pre-test	Post-test
Probability (P value)	0.146	0.239	0.412	0.368

Source: own research, [8]

The results showed normal distribution of analyzed data. It was not necessary to transform them and t -test could be realized.

On the basis of applied pair t -test it was found that there was a significant change of knowledge regarding both methods (argumentative essay, free writing). It is visible from Table 2 and Table 3. In the Table 2, the results of argumentative essay method are introduced. The results show the significant difference between pre-test and post-test. Threshold value for P was set up on the level of 0.05. Probability P was lower than 0.05 – it means that there is a significant influence of argumentative essay method on students’ knowledge.

Tab. 2: *Argumentative Essay - t -test results*

Results	Variable 1	Variable 2
Mean	10	15.5
Variance	12.347826	23.304348
Observations	24	24
Pearson Correlation	0.66895814	
$P(T \leq t)$ two-tail	1.31582E-07	

Source: Own research using MS Excel

It is also visible from the table above that the average change of points between pre-test and post-test was 5.5 points. It brings the improvement of students’ knowledge by 55%.

Table 3 refers to the results of t -test in connection with free writing method. The results show the significant difference between pre-test and post-test, too. P value was lower than 0.05 and it means that there is a significant influence of free writing method on students’ knowledge.

Tab. 3: *Free Writing - t-test results*

Results	Variable 1	Variable 2
Mean	9.7826087	15.869565
Variance	11.086957	20.391304
Observations	23	23
Pearson Correlation	0.705427527	
<i>P (T <= t) two-tail</i>	6.38071E-09	

Source: Own research using MS Excel

It is also visible from the table above that average change of points between pre-test and post-test was 6.1 points. It brings the improvement of knowledge by 62 %.

Now it is possible to answer the research question. The results of *t*-test showed that there is a significant influence of the applied argumentative methods on students' knowledge.

5 Discussion

To sum it up, based on the research, more significant change was caused by free writing method that brings more significant score change. The difference between the pre-test and the post-test is 6.1 points (improvement by 62%) in comparison with the argumentative essay method results (5.5 points and 55%). It could be supposed that argumentative essay with its clear structure and strict rules could bring higher changes than relatively “free” method of free writing based on students' associations. However, these differences could be caused just by formed associations and following remembering that could be better while writing freely.

However, the students were surprisingly more interested in the argumentative essay. It could be caused by the fact that this method has its clear structure that gave them relatively clear idea what to write. Unlike the method of free writing, they were able to start their writing very quickly and did not hesitate what to write. In the process of free writing, some students seemed to be lost. That is why they were not fully interested in this method. It could be caused by the fact that nowadays they are not used to writing consistent ideas. Their communication is often realized via social networks where the communication is “shortened” and “abbreviated”. The students would definitely need more practice in free writing.

Regarding the content of students' writing, in the argumentative essay, most of them (totally 14 students, i.e. 58 %) agreed with the claim: “Unemployment benefits could demotivate people to be active in searching for an appropriate job”. They mostly expressed the opinion that in case of higher unemployment benefits, the people usually spend more time on searching for the appropriate position. Only 11 students stated also counterarguments (the others left this part out). The counterarguments brought mainly the opinion that thanks to the unemployment benefits, the people could find a job that is more convenient for them and bring them more satisfying position. One student stated that unemployment benefits are not high enough and that is why the people are motivated to find a new job in a short time. The rest of students (10 students, i.e. 42%) did not agree with the claim. Six students expressed their opinion that most of people are not satisfied with the status “to be unemployed” and are motivated to search quickly for a new job. Only three students gave also counterarguments that the process of searching for a new job could be prolonged by the unemployment benefits. Four students wrote that unemployment benefits are not high enough and people are motivated to search for a new job. One student wrote the counterargument that the situation could be different for older people because their benefit period is longer and they could be motivated to spend more time on searching for a new job.

The method of free writing did not bring so clear results. The students came up with their ideas that were stated often similarly like in “the stream of consciousness”. It is caused by relatively free structure of the free writing. To sum it up, only 6 students expressed relatively clear agreement with the claim “Unemployment benefits could demotivate people to be active in searching for an appropriate job”. Two of them imagined themselves to be unemployed and they claimed that in this case, they would like to enjoy their free time and travel instead of searching for a new job. Four students did not agree with the claim. They relatively clearly expressed similar idea that people are used to have a certain “status” and to be unemployed is not representative for them. They also argued that it is not possible to survive with the unemployment benefits because the costs of living are very high (especially in Prague). One student argued that he would never register at the employment office because he perceives this place very negatively. The rest of students expressed their ideas that were not very consistent. However, the results of free writing method were surprisingly considerable.

Both methods brought interesting results and most of students perceived these activities positively. Some of them were a little lost in free writing but more practice would be certainly helpful for them.

Conclusion

The paper discussed possibilities of students’ argumentative skills development in the process of teaching and was aimed at the development of students’ ability to give the arguments in economic subject with the help of active teaching methods. Two selected group methods – argumentative essay and free writing – in connection with practicing of argumentative abilities were presented from the theoretical point of view with focus on their organizational differences. After this section, the results of proving these methods in the teaching process were presented and discussed.

To conclude, the results of *t*-test showed the importance of differences between pre-test and post-test in both groups – both methods have significant impact on students’ knowledge change. The research question was answered: There is a significant influence of argumentative methods (argumentative essay, free writing) on students’ knowledge of a selected economic topic.

It could be recommended to use both methods while teaching economic subjects. But it is necessary to choose the topic well because the methods are applicable for the topics that are not too abstract for students and in which some controversial question could be discussed. It is possible to suggest e.g. the topic of “Production Possibility Frontier” or “Consumer Utility” or “Competition” (unlike the topic of “Inflation” or “Gross Domestic Product” that is more abstract for students). The detailed suggestion of convenient topics application is the aim of a future research.

The teacher should definitely know that active teaching methods are relatively time-consuming and challenging both for students and them. In agreement with some authors [9] it is necessary to claim that classic frontal teaching has its noticeable importance (e.g. while teaching the topics with more abstraction). However, the application of these methods can be very helpful for students’ future possibilities on the labor market. In the process of students’ ideas presentation, the argumentative skills are developed because the students must stand up for their solutions. Undoubtedly, this ability will be assessed in their future profession.

Acknowledgements

The paper is processed with the support of the research project of the Faculty of Finance and Accounting, University of Economics, Prague, that is realized within the institutional support

of science VŠE IP100040, with the help of “Rada Grantové agentury Akademické aliance - Faktor financí a podnikavosti z hlediska rozvoje lidského kapitálu”, reg. n. GA/2018/7, and “Interní grantová agentura VŠE v Praze – Komplexní výzkum osobnosti učitele ekonomických předmětů na středních školách v ČR”, reg. n. IGS VŠE 7/2018.

Literature

- [1] PLAMÍNEK, J.: *Komunikace a prezentace*. Grada Publishing, Prague, 2012. ISBN 978-80-247-4484-1.
- [2] CRYSTAL, D.: *How Language Works*. Penguin Books, London, 2006. ISBN 978-0-141-01552-1.
- [3] KOŠŤÁLOVÁ, H., et al.: *Vybrané kapitoly pro rozvoj pedagogických dovedností*. Oeconomica, Prague, 2010. ISBN 978-80-245-1653-0.
- [4] TUTORING AND LEARNING CENTER: *Argumentative Essays*. [online]. 2014. [accessed 2017-01-22]. Available from WWW: [https://www.georgebrown.ca/uploadedFiles/TLC/_documents/Argumentative%20Essay s.pdf](https://www.georgebrown.ca/uploadedFiles/TLC/_documents/Argumentative%20Essay%20s.pdf)
- [5] NAROPA WRITING CENTER: *Brainstorming and Free Writing*. [online]. 2014. [accessed 2017-01-20]. Available from WWW: <http://naropa.edu/documents/programs/jks/naropa-writing-center/brainstorming-and-freewriting.pdf>
- [6] SIMKINS, S.; ALLEN, S.: Pretesting Students to Improve Teaching and Learning. *International Advances in Economic Research*. 2000, Vol. 6, Issue 1, pp. 100–112. Online ISSN 1573-966X. DOI: [10.1007/BF02295755](https://doi.org/10.1007/BF02295755)
- [7] UNIVERSITY OF WASHINGTON: *Guidelines for pre- and post-testing: A technical implementation guide*. [online]. 2008. [accessed 2017-01-20]. Available from WWW: <https://assessmentinaction.files.wordpress.com/2012/08/guidelines.pdf>
- [8] CONTCHART: *Goodness-of-fit tests for the normal distribution*. [online]. 2014. [accessed 2017-01-19]. Available from WWW: <http://contchart.com/goodness-of-fit.aspx>
- [9] PECINA, P.; ZORMANOVÁ, L.: *Metody a formy aktivní práce žáků v teorii a praxi*. Masaryk University, Brno, 2009. ISBN 978-80-210-4834-8.

PŘÍNOS PSANÍ PRO ROZVOJ ARGUMENTAČNÍCH DOVEDNOSTÍ STUDENTŮ

Článek se zabývá přínosem písemného zachycení myšlenek studentů pro formování jejich argumentačních dovedností. Zaměřuje se na dvě písemné formy procvičování těchto dovedností – metodu volného psaní a argumentační esej – zahrnuté do vyučovacího procesu. Důraz je kladen na možnou změnu znalostí studentů v rámci výuky zvoleného ekonomického tématu, a to právě za pomoci volného psaní či argumentační eseje. Tyto dvě metody se liší ve své struktuře – zatímco argumentační esej má pevně stanovené náležitosti, metoda volného psaní dovoluje studentům zapisovat související myšlenky skutečně volně bez povinných náležitostí a struktury. Obě metody jsou časově náročné a jsou určitou výzvou jak pro učitele, tak i pro studenty. Článek se zabývá možností využití těchto písemných metod ve vyučovacím procesu na příkladu vybraného ekonomického tématu. Hlavním cílem článku je poukázat na přínos těchto dvou metod se zaměřením na změnu znalostí studentů. V této souvislosti byl proveden experiment, jehož průběh a výsledky jsou v článku představeny a diskutovány.

DER BEITRAG DES SCHREIBENS IN DER ENTWICKLUNG DER ARGUMENTATIVEN FÄHIGKEITEN DER STUDENTEN

Diese Abhandlung beschäftigt sich mit dem Beitrag schriftlich formulierter Ideen der Schüler zur Gestaltung ihrer argumentativen Fähigkeiten im Lehrprozess. Sie konzentriert sich auf zwei Formen der Schreibfertigkeitsexpraxis, freies Schreiben und argumentativer Essay, die in den Lehrprozess einbezogen werden. Der Schwerpunkt liegt auf der möglichen Änderung des Wissens der Studierenden in Bezug auf ausgewählte wirtschaftliche Themen, die mittels der Methode des freien Schreibens oder der argumentativen Essay-Methode vermittelt werden. Diese beiden Methoden sind unterschiedlich: Während der argumentative Aufsatz seine strengen Teile hat, erlaubt das freie Schreiben den Studenten, freier, d. h. ohne eine obligatorische Struktur zu schreiben. Beide Methoden sind relativ zeitaufwendig und stellen sowohl für die Schüler als auch für den Lehrer eine Herausforderung dar. Dieser Artikel beschäftigt sich mit der Möglichkeit, diese Schreibweisen in der Lehre ausgewählter Wirtschaftsthemen zu nutzen. Das Hauptziel des Beitrags besteht darin, die Bedeutung dieser beiden ausgewählten Methoden zu zeigen, während sie sich auf ihren möglichen Einfluss auf das Wissen der Schüler konzentrieren. In diesem Zusammenhang wurde ein Experiment durchgeführt, dessen Ergebnisse am Ende des Beitrags diskutiert werden.

WPŁYW PISANIA NA ROZWÓJ UMIEJĘTNOŚCI ARGUMENTACYJNYCH STUDENTÓW

Niniejszy artykuł poświęcony jest korzyściom wynikającym z uchwycenia na piśmie pomysłów studentów dla kształtowania ich zdolności argumentacyjnych. Skupia się na dwóch formach trenowania tych umiejętności – metoda swobodnego pisania i esej argumentacyjny – które są włączone w proces nauczania. Nacisk położono na możliwe zmiany w wiedzy studentów w ramach nauczania wybranego zagadnienia ekonomicznego, przy zastosowaniu metody swobodnego pisania lub eseju argumentacyjnego. Te dwie metody różnią się swoją strukturą – esej argumentacyjny ma swoje ściśle określone elementy, natomiast swobodne pisanie pozwala studentom na bardziej luźne zapisywanie ich myśli, bez konieczności przestrzegania obowiązkowych form i struktury. Obie metody są czasochłonne i są swego rodzaju wyzwaniem zarówno dla nauczycieli, jak i studentów. Artykuł poświęcony jest też możliwościom wykorzystania tych metod w procesie dydaktycznym na przykładzie wybranego tematu ekonomicznego. Głównym celem artykułu jest pokazanie korzyści, jakie dają te dwie metody, przy uwzględnieniu zmiany zachodzącej w poziomie wiedzy studentów. W tym kontekście przeprowadzono eksperyment, którego przebieg i wyniki w artykule przedstawiono i omówiono.

CHARAKTERISTIKY LIDÍ BEZ DOMOVA

Pavel Kliment

Technická univerzita v Liberci, Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická,
Katedra humanitních studií a speciální pedagogiky,
Studentská 2, 461 17 Liberec 1, Česká republika
e-mail: pavel.kliment@tul.cz

Abstract

Text přibližuje vybrané charakteristiky lidí bez domova, tedy specifické skupiny příjemců sociální pomoci. Znalost jednotlivých charakteristik je nutná k volbě komunikačních strategií volených pomáhajícími vůči sledované skupině osob, jakož i k nastavení odpovídajících podob sociálních intervencí. Objektivní data, která se týkají české bezdomovecké populace, jsou dostupná jen ve velmi omezeném množství. V našich podmínkách jsou k dispozici informace týkající se počtu, pohlaví, věku, rodinného stavu, vzdělání a kusé informace týkající se morbidit bezdomovecké populace, ostatní charakteristiky chybí. S jistou opatrností lze dále využít data, která přinášejí zahraniční studie. K dotvoření celkového obrazu jevu byla rovněž zvolena cesta oslovení expertů, takto poskytovatelů sociálních služeb určených lidem bez domova, kteří na základě své profesní zkušenosti učinili odhady, týkající se vybraných charakteristik bezdomovecké populace. Celkově bylo osloveno 92 expertů, kteří mají přímou zkušenost s lidmi bez domova.

Keywords

Homeless people; Homeless people characteristics.

Úvod

Data týkající se bezdomovecké populace jsou nutná k volbě vhodných komunikačních strategií volených pomáhajícími vůči sledované skupině osob, jakož i k nastavení odpovídajících podob sociálních intervencí. Data tohoto rázu jsou však poněkud kusá a je nutné je čerpat z několika zdrojů. Tato stat' se opírá o zdroje ze sčítání lidu potažmo lidí bez domova, z vědeckých studií, jakož i z vlastního empirického šetření.

1 Dohledatelné charakteristiky lidí bez domova pocházející ze sčítání lidu a sčítání bezdomovců

Cenným zdrojem dat o bezdomovecké populaci jsou různá sčítání lidí bez domova. Dílčí informace lze odvodit ze sčítání lidí bez domova, které proběhlo ve vybraných letech a ve vybraných městech ČR (např. Hežová [1]; Hruška et al. [2]; Myšáková [3]; Šnajdrová, Holpuch [4]; Toušek, Strohsová [5]; Zjišťování počtu lidí bez domova v Brně [6]). Výsledky těchto sčítání jsou zachyceny v Tabulce 1. V rámci zmíněných sčítání byly stanoveny celkové počty lidí bez domova, podíl žen, počty lidí bez domova pobývajících přímo v terénu, počty osob využívajících sociální služby, v některých případech rovněž počty osob nacházející se aktuálně v rámci institucí, jako jsou věznice nebo zdravotnická zařízení.

Tab. 1: Počty lidí bez domova ve vybraných městech (různé zdroje)

Město	Rok	Celkový počet	Muži	Ženy	V terénu	Služby		Instituce
Praha	2004	2605	2240	365	1377	1130		98
Plzeň	2009	172	100	72	119	53		–
Brno	2010	1354	980	373	514	630	166*	210
Ostrava	2012	2802	–	–	442	2360	1797*	–
Brno	2014	1950	1398	552	515	1204	689*	231

* Počty osob žijících v komerčních ubytovnách

Zdroj: Vlastní dle různých zdrojů

Největší počet lidí bez domova byl zjištěn na území města Ostravy, zde však byli mezi lidmi bez domova rovněž přiřazeni jedinci pobývajících na komerčních ubytovnách. Následovali pražští lidé bez domova, k těmto však tentokrát nebyli přiřazováni lidé na komerčních ubytovnách. Třetí nejvyšší počet lidí bez domova byl zjištěn v Brně, zde opět byli zahrnuti jedinci z komerčních ubytoven.

V Praze činil počet žen bez domova 14 % z celkového počtu bezdomovecké populace, v Plzni to bylo 42 %, v Brně 27 % v roce 2010 a 28 % v roce 2012. Údaje za Ostravu chybí. Počet žen vztažených k počtu sečtených lidí bez domova v těchto třech městech pak činil 22 %.

Pro další využití je důležitý údaj, který se týká celkového počtu osob, které využívají sociální služby. V Praze využívá sociální služby 43 % lidí bez domova, v Plzni 31 %, v Brně v roce 2010 46 % sledovaných, zatímco v roce 2014 to již bylo 61 % osob. Nejvyšší podíl lidí bez domova, užívajících sociální služby, byl v Ostravě, kdy celých 84 % sledovaných osob využívalo sociální služby. Souhrnný počet osob využívajících sociální služby ve vyjmenovaných městech pak činil 60 %.

Další obdobné informace jsou odvoditelné z posledního sčítání lidu [7], které v Česku proběhlo v roce 2011. I v rámci tohoto sčítání byly shromažďovány údaje postihující charakteristiky bezdomovecké populace. V rámci sčítání lidu bylo sečteno celkem 11 496 lidí bez domova, jednalo se o jedince, kteří v době sčítání využívali sociální služby, jde tedy o zjevné bezdomovce. Nejvíce jich bylo opět sečteno v Moravskoslezském kraji a to 2574, následovala Praha s 1254 lidmi bez domova, třetí příčku zaujal Jihomoravský kraj s 1156 lidmi bez domova. Nejméně jedinců bez domova bylo zjištěno v kraji Plzeňském, kde jejich počet činil 340, Libereckém, kde jich bylo 262 a Karlovarském, kde se mělo nacházet jen 256 osob [7]. Pokud se vyjde z předchozích zjištění, že v rámci dílčích sčítání využívalo sociální služby celkem 60 % sečtených, tak je možno učinit odhad celkového počtu lidí bez domova na území ČR. Lze vyvodit, že na území ČR se nachází 19 160 lidí bez domova (z toho pak 4215 žen). Lze tedy učinit závěr, že 0,2 % zdejší populace tvoří lidé bez domova (ve smyslu zjevného i skrytého bezdomovství). K poněkud vyšším počtům dospívá Hradecký. Ten konstatuje, že se na našem území nachází 19 271 zjevných a 8 211 skrytých lidí bez domova, celkem pak 27 482 osob. Další odhad doplňuje Hradecký v oblasti potenciálních lidí bez domova, tedy lidí, kteří jsou ztrátou domova bezprostředně ohroženi, vychází z typologie ETHOS. Dochází k závěru, že do této skupiny může v České republice spadat přibližně 100 000 osob [8]. Zjevní jedinci svou situaci nezastírají a jsou příjemci sociálních služeb, skrytí svou situaci naopak zastírají, nevyužívají sociální služby, eventuálně vyhledávají spíše pomoc příbuzných nebo známých. Potenciální jedinci bez domova jsou ti, kterým hrozí ztráta bydlení. Odhady, které činí MPSV hovoří dokonce o 65 800 lidech bez domova, do této skupiny jsou však řazeny zjevní a skrytí jedinci bez domova, jakož i lidé pobývajících na ubytovnách, odhady počtu potenciálních bezdomovců se pak blíží 120 tisíc osob.

V rámci sčítání lidu činil podíl žen mezi lidmi bez domova 22 %, což přesně odpovídá podílu žen v rámci dílčích sčítání. Počet žen bez domova byl považován za poměrně vysoký, což lze

vysvětlit skutečnosti, že ženy s dítětem nemohou zůstat na ulici, proto více vyhledávají činnost specializovaných azylových domů. Do sčítání z toho důvodu bylo zahrnuto i 300 dětí [7]. Pokud však budou porovnány počty ze sčítání lidí bez domova, která proběhla na území vybraných měst ve vybraných letech, tak je zjevné, že menší podíl žen byl zaznamenán jen v rámci sčítání lidí bez domova v roce 2004 v Praze. V případě dalších sčítání byl poměr žen ještě vyšší.

Co se týká věkového složení, tak u mužů byla nejvíce zastoupena věková kategorie 40–49 let, u žen pak 20–29 let, lze pak uvažovat o odlišných životních trajektoriích mužů bez domova a žen bez domova. Celkové počty osob v jednotlivých věkových kategoriích byly následující, ve věku do 29 let bylo 25 % osob, 30–45 let bylo 33 % osob, 46–64 let 38 % osob a nad 65 let 4 % osob. Téměř 70 % lidí bez přístřeší v rámci EU je mladších čtyřiceti let [9], u nás je 70 % osob bez přístřeší mladší padesáti let, což značí, že naše bezdomovecká populace je ve srovnání s Evropou celkově starší.

Podle výstupů ze sčítání [7] byla téměř polovina lidí bez domova svobodných, rozvedených bylo přibližně 40 %. Mezi ženami bylo méně svobodných (44 % žen oproti 50 % mužů), méně rozvedených (40 % žen oproti 42 % mužů) a více vdaných (16 % vdaných žen oproti 8 % ženatých mužů). Rozvodovost lidí bez domova je možno porovnat s úhrnnou rozvodovostí v roce 2011, která činila 46 %. Uvedené značí, že mezi lidmi bez domova se nenachází zvýšené procento rozvedených [10]. Čím se bezdomovecká populace mírně liší, je míra sňatečnosti, tato v roce 2011 činila 54 % u mužů a u žen 61 % [10]. Je patrné, že lidé bez domova v rámci své životní dráhy méně uzavírají formální manželské svazky a díky uvedenému se i méně rozvádějí. Otázkou zůstává, zda lze z tohoto usuzovat, že by lidé bez domova měli mít v průběhu své životní dráhy problémy s navazováním důvěrných sociálních kontaktů nebo dávají spíše přednost partnerskému soužití.

Celých 29 % lidí bez domova uvedlo, že je ekonomicky aktivní, jejich počet je zřejmě ovlivněn tím, že jsou v rámci svého pobytu v azylovém domě podněcováni k aktivní pracovní činnosti za účelem finanční participace za platbu služby. Základní vzdělání, ať již ukončené nebo neukončené mělo 32 % dotázaných, 63 % mělo střední vzdělání a 3 % byla vysokoškolsky vzdělána. K náboženské víře se přihlásila necelá pětina lidí bez domova [10].

2 Dohledatelné charakteristiky lidí bez domova pocházející z provedených výzkumných šetření

Dalším zdrojem dat o lidech bez domova jsou vědecké studie. Četná, především pak zahraniční šetření si všímají tělesného a duševního zdraví bezdomovecké populace. Lidé bez domova jsou nositeli většího množství zdravotních komplikací ve srovnání s většinovou populací. Uvedené je způsobeno nedostatečným a nárazovým uspokojováním životních potřeb, což se týká již potřeb bazálních. Vše ústí v problémy se životosprávou, což ovlivňuje celkový zdravotní stav sledované populace.

Výskyt kombinace dvou a více zdravotních komplikací je přímo úměrný charakteru bydlení. Kupříkladu ve Velké Británii je nositelem dvou a více zdravotních komplikací 24 % normálně bydlících osob, 38 % osob žijících v noclehárnách je nositelem uvedeného typu komplikací, 57 % návštěvníků denních center hlásí tyto komplikace, osoby žijící bez sociální služby jsou těmito zdravotními poruchami zatíženi v 58 % případů [11]. Jen pro představu, bývá uvedeno, jaký je celkový zdravotní stav lidí bez domova vztahený k délce života. Věk dožití u osob, která vlastní kapitál ve výši sto tisíc liber je v průměru dvakrát delší než u osob, kteří nocují na ulicích [12]. U lidí bez domova je odhadována výrazně větší úmrtnost ve srovnání s běžnou populací. Lidé bez domova jsou souběžně vystaveni celé řadě rizikových faktorů, což vysvětluje vysokou mortalitu u této skupiny osob [13]. Tyto odhady se liší napříč

jednotlivými vyspělými zeměmi, varíují mezi dvounásobkem až pětínásobkem obvyklého počtu úmrtí [14]. Příčinou nadměrné úmrtnosti jsou především infekce (HIV, tuberkulóza), ischemická choroba srdeční, nadužívání psychoaktivních látek, úrazy, sebevraždy, vraždy, zabítí [15], [16]. Předpokládá se, že počet úmrtí u lidí bez domova zůstává v čase stabilní, navzdory rozšiřování služeb určených těmto jedincům [14].

Co se týče tělesného stavu české bezdomovecké populace, tak je k dispozici jen omezené množství dat, cílené, komplexní a opakované šetření v rámci bezdomovecké komunity chybí, což se týká jak somatických tak i psychických obtíží. Přibližný obraz stavu mezi lidmi bez domova si lze vytvořit díky zahraničním výzkumům, otázkou je, do jaké míry jsou tyto zjištění přenositelné na zdejší bezdomoveckou realitu.

Poměrně velká pozornost je v jednotlivých studiích věnována infekčním a přenositelným chorobám, jejichž nositeli je sledovaná skupina osob. Jednotlivé studie však dospívají k odlišným závěrům, což se bude týkat rovněž dalších skupin chorob a poruch. Výsledky jsou ovlivněny výběrem lokality, velikostí výzkumného vzorku, prevalencí choroby v celkové populaci. Beijer et al. [17] uvádí, že v případě tuberkulózy prevalence choroby mezi lidmi bez domova variovala od 0,7 % do 7,7 % osob, u hepatitidy typu C od 3,9 % do 36 %, infekce HIV od 0,3 % do 21,1 %. V případě hepatitidy a infekce HIV k přenosu infekce ve zvýšené míře přispívá intravenózní aplikace psychoaktivních látek. U pražských lidí bez domova byla prevalence hepatitidy typu B a C 26,5 % [18]. V letech 2002–2005 probíhal mezi pražskými lidmi bez domova screening výskytu TBC, celkově bylo za toto období vyšetřeno 4 167 lidí bez domova a odhaleno bylo 22 případů TBC, což je významně vyšší počet než u běžné populace Česka, kde na 100 tisíc obyvatel připadá 10,3 nemocných jedinců [19]. Dále se u lidí bez domova v rámci zahraničních studií zjišťovala prevalence výskytu svrabu, ta variovala od 4 % do 56 % a výskytu vši, která se pohybovala od 7 % do 22 % [20].

Co se týká dalších zdravotních komplikací, tak i zde jsou k dispozici poměrně kusá a někdy i navzájem si odporující data, je nutno dodat, že v mnoho ohledech se jedná spíše o odhady. Lidé bez domova jsou zřejmě více ohroženi kardiovaskulárním onemocněním, což je dáno jejich způsobem života, kdy zde negativně působí především užívání psychoaktivních látek ponejvíce tabáku. Navíc zůstávají u lidí bez domova zastřeny další zdravotní komplikace jako je hypertenze, diabetes, hyperlipidémie [21]. Bernstein et al. [22] srovnává jednotlivé studie, které se věnují tělesnému zdraví u lidí bez domova, a dospívá k závěru, že hypertenze a diabetes je u lidí bez domova zastoupena ve stejné míře, jako je tomu u většinové populace. Prevalence hypertenze mezi bezdomoveckou populací je 27 % a diabetu 8 %. Samotné množství výskytu tak není rizikovým, rizikovou je skutečnost, že tyto zdravotní komplikace zůstávají neléčeny. Možnosti řešení těchto zdravotních problémů komplikuje ztížený přístup lidí bez domova ke zdravotní péči, jakož i malá disciplína dodržování dietního režimu nebo přijímání medikace těmito jedinci [21]. V rámci pražských lidí bez domova proběhlo šetření týkající se rizika kardiovaskulárních onemocnění, toto však došlo k poněkud odlišným závěrům. Zjištěné klasické kardiovaskulární rizikové faktory byly u pražských lidí bez domova zastoupeny ve výrazně menší míře, než je tomu u většinové populace. Mezi lidmi bez domova je však výrazně větší zastoupení kuřáků, což lidi bez domova vpravuje do ohrožené skupiny osob [23].

Duševní poruchy jsou u sledované skupiny osob zastoupeny v mnohem větší míře, než je tomu u většinové populace. Fazel et al. [14] uvádí, že prevalence duševních poruch je u lidí bez domova minimálně dvounásobná než je tomu u většinové populace. Fichter a Quadflieg [24] provedli šetření mezi bezdomoveckou populací v Mnichově. Dospěli k obdobnému závěru jako Fazel, prevalence duševní poruch byla 2,4 násobně větší než u kontrolního vzorku tvořeného muži z většinové populace. Navíc dospěli k závěru, že u lidí bez domova, kteří se vyhýbají pobytovým službám, je toto zastoupení vyšší než u těch, co tyto služby využívají.

V případě výskytu duševních poruch zůstává otázkou, do jaké míry je duševní porucha zodpovědná za vznik bezdomovství a do jaké míry duševní porucha vznikla až v průběhu bezdomovecké kariéry. Sullivan et al. [25] v těchto souvislostech odhaduje, že přibližně třetina duševních poruch je reakcí na nepříznivý způsob života vedený lidmi bez domova.

Fazel et al. [14], srovnal třicet studií zjišťujících prevalenci duševních poruch mezi osobami bez domova. Mezi jednotlivými poruchami byly ponejvíce zastoupeny poruchy osobnosti (až 71 %), následovány alkoholovou závislostí (až 58 %), v krátkém závěsu se umístily závislosti na nelegálních návykových látkách (až 54 %), kdy u alkoholové závislosti je zřejmý vzrůstající počet závislých v posledních obdobích. Následují pak „tradiční“ psychické poruchy jako deprese (až 47 %) a poruchy s psychotickými příznaky (až 41 %). Dragomirecká et al. [26] dospívá v našich podmínkách k závěru, že jedinců s poruchami nálady (deprese, úzkosti) je mezi lidmi bez domova 23,3 % a jedinců s psychotickými příznaky je 8,6 %, kdy ženy jsou výrazně více nositeli sledovaných poruch.

Pokud budou využity zdravotní statistiky z ordinace praktického lékaře určeného přímo lidem bez domova, tak v největším množství případů sledované osoby vyhledávají zdravotní péči v souvislosti s nemocemi dýchací soustavy, kožními, oběhovými a svalovými poraněními, infekčními, trávicími obtížemi a až pak v souvislosti s duševními poruchami [27]. Malý kontakt se zdravotníky v souvislosti s duševními poruchami lze vysvětlit malou dostupností této péče, malou ochotou samotných lidí bez domova vyhledat tuto pomoc (obava z toho, že bude v těchto souvislostech disciplinován), svou roli sehraje i skutečnost, že v případě výskytu poruch s psychotickými příznaky a u závislosti na psychoaktivních látkách, bude u těchto jedinců chybět náhled na svůj patologický psychický stav. Nositel psychických poruch obvykle vyhledává pomoc pod tlakem sociálního okolí (rodina, přátelé, spolupracovníci), v případě lidí bez domova tento tlak zjevně chybí. Uvedené se bezpochyby odrazilo v relativně malém podílu duševních poruch mezi lidmi bez domova, kterých bylo 8krát méně než v případě výskytu nejčastějšího typu onemocnění, tedy onemocnění dýchací soustavy. Důvodem kontaktu u nositelů duševních poruch byly podle Šupkové et al. [27] nejčastěji závislosti (23 %), depresivní poruchy (19 %), poruchy spánku (17 %), reakce na stres a poruchy přizpůsobení (16 %) a schizofrenie (9 %). Uvedené podporuje předpoklad, že se u lidí bez domova nachází značný počet závislých. Pro srovnání, u většinové populace se předpokládá, že 3,8 % mužské populace je závislé na alkoholu, u žen je to 0,3 %, celkově pak 2,1 % [28].

3 Zjištěné charakteristiky bezdomovecké populace v rámci provedeného výzkumného šetření

Data o bezdomovecké populaci lze získat rovněž přímým dotazováním pomáhajících, kteří poskytují sociální služby lidem bez domova, jsou s nimi v přímém kontaktu a jsou jim tak známi četné charakteristiky sledované skupiny osob.

3.1 Cíle výzkumu

Pro představovaný výzkumný záměr byly stanoveny následující cíle:

- Zjistit odhady expertů, které se týkají vybraných charakteristik bezdomovecké populace.
- Komparovat ověřitelné odhady expertů a veřejnosti s objektivními daty a stanovit tak soulad odpovědí sledovaných skupin respondentů.
- Prezentovat další, tentokrát neověřitelné odhady expertů.

3.2 Metodologie výzkumu

K získání dat byla zvolena kvantitativní strategie, metoda rozhovoru a technika telefonického dotazování. Dotazování pomáhajících profesionálů neboli expertů proběhlo v první polovině roku 2017, celkem bylo provedeno 92 rozhovorů. Podkladem k tomuto dotazování se stal redukovaný výzkumný nástroj Paula Tora. Jím konstruovaný standardizovaný rozhovor byl prostředkem sběru dat dříve proběhlé mezinárodní komparativní studie týkající se zjišťování postojů veřejnosti k bezdomovství v různých zemích světa, konkrétně se jednalo o USA, Velkou Británii, Belgii, Itálii a Německo[29]. V letech 2014–2015 se do tohoto šetření zapojilo rovněž Česko [30].

V rámci šetření v roce 2017 byli jednotliví respondenti, tedy experti, hledáni mezi pomáhajícími profesionály poskytujícími sociální služby výhradně lidem bez domova. Výběr probíhal prostřednictvím databáze poskytovatelů sociálních služeb určených osobám bez domova, která je k dispozici na stránkách Sdružení azylových domů. S ohledem na celkové zaměření výzkumu byly ze šetření nejprve vyřazeny pracovníci domů na půli cesty, které se zaměřují na služby určené osobám mladším 26 let. Pozornost byla zaměřena na azylové domy (v době šetření bylo evidováno 240 takových zařízení), noclehárny (evidováno 67 zařízení) a nízkoprahová denní centra (evidováno 52 zařízení). Ve zmíněné databázi bylo uvedeno celkově 359 takových zařízení. S ohledem na skutečnost, že byly kladeny otázky týkající se pohlaví bezdomovců, tak byl výběr dále zúžen na zařízení, které mají ve své péči jak muže, tak i ženy. Celkový výběr se tak zredukoval na 140 zařízení. Mohlo se však stát, že se na jedné adrese nacházely dvě služby, nebo všechny tři služby současně, v kombinaci azylový dům, noclehárna a nízkoprahové denní centrum. Pokud k tomu skutečně došlo a zařízení měla jednoho vedoucího, pak takové zařízení bylo považováno za jednu ucelenou jednotku. Nakonec byli osloveni pracovníci 92 zařízení.

Každé ze zařízení bylo telefonicky kontaktováno s tím, že nejprve byl o rozhovor požádán vedoucí či ředitel daného zařízení. Ten byl obeznámen s prováděným šetřením, jeho cílem a použitou metodou a technikou. Oslovený vedoucí či ředitel zařízení byl vyzván, aby ze středu svých spolupracovníků vybral „experta“ na problematiku bezdomovství. Tento byl vymezen jako pomáhající, který má dostatek zkušeností plynoucích z jeho přímého pracovního kontaktu s lidmi bez domova. Z oslovených bylo 34 % mužů a 66 % žen. Střední vzdělání mělo 20 % oslovených expertů, vyšší odborné 8 %, 71 % bylo vysokoškoláků a 1 % byli absolventi postgraduálního studia.

3.3 Dosažené výsledky

Experti byli dotazováni nejprve na ověřitelné, poté na neověřitelné charakteristiky bezdomovecké populace. Na odhadech ověřitelných charakteristik ze strany expertů šlo určit jejich validitu a to na základě srovnávání učiněných odhadů a známých reálných dat a dále na základě porovnání odhadů expertů s odhady veřejnosti, které byly zjištěny v předchozím výzkumném šetření [30]. Větší validita expertních odhadů se v rámci tohoto druhého srovnání projevila v rámci souladu odpovědí, které naznačují odchylky od reálného stavu. Jak je patrné z Tabulky 2, která obsahuje objektivní charakteristiky sledované skupiny osob, odhady expertů a veřejnosti, soulad odpovědí u profesionálů činil 8,14, u veřejnosti tomu bylo 13,6. Odhady expertů lze tedy brát za přesnější.

Tab. 2: Srovnání odhadů expertů a veřejnosti, co se týče ověřitelných charakteristik bezdomovecké populace

Ze 100 lidí bez domova, kolik z nich:	Experti			Veřejnost		
	Reálná hodnota x_i (%)	Zjištěný odhad x_j (%)	$x_i - x_j$ (%)	Reálná hodnota x_i (%)	Zjištěný postoj x_j (%)	$x_i - x_j$ (%)
Jsou muži?	78,0	76	2,0	78,0	69,7	8,3
Je ženatých/vdaných?	9,0	23,8	14,8	9,0	28,0	19,0
Nebyli ženatí/vdané?	49,0	36,7	12,3	49,0	34,0	15,0
Má 29 let a méně?	25,0	21,1	3,9	25,0	16,2	8,8
Má mezi 30 a 44 roky?	33,0	28,1	4,9	33,0	28,0	5,0
Je mezi 45 a 64 roky?	38,0	39,1	1,1	38,0	36,6	1,4
Má 65 a více?	4,0	11,5	7,5	4,0	14,2	10,2
Má základní vzdělání?	29,7	48,2	18,5	29,7	54,7	25,0
Dosáhlo střední vzdělání?	60,6	47,7	12,9	60,6	30,0	30,6
Chodilo na nějakou VŠ?	3,4	6,9	3,5	3,4	10,7	7,3
	Soulad odpovědí		8,14	Soulad odpovědí		13,6

Zdroj: Vlastní dle různých zdrojů

Lze tedy s jistou opatrností i další, tentokrát již neověřitelné odhady expertů, které se týkají vybraných charakteristik bezdomovecké populace, a které jsou zachyceny v Tabulce 3, považovat za přibližující se existující realitě. Při absenci jiných údajů je možno z nich vycházet při práci s bezdomoveckou komunitou.

Tab. 3: Odhady expertů týkající se dalších charakteristik bezdomovecké populace

Ze 100 lidí bez domova, kolik z nich:	Experti	
	Medián x_i	Průměr x_j
Má děti?	69	63,3
Má pravidelný kontakt s příbuznými ne-bezdomovci?	25	27,9
Dokáže najít trvalý domov?	20	19,9
Pobírá veřejnou podporu, jako dávky sociálního zabezpečení, invalidní důchod, apod.?	80	77,8
Má záznam v trestním rejstříku?	60	55,1
Je psychicky nemocných?	30	33,2
Je mentálně retardovaných?	10	12,1
Je schizofreniků?	10	15,7
Trpí depresí?	32	38,3
Je alkoholiků?	60	60,7
Má problémy s drogami?	30	34,2

Zdroj: Vlastní dle různých zdrojů

Závěr

Všechny ověřitelné odhady týkající se bezdomovecké populace, což je pohlaví, rodinný stav, věk a vzdělání, byly ze strany expertů přesnější, než jak tomu bylo v případě veřejnosti, čemuž nasvědčuje dosažený soulad odpovědí. Prokázalo se, že experti získávají v rámci svého

profesního kontaktu s lidmi bez domova relevantnější informace o sledované skupině osob. S jistou opatrností lze proto možné tvrdit, že i ostatní expertní odhady se přibližují bezdomovecké realitě. Tyto odhady pak zajímavým způsobem dokreslují obraz jedince bez domova. U většiny lidí bez domova, konkrétně pak u 63,3 %, experti odhadují, že tito mají vlastní dítě. Lidé bez domova mají tedy potenciální vazbu na většinovou společnost, která by byla využitelná k motivaci ke změně životního stylu. Existence dětí však může být též odstředivou silou a to v případě neplacení finančních závazků vůči těmto dětem. Odhady expertů dále hovoří o poměrně malém kontaktu lidí bez domova s vlastním rodinným systémem, některé zahraniční studie naopak uvádí, že až dvě třetiny lidí bez domova má takový kontakt [14]. Jeví se vhodným zjistit reálnou četnost a podobu takového kontaktu mezi lidmi bez domova a původní rodinou v našich podmínkách, jelikož se opět může jednat o inkluzivní sílu, která by mohla iniciovat změnu životního stylu. Obohacujícím bylo rovněž zjištění, že naprostá většina lidí bez domova pobírá nějakou sociální podporu, jsou tedy v nezbytné míře zajištěni, nejsou ponecháni svému osudu, což veřejnosti spíše uchází. Navzdory tomu se lidé bez domova, podle expertů, často dopouštějí trestných činů. Na jiném místě šetření však experti ve shodě konstatují, že lidé bez domova nejsou nebezpečnější než zbytek populace, z uvedeného pak lze vyvodit, že se jedná spíše o drobnou kriminalitu, kterou se snaží obstarat prostředky k obživě. Ve shodě se zahraničními studiemi experti na straně bezdomovecké populace pozorují větší prevalenci duševních poruch včetně závislostí. Odhady našich expertů se pohybují v intencích zahraničních studií [14]. Experti odhadují existenci deprese téměř u 2/5 lidí bez domova, poruch s psychotickými příznaky u téměř 1/7 osob, počty závislých na alkoholu odpovídají horním odhadům ze zahraničních studií, počty osob závislých na nelegálních alkoholových drogách jsou poněkud nižší, než tomu bylo v zahraničních studiích). Experti v rámci možnosti komentovat své odpovědi uváděli, že mladší lidé bez domova vnášejí do bezdomovecké populace více nelegálních návykových látek a lze s postupujícím časem očekávat větší prevalenci závislosti právě na nelegálních návykových látkách. Je otázkou, zda se pak podíl alkoholové závislosti bude zmenšovat nebo dojde ke vzniku kombinovaných závislostí. Uvedená zjištění hovoří o nutnosti zařazování screeningu výskytu duševních poruch již do terénních a nízkoprahových aktivit, a o nutnosti snažit se jednotlivé klienty motivovat k další terapii, byť tito budou takové léčení spíše odmítat. Poslední nosný odhad se týkal odhadu množství osob, které se dokážou navrátit změnou životního stylu do většinové společnosti, dle expertů se má jednat o 1/5 osob. Zde stojí za uvažovou, jak tyto procesy facilitovat (především výstavbou sociálního bydlení), jakož i to, které služby rozvíjet a posilovat (terénní, mobilní a nízkoprahové služby) v zájmu zbylé skupiny osob, kterou se nepodaří zpětně začlenit do většinové společnosti.

Literatura

- [1] HEŽOVÁ, M. et al.: *Sčítání bezdomovců ve městě Brně*. [online]. Brno: tisková zpráva o výstupech projektu, 2010. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z WWW: https://socialnipece.brno.cz/useruploads/files/sčítání_bezdomovců_2010.pdf
- [2] HRUŠKA, L. et al.: *Studie o stavu bezdomovectví v Ostravě*. [online]. Ostrava, 2012. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z: <http://accendo.cz/studie-o-stavu-bezdomovstvi-v-ostrove/>
- [3] MYŠÁKOVÁ, M.: *Sčítání bezdomovců Praha, postup zpracování výsledků*. [online]. Praha: VÚPSV, 2004. [cit. 2018-10-01]. Dostupné z WWW: http://praha.vupsv.cz/Fulltext/vz_151.pdf
- [4] ŠNAJDROVÁ, Z.; HOLPUCH, P.: *Sčítání bezdomovců na území hl. města Prahy, závěrečná zpráva*. [online]. Praha, 2010. [cit. 2016-06-26]. Dostupné z WWW: http://socialni.praha.eu/public/44/9f/ae/1877854_502943_zaverecna_zprava_scitani_bezdomovcu_hmp_2010.pdf

- [5] TOUŠEK, L.; STROHSOVÁ, K.: Sčítání bezdomovců v Plzni – přehled základních zjištění. *Demografie, revue pro výzkum populačního vývoje*. 2010, Vol. 52, Issue 1, pp. 69–73. ISSN 0011-8265. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/demografie-revue-pro-vyzkum-populacniho-vyvoje-1-2010-nctuyi446u>
- [6] ODDĚLENÍ SOCIÁLNÍ PREVENCE A POMOCI, MAGISTRÁT MĚSTA BRNA, ODBOR SOCIÁLNÍ PÉČE: *Zjišťování počtu lidí bez domova v Brně: Zpráva o výsledcích projektu*. [online]. Brno: 2014. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z WWW: <http://docplayer.cz/3425856-Zjistovani-poctu-lidi-bez-domova-v-brne.html>
- [7] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Výsledky sčítání bezdomovců*. [online]. Praha: 2012. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z WWW: https://www.czso.cz/csu/sldb/vysledky_scitani_bezdomovcu
- [8] HRADECKÝ, I.; PLACHÝ, A.; PRUDKÝ, L.; RŮŽIČKA, J.; SLAVÍČEK, A.; RIADOVÁ, B.: *Souhrnný materiál pro tvorbu Koncepce práce s bezdomovci v ČR na období do roku 2020*. Praha, 2012. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z WWW: <https://www.esfcr.cz/file/8471/>
- [9] HRADECKÁ, V.; HRADECKÝ, I.: *Bezdomovství – extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.
- [10] ČESKÝ STATISTICKÝ ÚŘAD: *Česká republika v číslech – 2014*. [online]. Praha: 2014. [cit. 2016-04-08]. Dostupné z WWW: <https://www.czso.cz/csu/czso/ceska-republika-v-cislech-2014-7f9ll5wyy1>
- [11] BINES, W.: *The health of single homeless people. Discussion paper*. [online]. USA, New York: Centre for Housing Policy, 1994. [cit. 2016-01-06]. Dostupné z WWW: <http://pdfgmap.info/1874797072/the-health-of-single-homeless-people-centre-for-housing-policy-discussion-paper.html>
- [12] SHAW, M.; DORLING, D.; BRIMBLECOMBE, N.: Life Chances in Britain by Housing Wealth and for the Homeless and Vulnerably Housed. *Environment and Planning A: Economy and Space*. 1999, Vol. 31, Issue 12. DOI: [10.1068/a312239](https://doi.org/10.1068/a312239)
- [13] NIELSEN, S. F.; HJORTHØJ, C. R.; ERLANGSEN, A.; NORDENTOFT, M.: Psychiatric disorders and mortality among people in homeless shelters in Denmark: a nationwide register-based cohort study. *The Lancet*. 2011, Vol. 377, Issue 9784, pp. 2205–2214. DOI: [10.1016/S0140-6736\(11\)60747-2](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(11)60747-2)
- [14] FAZEL, S.; GEDDES, J. R.; KUSHEL, M.: The health of homeless people in high-income countries: descriptive epidemiology, health consequences, and clinical and policy recommendations. *The Lancet*. 2014, Vol. 384, Issue 9953, pp. 1529–1540. DOI: [10.1016/S0140-6736\(14\)61132-6](https://doi.org/10.1016/S0140-6736(14)61132-6)
- [15] HWANG, S. W.: Mortality Among Men Using Homeless Shelters in Toronto, Ontario. *JAMA*. 2000, Vol. 283, Issue 16, pp 2152–2157. DOI: [10.1001/jama.283.16.2152](https://doi.org/10.1001/jama.283.16.2152)
- [16] HWANG, S. W.; WILKINS, R.; TJEPKEMA, M.; O'CAMPO, P. J.; DUNN, J. R.: Mortality among residents of shelters, rooming houses, and hotels in Canada: 11 year follow-up study. *BMJ*. 2009. DOI: [10.1136/bmj.b4036](https://doi.org/10.1136/bmj.b4036)
- [17] BEIJER, U.; WOLF, A.; FAZEL, S.: Prevalence of tuberculosis, hepatitis C virus, and HIV in homeless people: a systematic review and meta-analysis. *The Lancet*. 2012, Vol. 12, Issue 11, pp. 859–870. DOI: [10.1016/S1473-3099\(12\)70177-9](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(12)70177-9)

- [18] VOLF, V.; MARX, D.; PLISKOVÁ, L.; SÜMEGH, L.; CELKO, A.: Retraction to: A survey of hepatitis B and C prevalence amongst the homeless community of Prague. *European Journal of Public Health*. 2008, Vol. 18, Issue 1, pp. 44–47. DOI: [10.1093/eurpub/ckm072](https://doi.org/10.1093/eurpub/ckm072)
- [19] TRNKA, L.; ŠNIRCOVÁ, J.; KREIBICH, F.: Vyhledávání tuberkulózy mezi bezdomovci a imigranty v praxi. *Zdravotnictví v České republice*. Praha: 2006. [cit. 2016-06-26]. [online]. Dostupné z WWW: <http://www.zdravcr.cz/archiv/zcr-4-2006.pdf>
- [20] BADIAGA, S.; RAOULT, D.; BROUQUI, P.: Preventing and Controlling Emerging and Reemerging Transmissible Diseases in the Homeless. *Emerging Infectious Diseases*. 2008, Vol. 14, Issue 9. DOI: [10.3201/eid1409.080204](https://doi.org/10.3201/eid1409.080204)
- [21] LEE, T. C.; HANLON, J. G.; BEN-DAVID, J.; BOOTH, G. L.; CANTOR, W. J.; CONNELLY, P. W.; HWANG, S. W.: Risk Factors for Cardiovascular Disease in Homeless Adults. *Circulation*. 2005, Vol. 111, Issue 20, pp. 2629–2635. DOI: [10.1161/CIRCULATIONAHA.104.510826](https://doi.org/10.1161/CIRCULATIONAHA.104.510826)
- [22] BERNSTEIN, R. S.; MEURER, L. N.; PLUMB, E. J.; JACKSON, J. L.: Diabetes and Hypertension Prevalence in Homeless Adults in the United States: A Systematic Review and Meta-Analysis. *American Journal of Public Health (AJPH)*. 2015, Vol. 105, Issue 2, pp. e46–e60. DOI: [10.2105/AJPH.2014.302330](https://doi.org/10.2105/AJPH.2014.302330)
- [23] KUBISOVÁ, D.; ADÁMKOVÁ, V.; LÁNSKÁ, V.; DLOUHÝ, P.; RAMBOUSKOVÁ, J.; ANDĚL, M.: Higher prevalence of smoking and lower BMI, waist circumference, cholesterol and triacylglyceride levels in Prague's homeless compared to a majority of the Czech population. *BMC Public Health*. 2007. DOI: [10.1186/1471-2458-7-51](https://doi.org/10.1186/1471-2458-7-51)
- [24] FICHTER, M. M., QUADFLIEG, N.: Prevalence of mental illness in homeless men in Munich, Germany: results from a representative sample. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 2001, Vol. 103, Issue 2, pp. 94–104. DOI: [10.1034/j.1600-0447.2001.00217.x](https://doi.org/10.1034/j.1600-0447.2001.00217.x)
- [25] SULLIVAN, G.; BURNAM, A.; KOEGEL, P.; HOLLENBERG, J.: Quality of Life of Homeless Persons With Mental Illness: Results From the Course-of-Homelessness Study. *Psychiatric Services*. 2000, Vol. 51, Issue 9, pp. 1135–1141. DOI: [10.1176/appi.ps.51.9.1135](https://doi.org/10.1176/appi.ps.51.9.1135)
- [26] DRAGOMIRECKÁ, E.; ANDĚL, M.; KUBISOVÁ, D.: Duševní zdraví pražských bezdomovců. *Psychiatrie*. 2004, Vol. 8, Issue 4, pp. 274–279. ISSN: 1211-7579.
- [27] ŠUPKOVÁ, D.; PEŠEK, J.; TRNKA, L.; VIDOVIČOVÁ, H.; VOLNÁ, J.: *Zdravotní péče o bezdomovce v ČR*. Praha: Grada, 2007. ISBN 978-80-247-2245-0.
- [28] SOVINOVÁ, H.; CSÉMY, L.: The Czech AUDIT: Internal Consistency, Latent Structure and Identification of Risky Alcohol Consumption. *Central European Journal of Public Health*. 2010, Vol. 18, Issue 3, pp. 127–131. DOI: [10.21101/cejph.a3599](https://doi.org/10.21101/cejph.a3599)
- [29] TORO, P. A. et al.: Homelessness in Europe and the United States: A Comparison of Prevalence and Public Opinion. *Journal of Social Issues*. 2007, Vol. 63, Issue 3, pp. 505–524. DOI: [10.1111/j.1540-4560.2007.00521.x](https://doi.org/10.1111/j.1540-4560.2007.00521.x)
- [30] KLIMENT, P.; DOČEKAL, V.: *Pohled na bezdomovectví v České republice*. Olomouc: VUP, 2016. ISBN 978-80-244-5007-0.

HOMELESS PEOPLE CHARACTERISTICS

The study focuses on selected characteristics of homeless people, a specific group of social aid beneficiaries. Knowledge of particular characteristics is necessary to choose communication strategies to assist the monitored group of people, as well as to set the appropriate forms of social interventions. Objective data regarding the Czech homeless population are only available in very limited numbers. Under the current conditions there are available data on homeless people's numbers, sex, age, marital status, education and incomplete data on homeless people's mortality while other characteristics are missing. With some caution, we can use the data provided by foreign studies. Furthermore, experts who are providers of social services for homeless people have been addressed to assess selected characteristics of homeless population. 92 experts having personal experience with homeless people have been addressed in total.

MERKMALE VON OBDACHLOSEN

Der Text stellt ausgewählte Merkmale von Obdachlosen, spezifischen Gruppen von Sozialhilfeempfängern vor. Das Wissen um individuelle Merkmale ist notwendig für die Auswahl von Kommunikationsstrategien von Leuten, die in Bezug auf die beobachtete Gruppe von Menschen helfen, sowie für die Entwicklung angemessener Formen sozialer Intervention. Objektive Daten zur tschechischen Obdachlosenbevölkerung sind nur in sehr begrenzter Anzahl verfügbar. Unter unseren Bedingungen haben wir Informationen über Zahlen, Geschlecht, Alter, Familienstand, Bildung und wenige Informationen über Krankheiten, andere Merkmale fehlen. Mit etwas Vorsicht können wir die Daten aus der ausländischen Forschung nutzen. Um das allgemeine Bild des Phänomens zu ergänzen, wurde auch eine Methode gewählt, die sich an Experten richtet, d. h. an soziale Dienstleister für Obdachlose, die aufgrund ihrer Berufserfahrung Schätzungen über ausgewählte Merkmale der Obdachlosenpopulation vorgenommen haben. Insgesamt wurde 92 Experten angesprochen, die eine direkte Erfahrung mit obdachlosen Menschen haben.

CHARAKTERYSTYKA OSÓB BEZDOMNYCH

Tekst przybliży wybrane cechy osób bezdomnych, konkretnych grup odbiorców pomocy społecznej. Znajomość cech indywidualnych jest niezbędna dla dokonania wyboru strategii komunikacyjnych przez osoby pomagające w stosunku do obserwowanej grupy osób, jak również dla ustalenia odpowiednich form interwencji społecznych. Obiektywne dane dotyczące czeskiej populacji bezdomnych dostępne są tylko w bardzo ograniczonej liczbie. W naszych warunkach mamy do dyspozycji informacje dotyczące liczby, płci, wieku, stanu cywilnego, wykształcenia i nieliczne informacje dotyczące zachorowalności populacji bezdomnych, innych cech brak. Z pewną ostrożnością możemy wykorzystać dane dostarczone przez zagraniczne badania. Dla dopełnienia ogólnego obrazu zjawiska została również wybrana metoda adresowana do ekspertów, czyli dostawców usług socjalnych dla osób bezdomnych, którzy w oparciu o ich doświadczenie zawodowe dokonali szacunków wybranych cech populacji bezdomnych. Łącznie zgłosiło się 92 takich ekspertów.

BRENBAL AS A FREE TIME ACTIVITY SUITABLE FOR AEROBIC FITNESS DEVELOPMENT FOR CHILDREN OF SCHOOL AGE

Jaroslav Kupr¹; Aleš Suchomel²; Jiří Pánek³; Nikola Procházková⁴; Klára Kuprová⁵

Technical University of Liberec, Faculty of Science, Humanities and Education,

Department of Physical Education,

Studentská 1402/2, 461 17 Liberec 1, Czech Republic

e-mail: ¹jaroslav.kupr@tul.cz; ²ales.suchomel@tul.cz; ³jiri.panek@tul.cz;

⁴nikola.prochazkova@tul.cz; ⁵klara.kuprova@tul.cz

Abstract

The main aim is to present the sports game Brenbal as an attractive game suitable for the development of aerobic fitness for children of school age within outdoor activities (PE, courses, residential outdoor schools, etc.). The research part of the project is dealing with the intensity of motion load using the Brenbal game. 76 probands 12-13 years of age have participated in measuring research realised at two elementary schools in Liberec. To implement the project monitors of the heart rate, Polar 800CX were used allowing individual setting up the zones of intensity. Zones 2-4 (60-89% HR_{max}) were tracked dominantly and the number of minutes spent in them. The measured section was a 45-minute teaching unit. During the implementation of the Brenbal game, the file of girls and boys achieved 25 min 36 sec (56% of the time) of 45 min in zones 2-4. During intersexual distribution, the boys file was more active with the time of 25 min 51 s (57.47% of the time) in zones 2-4. The girls file achieved time of 25 min 18 s (56.23% of the time) in zones 2-4. Based on the research, the attractive Brenbal game can be recommended ideally suited for the development of children's aerobic fitness.

Keywords

Brenbal; Load intensity; Teaching unit.

Introduction

Brenbal is a Swedish game (originally "brännball") which has a number of corresponding elements with softball and baseball. Unlike these games, Brenbal is a highly dynamic game and players are not eliminated. This difference is strongly motivational especially for less gifted players [7]. The game can be characterised by simple rules, quick training and as relatively financially undemanding. From the authors' experience, the game is considered to be very popular among all age groups and ideal to be used in a wide variety of outdoor programmes (summer courses, training camps, free-time programmes) but also during the physical education at school.

Results of many researches show that physical activity is not sufficient (so-called hypokineses) and related to the decrease of aerobic fitness of even school age children [8, 6, 12, 11]. This state is adverse considering the overall functional body condition of children during the period of their growth and development. Dynamic activities of aerobic character with frequent changes of load intensity and game elements appear to be the most suitable type of motion load for children of school age [5] and that is why the sports games can help [7]. Games can contribute to cultivate the so-called healthy oriented fitness thanks to their diversity and attractiveness. From a series of investigation [1, 2], it is clear that if an activity

for children is attractive enough and satisfying, they pursue it regularly. For the above reasons, Brenbal is one of the options to increase the attractiveness of motion programmes.

From the physiological aspect, aerobic fitness is defined as an ability of cardio-vascular, respiratory and muscle system to transport, accept and use oxygen during a motion load [11]. Aerobic fitness is necessary in everyday life and is considered to be the key component of physical fitness and a healthy life style. Heart rate is the only functional characteristics related to the intensity of motion load which is measurable in terrain conditions without the need of expensive devices using only heart rate monitors, so-called sport testers [3, 4, 12].

In 45-minute teaching unit of physical education a clean exercise time lower than 14 minutes is considered to be insufficient. An averagely effective teaching unit is between 14-17 min. Satisfactory numbers are above 17 min and pure exercising time above 22 min is considered to be exceptionally effective [13].

Strong [10] indicates that beneficial healthy advantages can be reached even by cumulation of motion activity during the day. The aim of daily cumulation is minimally 60 min of developmentally appropriate, varied and entertaining activities of medium and higher intensity. The duration of one interval should not outreach 10 min [11].

From above mentioned reasons we consider as currently important to investigate possibilities of using the game Brenbal as an attractive non-traditional game for development of aerobic fitness of children of school age.

1 Aim of Work

The main aim is to present the sports game Brenbal as an attractive activity for the development of aerobic fitness of children of school age via measuring the intensity of motion load.

2 Methods

2.1 Characteristics of the Measured Unit

The research took place in the 7th grades of two elementary schools in Liberec. The investigation took place during teaching units of physical education. At both schools the physical education lessons were divided into groups of girls and boys. The investigation contained 76 girls and boys (34 girls, 42 boys).

2.2 Characteristics of Research Methods

For measuring the intensity of motion load during the realisation of Brenbal, heart rate monitors Polar 800CX were used. Measuring devices allow capturing heart rate beat by beat, recording the process of activity, settings of individual load zones and transfer measured data into a computer to subsequently evaluate them in Polar ProTrainer 5 software.

Individual settings of load zones (values of HR_{rest} and HR_{max} were determined) preceded the monitoring of heart rate during the Brenbal game. HR_{max} was determined using the endurance shuttle run with 20m distance (so-called Leger test with monitoring of heart rate).

Individual load zones (Z) are: Z5 – 90-100% HR_{max} , Z4 – 80-89% HR_{max} , Z3 – 70-79% HR_{max} , Z2 – 60-69% HR_{max} , Z1 – 50-59% HR_{max} , under the zones – 0-49% HR_{max} .

To determine the percentage of the time spent in the aerobic zone, the zone (60-90% HR_{max}) from 2. to 4. zone was established. The value of anaerobic threshold was determined at the borderline of 90% of HR_{max} .

A part of the entry testing was also measuring basic somatic characteristics: body height, body weight and BMI.

2.3 Characteristics of the Teaching Unit

During measuring, the uniform structure of the teaching unit of physical education was kept with the time donation of 45 min. The content was: warming, warm-up, practice, implementation of the actual game and the closing part. A suitable sequence of individual units of physical and psychological load was preserved [13].

- **Introductory part:** muster, salute, content and aim of the lesson (ca. 2 min).
- **Preparation part:** motion activity for warming (ca. 5 min), dynamic warm-up (ca. 6 min).
- **Main part:** practice of game activities of an individual (ca. 5 min), explanation of rules and game principles (ca. 4 min), illustration of a compact game (ca. 3 min), and actual implementation of the game – match (ca. 15 min).
- **Closing part:** stretching and relaxing exercises (ca. 4 min), muster and evaluation (ca. 1 min).

2.4 Characteristics of a Non-traditional Game

The research was oriented towards the Brenbal game. The game was chosen considering the long-term experience of researchers of the project, popularity of the game among students during many implementations, easy practice and the possibility of involving girls and boys together. A big contribution is an easy involvement of physically ungifted children. The chosen non-traditional game does not require any difficult and lengthy preparation neither from the students' side nor the teacher's side. A parameter of selection was also low financial demand (bat, tennis ball, cones).

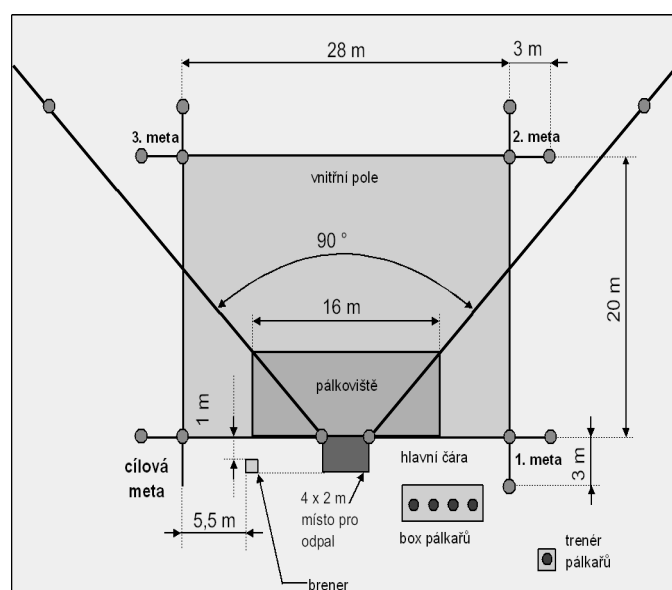
Adjusted rules of the game were expecting the time donation of the teaching unit (45 min). Ca. 15-minutes time space was reserved for the actual game implementation.

2.5 Adjusted Rules of Brenbal

Brenbal is a batting game involving 2 teams of players taking turns at the bat and the pitch. In contrast with softball or baseball, players are not eliminated. Even with the game's dynamics the intensity of motion load can be partly set individually by each individual.

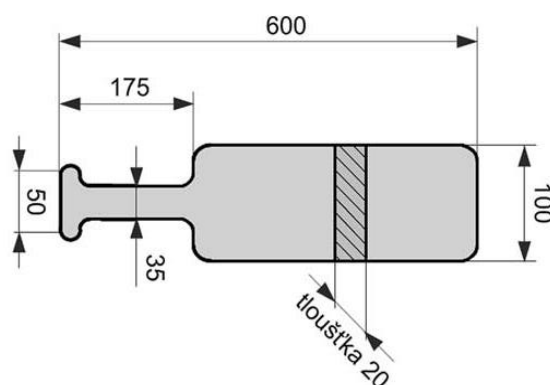
- **Number of players in a team:** standard is 11 players, it is possible to adjust the number of players according to the number of children in the class (6 players minimum).
- **Pitch:** standard is 30 x 50 m. For school children and beginners, it is ideal to adjust the measurements of the pitch (reduce). An indoor variant is possible too, depending on the limitations of the gym.
- **Brener base:** a space 1 x 1 m (for instance it is possible to use a gymnastics hoop) (see picture 1).
- **Space for hit:** at the main line between the “final base” and the base n. 1 (see Fig. 1).
- **Equipment:** tennis ball, brenbal bat (see Fig. 2), cones for marking the pitch.
- **Characteristics of the game:** two teams play (batsmen and pitchmen) with the aim of acquiring more points in total than the opposing team. The role of batsmen and pitchmen changes at halftime. In our research we used 2 x 7 min game time.

- **Batsmen task:** after self-pitch hit the ball aiming it into the sector and run around bases in the outer pitch, stepping on every single base.
- **Pitchmen task:** after the hit seize the ball as soon as possible and pass it to brener (“burner”) to prevent the batsmen from running around bases (“close game”).

Source: [7]

Fig. 1: Diagram of brenbal pitch

Source: [9]

Fig. 2: Measurements of brenbal bat

- **Batsmen:** hit the ball after the main referee instruction (from the box) in predetermined order. A batsman pitches the ball himself/herself and has an unlimited number of tries. After a successful hit, the batsman runs out and tries to step over the main line determining the final base with stepping on bases n. 1, 2 and 3. One or more players can stay on a base and they can outrun (overtake) each other. A batsman has to step on a base before the brener exclaims “Bren!”. Batsmen who are not staying on bases have to get back to the first base. Pitchmen gain points for every returned batsman.

- **Pitchmen:** arbitrarily placed inside inner and outer pitch. Players on the pitch can prevent batsmen from further progress using the only way, so-called “closing the game” (brener exclaims “Bren!” while having at least one leg on the base and the ball in hand).
- **Batsmen points:** after running around all of the three bases and reaching the final base with an interruption of the run at one of the bases due to stopped game batsmen gain 1 point. For running the full round (“homerun”) after a self-pitch without an interruption, batsmen gain 6 points.
- **Pitchmen points:** ball caught directly after a hit with one hand – 2 points. Ball caught directly after a hit with both hands – 1 point. For each player who did not reach a base or run off the base and was not able to return to the base before the exclamation “Bren!” (so-called “closed game”) – 1 point.

The full text of the rules can be found in publications: [9, 7].

3 Results and Discussion

The chapter presents results of somatic characteristics, results of heart rate values from the endurance shuttle run, time expression and percentage of the time spent in zones and final values of heart rate during the implementation of the non-traditional game.

3.1 Results of Somatic Characteristics

Results of somatic characteristics (see Table 1) point out the higher values of boys than girls of every measured parameter (body height, body weight and BMI).

Tab. 1: Basic somatic characteristics

	<i>n</i>	Body height (cm)		Body weight (kg)		BMI	
		$\bar{x}$	<i>s</i>	$\bar{x}$	<i>s</i>	$\bar{x}$	<i>s</i>
Girls and boys	76	158.29	8.46	50.36	10.53	19.95	2.95
Girls	34	158.00	7.15	48.97	10.13	19.57	3.17
Boys	42	159.38	9.72	51.58	10.73	20.19	2.69

Explanatory notes: *n* = number of children; $\bar{x}$ = arithmetic mean; *s* = standard deviation; BMI = Body Mass Index = weight (kg) / height² (m).

Source: Own

3.2 Results of Endurance Shuttle Run

Results of values of HR_{max} (see Table 2) obtained using the 20 m endurance shuttle run (so-called Leger test with heart rate monitoring) were important for individual settings of load zones. Only values of HR_{rest} were measured during a separate teaching unit. The value of HR_{ant} was set by a line of 90 % of HR_{max} . The lowest values of HR_{rest} were reached by the unit of girls (73.8 ± 13.3 pulse.min⁻¹). The highest values of HR_{max} were reached by the unit of boys (197.6 ± 9.9 pulse.min⁻¹).

Tab. 2: Values of heart rate during the endurance shuttle run

	<i>n</i>	<i>HR_{rest}</i>		<i>HR_{max}</i>		<i>HR_̄</i>		<i>HR_{anp}</i>	
		$\bar{x}$	<i>s</i>	$\bar{x}$	<i>s</i>	$\bar{x}$	<i>s</i>	$\bar{x}$	<i>s</i>
Girls and boys	76	75.67	12.17	197.56	8.71	136.91	8.03	177.80	7.81
Girls	34	73.80	13.30	197.50	7.40	136.10	8.60	177.70	6.70
Boys	42	77.60	10.50	197.60	9.90	137.80	7.30	177.90	8.80

Explanatory notes: *n* = number of children; $\bar{x}$ = arithmetic mean; *s* = standard deviation; *HR_{max}* = maximal heart rate; *HR_{rest}* = rest heart rate; *SF_̄* = average heart rate; *SF_{anp}* = heart rate on the level of anaerobic threshold (0.9 *SF_{max}*).

Source: Own

3.3 Time Spent in Individual Zones of Intensity

The time spent in individual zones of intensity during a teaching unit (45 min) indicates the high intensity of motion load using the Brenbal game (see Table 3). Recommended zone (60-89% *HR_{max}*) 2.-4. zone of intensity. The time spent in those zones for the file of girls and boys is 25 min 36 sec (56.91% of the time), for the file of girls 25 min 18 sec (56.23% of the time) and for the file of boys 25 min 51 sec (57.47% of the time). Very minimal differences can be seen between individual files. According to Vilímová [13] it is, from timing point of view, a very effective teaching unit (45 min) for all files.

Tab. 3: Time spent in individual zones (teaching unit of 45 min)

	<i>n</i>	GAME		
			BRENBAL	
			Time [%]	Time [min:s]
Girls and boys	76	Zone 0-1 [%]	18.48	8:16
		Zone 2-4 [%]	56.91	25:36
		Zone 5 [%]	24.97	11:04
Girls	34	Zone 0-1 [%]	10.84	4:53
		Zone 2-4 [%]	56.23	25:18
		Zone 5 [%]	32.93	14:49
Boys	42	Zone 0-1 [%]	24.67	11:06
		Zone 2-4 [%]	57.47	25:51
		Zone 5 [%]	17.87	8:03

Explanatory notes: *n* = number of children; Zone 0-1 (0-59% *HR_{max}*); Zone 2-4 (60-89%); Zone 5 (90-100%); Time [%] = percentage of the time in individual zones; Time [min:sec] = time in individual zones in minutes and seconds.

Source: Own

3.4 Values of Heart Rate during the Implementation of the Non-traditional Game

The resulting values of heart rate during the actual implementation of the Brenbal game (see Table 4) indicate the high intensity during the match part of the teaching unit. Match part was 2x7 min (2 min rest). The highest values of *HR_{max}* were reached by the file of girls during the match (194.32 pulse.min⁻¹).

Tab. 4: Values of heart rate during the implementation of the non-traditional game

BRENBAL											
Girls and boys (n = 76)	HR_{min}	$\bar{x}$	109.95	Girls (n = 34)	HR_{min}	$\bar{x}$	114.73	Boys (n = 42)	HR_{min}	$\bar{x}$	105.88
		s	19.43			s	18.12			s	19.60
	HR_{max}	$\bar{x}$	190.39		HR_{max}	$\bar{x}$	194.32		HR_{max}	$\bar{x}$	187.12
		s	13.64			s	12.61			s	13.60
	$HR_{\bar{x}}$	$\bar{x}$	152.63		$HR_{\bar{x}}$	$\bar{x}$	159.18		$HR_{\bar{x}}$	$\bar{x}$	147.44
		s	17.48			s	14.39			s	17.90

Explanatory notes: n = number of children; $\bar{x}$ = arithmetic mean; s = standard deviation; HR_{max} = maximal heart rate; HR_{min} = minimal heart rate; $SF_{\bar{x}}$ = average heart rate.

Source: Own

Conclusion

The main aim is to present the sports game Brenbal as an attractive activity for the development of aerobic fitness for children of school age via measuring the intensity of motion load.

The research part of the project was dealing with the intensity of motion load during a teaching unit when playing the Brenbal game. The investigation contained 76 probands 12-13 years of age and was implemented at two elementary schools in Liberec. Heart rate monitors Polar 800XC were used for the implementation of the project. With their help, the values of HR_{rest} (the file of girls and boys 75.69 ± 12.17 pulse.min⁻¹) and HR_{max} (the file of girls and boys 197.56 ± 8.71 pulse.min⁻¹) were determined. Those details were crucial for individual settings of the zones of the intensity of the motion load. Zones 2-4 (60-89% HR_{max}) and the time spent in them were watched dominantly. Measured part was a 45-minute teaching unit. During the implementation of the Brenbal game, the file of girls and boys reached a value of 25 min 36 sec (56.91% of the time) in zones 2-4 from 45 min of overall time. During the intersexual distribution, the file of boys was more active with the time of 25 min 51 sec (57.47% of the time) in zones 2-4. The file of girls reached the time of 25 min 18 sec (56.23% of the time) in zones 2-4. Based on the research the Brenbal game can be recommended as ideally suitable for using in school physical education and in outdoor programmes given the positive development of aerobic fitness of children.

Acknowledgements

The project was supported within SGS 2017, TU in Liberec under the number 21216.

Literature

- [1] BINNEY, J.: Teaching and learning through alternative activities. *Physical Education Matters*. 2016, Vol. 11, Issue 2, pp. 51–53. ISSN 1751-0988.
- [2] DOBRÝ, L.: Pohybová aktivnost a mládež. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2007, Vol. 73, Issue 5, pp. 38–39. ISSN 1210-7689.
- [3] HLOŽKOVÁ, E.; MIKUŠOVÁ, V.: *Kardiotrénink a moderní pohybové formy*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2014. ISBN 978-80-7494-115-3.
- [4] KORBEL, V.: Sportester – vynikající prostředek pro trénink mladých atletů. *Tělesná výchova a sport mládeže*. 2007, Vol. 73, Issue 2, pp. 30–33. ISSN 1210-7689.
- [5] KUPR, J.: *Netradiční hry*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2014. ISBN 978-80-7494-124-5.

- [6] KUPR, J.: *Vztah pohybové aktivity ke komponentám tělesné zdatnosti u dětí školního věku*. Masarykova univerzita v Brně. Brno. 2015.
- [7] KUPR, J.; RJABCOVÁ, H.; SUCHOMEL, A.: *Metodika her méně rozšířených ve školní tělesné výchově*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2010. ISBN 978-80-7372-621-8.
- [8] KUPROVÁ, K.: *Sekulární trendy tělesné zdatnosti u dětí školního věku z libereckého regionu*. Univerzita Karlova. Praha. 2015.
- [9] SÁDEK, P.; KUPR, J.: *Netradiční hry pro volný čas*. Technická univerzita v Liberci, Liberec, 2015. ISBN 978-80-7494-254-9.
- [10] STRONG, W. B.; MALINA, R. M.; BLINKIE, C. J.; DANIELS, S. R.; DISHMAN, R. K.; GUTIN, B.; HERQENROEDER, A. C.; MUST, A.; NIXON, P. A.; PIVARNIK J. M.; ROWLAND, T.; TROST, S.; TRUDEAU, F.: Evidence Based Physical Activity for School-age Youth. *The Journal of Pediatrics*. 2005, Vol. 146, Issue 6, pp. 732–737.
- [11] SUCHOMEL, A.: *Tělesně nezdatné děti školního věku (motorické hodnocení, hlavní činitelé výskytu, kondiční programy)*. Technická Univerzita v Liberci, Liberec, 2006. ISBN 80-7372-140-6.
- [12] ŠEFLOVÁ, I.: *Pohyb a zdraví. Inovace výuky tělesné výchovy a sportu na fakultách TUL v rámci konceptu aktivního životního stylu*. Technická Univerzita v Liberci, Liberec, 2014. ISBN 978-80-7494-122-1.
- [13] VILÍMOVÁ, V.: *Didaktika tělesné výchovy*. Masarykova Univerzita, Brno, 2009. ISBN 978-80-210-4936-9.

PhDr. Jaroslav Kupr, Ph.D.; doc. PaedDr. Aleš Suchomel, Ph.D.; Bc. Jiří Pánek;
Bc. Nikola Procházková; PhDr. Klára Kuprová, Ph.D.

BRENBAL JAKO VOLNOČASOVÁ AKTIVITA VHODNÁ PRO ROZVOJ AEROBNÍ ZDATNOSTI U DĚTÍ ŠKOLNÍHO VĚKU

Hlavním cílem je představení sportovní hry Brenbal jako atraktivní hry vhodné pro rozvoj aerobní zdatnosti u dětí školního věku v rámci outdoorových aktivit (TV, kurzy, školy v přírodě apod.). Výzkumná část projektu se zabývá intenzitou pohybového zatížení při využití hry Brenbal. Měření se zúčastnilo 76 probandů ve věku 12-13 let a bylo realizováno na dvou základních školách v Liberci. K realizaci projektu byly použity monitory srdeční frekvence typu Polar 800CX umožňující individuální nastavení zón intenzity. Dominantně byly sledovány zóny 2-4 (60-89 % SFmax) a počet minut v nich strávených. Měřeným úsekem byla 45minutová vyučovací jednotka. Soubor dívek a chlapců dosáhl při realizaci hry Brenbal hodnoty 25 min 36 s (56,91 % času) z 45 min v zónách 2-4. Při intersexuálním rozdělení byl soubor chlapců aktivnější, s časem 25 min 51 s (57,47 % času) v zónách 2-4. Soubor dívek dosáhl času 25 min 18 s (56,23 % času) v zónách 2-4. Na základě výzkumu lze doporučit atraktivní hru Brenbal jako ideální pro rozvoj aerobní zdatnosti dětí.

BRENBAL ALS GEEIGNETE FREIZEITAKTIVITÄT ZUR ENTFALTUNG AEROBISCHER TÜCHTIGKEIT BEI KINDERN IM SCHULALTER

Hauptziel dieses Beitrags ist die Vorstellung der Sportart Brenbal als eines attraktiven Spiels, welches sich zur Entfaltung der aerobischen Tüchtigkeit bei Kindern im Schulalter im Rahmen von Außenaktivitäten eignet (TV, Kurse, Schulen in der Natur u. Ä.). Der untersuchende Teil des Projektes befasst sich mit der Intensität der Bewegungsbelastung bei der Anwendung des Spiels Brenbal. An der Messung beteiligten sich 76 Probanden im Alter von 12 und 13 Jahren. Die Messung wurde an zwei Grundschulen in Liberec durchgeführt. Zur Realisierung des Projekts wurden Herzfrequenzmonitore des Typs Polar 800CX verwendet, auf welchen individuelle Intensitätszonen eingestellt werden können. Vor allem wurden die Zonen 2-4 (60-89 % SFmax) und die Anzahl der darin verbrachten Minuten beobachtet. Die gemessene Einheit bestand in einer 45-minütigen Unterrichtseinheit. Die Gruppe Mädchen und Jungen erreichte bei der Durchführung des Brenbal-Spiels Werte von 25 Min. 36. Sek. (56,91 % der Zeit) von 45 Min. in den Zonen 2-4. Bei intersexueller Aufteilung erwies sich die Jungengruppe als aktiver mit einer Zeit von 25 Min. 51 Sek. in den Zonen 2-4. Die Mädchengruppe erreicht eine Zeit von 25 Min. 18 Sek. (56,23 % der Zeit) in den Zonen 2-4. Auf Grundlage der Untersuchung kann man das attraktive Spiel Brenbal als ideal für die Entfaltung der aerobischen Tüchtigkeit der Kinder empfehlen.

BRENNBALL JAKO FORMA AKTYWNOŚCI ODPOWIEDNIA DLA ROZWOJU SPRAWNOŚCI AEROBOWEJ DZIECI W WIEKU SZKOLNYM

Głównym celem jest zaprezentowanie gry brennball jako atrakcyjnej gry plenerowej odpowiedniej dla rozwoju sprawności aerobowej dzieci w wieku szkolnym (TV, kursy, zielone szkoły itp.). Badawcza część projektu poświęcona jest intensywności obciążenia układu ruchu podczas gry brennball. Badaniami objęto 76 dzieci w wieku 12-13 lat uczęszczających do dwóch szkół podstawowych w Libercu. Do celów realizacji projektu wykorzystano monitory pracy serca typu Polar 800 CX umożliwiające indywidualne ustawienie stref intensywności. Przede wszystkim obserwowano strefy 2-4 (60-89 % SFmax) i czas pozostawania w danej strefie w minutach. Odcinkiem pomiarowym była 45minutowa jednostka zajęciowa. Grupa dziewcząt i chłopców grając w brennball osiągnęła wartość 25 min. 36 s (56,91 % czasu) z 45 minut spędzonych w strefach 2-4. Grupa chłopców była aktywniejsza, osiągając czas 25 min. 51 s (57,47 % czasu) w strefach 2-4. Grupa dziewcząt osiągnęła czas 25 min. 18 s (56,23 % czasu) w strefach 2-4. Na podstawie przeprowadzonych badań grę brennball można zalecić jako idealną dla rozwoju sprawności aerobowej dzieci.

PROFESSIONALISIERUNG DES TRINATIONALEN BEGEGNUNGSPROJEKTES IM DREILÄNDERECK D-PL-CZ ANHAND DER WISSENSCHAFTLICHEN BEGLEITUNG

Sînziana Schönfelder¹; Emilia Socha²

Technische Universität Dresden, IHI Zittau,
Professur für Produktionswirtschaft und Informationstechnik,
Markt 23, 02763 Zittau, Deutschland

e-mail: ¹alina_sinziana.schoenfelder@tu-dresden.de; ²emilia.socha@tu-dresden.de

Abstract

Das Begegnungsprojekt „Art and Science – Innovative Lernformen in der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit im Dreiländereck D-CZ-PL“ stellt eine Kooperation zwischen dem Internationalen Hochschulinstitut (IHI) Zittau – TU Dresden, der Hillerschen Villa e.V. in Zittau und dem Science Center IQ Landia in Liberec (CZ) dar. Das Ziel der wissenschaftlichen Begleitung besteht in der Qualitätssicherung mittels einer Evaluation von inter- und transkulturellen Kompetenzen bei den teilnehmenden Jugendlichen sowie einer qualitativen Erhebung hinsichtlich der Fortbildungsbedarfe bei den beteiligten Multiplikatoren. Der Beitrag beschreibt die ersten Zwischenergebnisse aus den qualitativen und quantitativen Befragungen der wissenschaftlichen Begleitung sowie daraus resultierende Handlungsempfehlungen.

Keywords

Inter- and Transcultural competence; Border Triangle; Transnational projects; Children and youth work; Cross-border cooperation; Non-formal learning, Professionalisation of encounter work.

Einleitung

Im vorliegenden Beitrag werden die ersten Zwischenergebnisse der wissenschaftlichen Begleitung im Rahmen des Projektes „Art and Science - Innovative Lernformen in der grenzüberschreitenden Zusammenarbeit im Dreiländereck D-CZ-PL“ vorgestellt. Die Laufzeit des Projektes Art and Science beträgt drei Jahre. Von Oktober 2017 bis September 2020 sollen insgesamt bis zu 950 Jugendliche daran teilnehmen. Neben dem IHI Zittau – TU Dresden, sind am Projekt die Hillersche Villa e.V. als Lead Partner und das Science Center IQ Landia (CZ) als Projektpartner beteiligt. Das Projekt wird aus Mitteln der Europäischen Union im Rahmen des Europäischen Fonds für Regionale Entwicklung realisiert. Dieses Pilotprojekt soll in der Grenzregion als Modell für inter- und transkulturelle Bildung und Begegnung etabliert werden.

1 Forschungsgegenstand

Im grenzübergreifenden Projekt finden im Rahmen von künstlerischen und naturwissenschaftlichen Werkstätten Begegnungen zwischen Jugendlichen im Dreiländereck D-CZ-PL statt. Dabei sollen die teilnehmenden Jugendlichen inter- und transkulturelle Kompetenzen erwerben. Um die Qualität der Begegnungsformate zu gewährleisten, werden bedarfsorientierte Fortbildungen für Werkstattleiter/innen, Sprachmittler/innen und Lehrer/innen angeboten.

In einer Werkstattwoche arbeiten parallel bis zu 15 Schüler aus jeweils drei Schulen, aus Deutschland, Tschechien und Polen in bis zu sieben medialen Lernformaten zusammen: Musik, Theater/Tanz, Fotografie, Text, Film und Aktionskunst. [Vgl. 8] Während der Werkstatt setzen sich die Teilnehmer/Innen mit einem vorgegebenen Thema auseinander, um am Ende ein gemeinsames Kunstprodukt zu entwickeln. Dabei erlernen sie das notwendige künstlerische Handwerk und erlangen inter- und transkulturelle Kompetenzen. Bei der Gruppenarbeit spielen die Sprachmittler/Innen (polnisch, tschechisch und deutsch) eine Schlüsselrolle. Am Ende der Werkstattwoche wird die jeweilige Kunstproduktion (z. B. Fotoausstellung, Theaterstück, Kurzfilm, Performance, etc.) öffentlich an zwei bis drei Orten gezeigt.

Die bei Art and Science vorhandenen Lernformate basieren auf dem Erfahrungshintergrund des Projektes *Lanterna futuri*, das seit 2004 Bildungs- und Begegnungsarbeit im Dreiländereck D-PL-CZ betreibt. Der Versuch, Kunst und Technologie zu verbinden und auf Lernformate zu übersetzen, bildet den innovativen Charakter von Art and Science.

Die Rolle der wissenschaftlichen Begleitung des IHI Zittau – TU Dresden besteht zunächst darin, die Aneignung von inter- und transkulturellen Kompetenzen zu evaluieren und die Fortbildungsbedarfe bei Werkstattleiter/innen, Sprachmittler/innen und Lehrer/innen zu ermitteln. Des Weiteren leitet die wissenschaftliche Begleitung Handlungsempfehlungen aus den zusammengeführten Ergebnissen ab, wobei die Umsetzung der in der Handlungsverantwortung des Leadpartners liegt.

2 Theoretischer Orientierungsrahmen

Nach der Analyse der bisherigen Projektpraxis sowie der dahinterliegenden theoretischen Ansätze wurde die Grundlage für die Forschungsarbeit gelegt. Dabei mussten im Vorfeld zahlreiche Definitionen von elementaren Begriffen, wie z. B. der *„interkulturellen Kompetenz“*, vorgenommen werden. Hierbei war es notwendig, dass die Komponenten, aus denen sich interkulturelle Kompetenz im Projekt Art and Science zusammensetzt, erneut bestimmt werden. Ebenso sollten die Lernziele einer Art and Science Werkstattwoche festgelegt werden.

Im Projekt Art and Science wird mit dem Begriff der Interkulturalität operiert und demnach den interkulturellen Kompetenzen, welche Moosmüller als *„die allgemeine linguistische, soziale und psychische Fähigkeit einer Person, mit Individuen und Gruppen, die einer anderen Kultur angehören, erfolgreich zu kommunizieren“* [3:272] bezeichnet. In dem theoretischen Orientierungsrahmen des Projekts fließen allerdings Aspekte der Transkulturalität mit ein, indem das Kulturübergreifende in den Vordergrund rückt. Auf beide Begriffe wird im Projekt zurückgegriffen, wobei hauptsächlich die Bezeichnung *„interkulturell“* verwendet wird. Um die unterschiedlichen Bedeutungen der Begriffe zu verstehen, die den beiden Termini zugeschrieben werden, ist eine Auseinandersetzung mit dem Kulturbegriff unerlässlich.

Am Begriff *„interkulturell“* wird kritisiert, dass er sich auf das obsolete primordiale Kulturverständnis gründet. Das Präfix *„inter“* würde darauf hinweisen, dass von mindestens zwei klar abgrenzbaren Kulturen im Herderschen Sinn ausgegangen werde, und dadurch das Trennende, und Unterschiedliche zwischen den Kulturen betont würde. [vgl. 7:46f.] Welsch hat diesem Kulturkonzept das Konzept der Transkulturalität entgegengestellt, *„das deskriptiv und normativ ein anderes Bild vom Zustand und Verhältnis der Kulturen entwirft: eines nicht der Isolierung und des Konflikts, sondern der Verflechtung, Durchmischung und Gemeinsamkeit.“* [5:10] Das Konzept basiert auf einer dynamischen Auffassung des

Kulturbegriffs. „Kulturen“ werden demnach nicht als homogene Einheiten verstanden, sondern als offene Systeme, die unter wechselseitigen Einflüssen stehen.

Da das Projekt Art and Science sowohl vom Konzept der „Interkulturalität“ als auch „Transkulturalität“ gespeist wird, wird im Folgenden von beiden Begriffen Gebrauch gemacht.

3 Forschungsmethoden

Die Evaluation des Kompetenzerwerbs bei den Jugendlichen und die Erhebung der Fortbildungsbedarfe erfolgen in zwei Untersuchungsperioden. Das Forschungsdesign der wissenschaftlichen Begleitung basiert auf einer Triangulation qualitativer und quantitativer Verfahren, die mittels Fragebögen, problemzentrierten Interviews, Teilnehmender Beobachtung sowie Gruppendiskussionen umgesetzt wird.

3.1 Qualitative Erhebung

Zum einen soll die qualitative Erhebung die Fortbildungsbedarfe der Werkstatteleiter/innen sowie der Sprachmittler/innen und der Lehrer/innen ermittelt werden. Zum anderen soll die qualitative Erhebung die notwendigen Entwicklungsschritte des Projektes aus Sicht der handelnden Akteure/innen ergründen.

Für die qualitative Erhebung wurde die Methode des problemzentrierten Interviews ausgewählt. Alle zehn durchgeführten Interviews wurden aufgenommen, transkribiert und anonymisiert. Bei der Auswahl der Interviewpartner/innen wurde darauf geachtet, die vorhandene Heterogenität der vorhandenen Akteure/innen abzubilden. Es wurden Werkstatteleiter/innen, Sprachmittler/innen und Lehrer/innen interviewt. Die ausgesuchten Interviewpartner/innen sollten alle drei Sprachregionen (deutsch, tschechisch, polnisch) vertreten und über eine unterschiedlich lange Mitwirkung im Projekt Lanterna futuri verfügen. Da die Gruppe der Lehrer/innen noch unzureichend untersucht wurde, wird auf diese im vorliegenden Beitrag nicht näher eingegangen.

Anhand eines Leitfadens wurden folgende Themen(Auswahl) angesprochen:

- Beschreibung des Projektes und der eigenen Rolle
- Allgemeine sowie spezifische Weiterbildungsbedarfe
- Motivation im Projekt zu arbeiten
- Fähigkeiten einer/eines Werkstatteleiter/in bzw. einer/eines Sprachmittler/in
- Fragen zur Methodik (erfahrungsorientiert vs. methodisch orientiert)
- Herausforderungen und Verbesserungspotentiale
- Weiterempfehlung des Projektes

Die transkribierten Leitfadeninterviews wurden mit Hilfe der Software MaxQDA ausgewertet. Die Codierung der Interview-Daten erfolgte durch Zuordnung einzelner Textabschnitte zu Kategorien. Hierbei wurde keine rein induktive, also aus den Daten abgeleitete, oder deduktive, d.h. im Voraus theoriegeleitet entwickelte, Kategorienbildung [Vgl. zu dieser Unterscheidung z. B. 2:74f.] vorgenommen, sondern eine Mischform bevorzugt. Bei dieser werden „aus der Fragestellung und theoretischen Traditionen [...] abgeleitete, zunächst eher vage Kategorien“ [4:548] im Verlauf der Analyse in der Auseinandersetzung mit dem Untersuchungsmaterial ausdifferenziert, mit neuen Kategorien ergänzt oder auch ersetzt.

3.2 Quantitative Erhebung

Im Rahmen der quantitativen Befragung wird untersucht, inwiefern Teilnehmer/innen einer Art and Science Werkstattwoche inter- und transkulturelle Kompetenzen, bezogen auf folgende sechs Dimensionen, erlangen:

- soziale Kompetenzen im interkulturellen Kontext (Kommunikationsfähigkeit, Teamfähigkeit, Konfliktfähigkeit, Kritikfähigkeit)
- Einüben des Perspektivenwechsels
- Aneignung und Beschaffung von Wissen
- Fördern von Einstellungen und Werten (Toleranz, Offenheit, Akzeptanz)
- Reflektieren von Situationen des interkulturellen Umgangs
- Erkennen und Überwinden von Ethnozentrismus

Die oben genannten Dimensionen entstanden in Anlehnung an einer Studie zur Vermittlung interkultureller Kompetenz, welche u.a. von Ursula Bertels im Jahr 2004 durchgeführt wurde [vgl. 1:37].

Die Untersuchung setzt sich aus vier aufeinanderfolgenden und sich zum Teil überschneiden Arbeitsphasen zusammen: Vorbereitungsphase, Durchführungsphase, Nachbesserungsphase, Evaluationsphase. Während der Vorbereitungsphase wurden die konkreten Methoden zur Datenerhebung konzipiert. Die Vorgehensweise der quantitativen Befragung wurde während der Durchführungsphase im März 2018 erprobt und bei der Nachbesserungsphase bis August 2018 angepasst. Die abschließende Evaluation steht noch bevor.

4 Darstellung der ersten Zwischenergebnisse

Aufgrund der nicht abgeschlossenen Untersuchungsperiode sowie der begrenzten Seitenzahl erfolgt eine auszugsweise Darstellung der ersten Zwischenergebnisse. Hier sollte ergänzt werden, dass die Untersuchungsperiode I noch nicht abgeschlossen ist, d.h. dass die Durchführung der Interviews sowie der quantitativen Befragung zum aktuellen Zeitpunkt fortschreitend erfolgt.

4.1 Qualitative Erhebung

Im Folgenden werden die zentralen Komponenten aus der Auswertung der transkribierten Interviews erläutert:

4.1.1 Uneinheitliches Projektverständnis

Im Rahmen des Projektes werden die an Jugendlichen zu vermittelnden Kompetenzen und Inhalte differierend beschrieben. Die Notwendigkeit einer gemeinsamen konzeptionellen Ebene wird anhand des Zitats dargelegt:

„(...) Was ist // was ist unsere Philosophie? Wie sehen wir die Welt [ERNEUT RUFEN IM HINTERGRUND] und was wollen wir tatsächlich an Inhalten vermitteln? Also ich find die Methoden da eher zweitrangig, ich find da im // in erster Linie wichtig uns nochmal über die Inhalte zu verständigen. Das machen wir ein Stück weit _“ [9]

Dabei geht es um Inhalte, die über das Thema der Werkstätte hinaus eine Bedeutung haben.

„...Eine Lanterna Philosophie. Weil die Diskussion kam jetzt auch bei den Werkstattleitern öfter mal so ins [VÖGELKREISCHEN ODER KRÄHEN IM HINTERGRUND] // ins Rollen. So am Rande zwar, aber es war spürbar, dass irgendwie // dass wir uns da nochmal °bisschen verständigen müssen.“ [9]

Das uneinheitliche Verständnis bezieht sich sowohl auf die Ebene der Inhaltsvermittlung als auch auf die Ebene einer grundlegenden Projektauffassung, hinsichtlich Beschreibung, Ziele und Inhalte von Art and Science (früher *Lanterna futuri*).

4.1.2 Wissenstransfer Werkstattleiter/innen erwünscht

Im Projekt wirken Werkstattleiter/innen mit einer Vielzahl an Qualifikationen und Erfahrungen in der interkulturellen Arbeit. Es wird kritisiert, dass die Möglichkeiten zum Austausch untereinander begrenzt sind. So heißt es in einem Interview:

„(...) wir haben wenig Momente, wo wir Zeit haben uns in Ruhe auszutauschen. So, als Werkstattleiter. Wir haben gestern mal kurz eine Viertelstunde zusammen einfach rumgesessen. Und das war das einzige Mal, dass wir // sonst treffen wir uns beim Mittagessen. Wir haben alle so viel zu tun, [] dass es ei// [*] dass es [*] wenig Momente gibt, wo wir mal ohne eine Team-Sitzung, sondern so ganz entspannt ins Gespräch kommen und man sich darüber mal austauschen kann. Finde ich sehr schade, weil ich glaube, wie Du sagst, es wäre produktiv. Weil [**] jetzt // ich kenn ja jetzt nur X und J als andere Werkstattleiter und ich finde das sehr interessant, wie die arbeiten. Und [*] seh die aber // also [**] wir können nur manchmal sagen „hey, bei uns ist gerade das los. Und bei uns ist gerade das Problem.“ Dann sagen wir „Ja, ich wüsste noch das Spiel, vielleicht kannst Du das mal ausprobieren.“ So etwas findet schon statt, aber so, dass man sich mal ganz in Ruhe über Methoden unterhalten kann, das haben wir bisher nicht gehabt“ [11]*

In einem anderen Interview wird bekräftigt, dass ein grundsätzliches Interesse besteht, von der Arbeit anderer Werkstattleiter/innen zu lernen:

„Oder, dass die // die Workshopleiter Vorträge über ihre Arbeit halten. Das find ich auch wichtig. Ich weiß gar nicht wie der Werkstattleiter X seine Typen motiviert, dass sie ein Gedicht schreiben. Interessiert mich aber.“ [12]

Die Vielfalt der Austauschbereiche wird thematisiert, allerdings werden die fehlenden Möglichkeiten dazu bemängelt:

„... da sehe ich auf jeden Fall Verbesserungspotenzial auch. [] Ich finde schon, dass wir eine Teamkultur haben, [*] aber mehr Austausch wäre super [*]. Vor allem zum Thema [*] eben Methodik/Umgang mit dem Thema; Einstieg ins Thema; usw. und so fort. Also, es // die Bandbreite ist riesig wo man sich austauschen kann“ [11]*

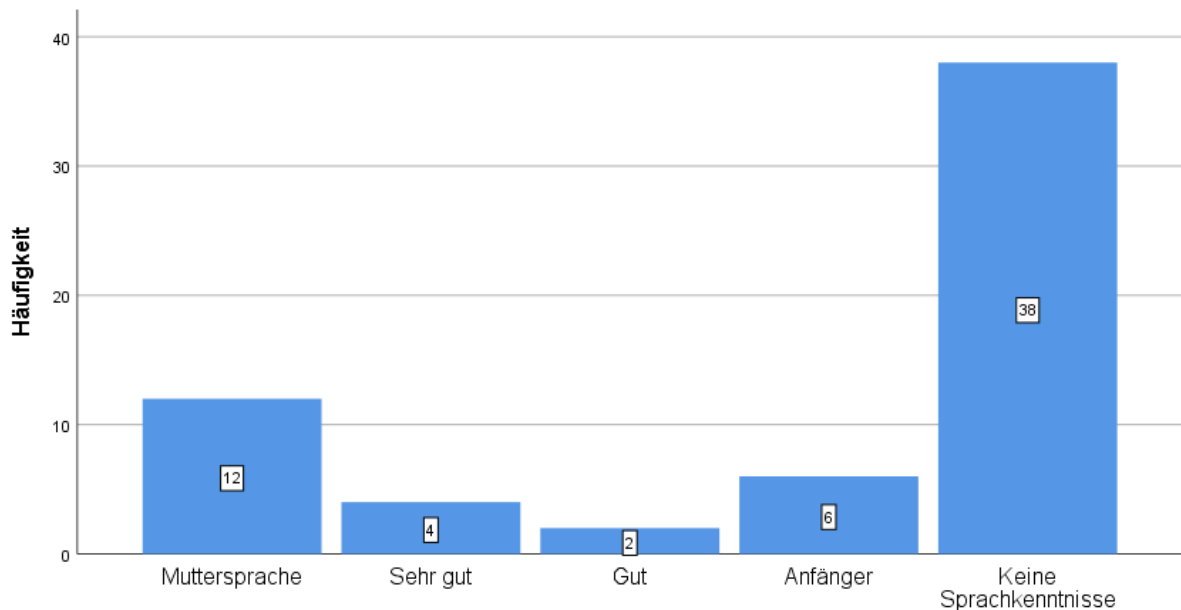
4.2 Quantitative Erhebung

Die Untersuchung der Entwicklung der Kompetenzen der Jugendlichen läuft mehrstufig ab. Die Jugendlichen werden vor und nach einer Werkstattwoche anhand von dreisprachigen Fragebögen befragt. An der Probebefragung im März 2018 nahmen alle 63 Teilnehmer/Innen im Alter von 13 bis 18 Jahren teil. Die Verteilung der Nationalitäten ist wie folgt ausgefallen: 21 aus Deutschland, 23 aus Tschechien, 16 aus Polen und 2 aus der Ukraine. Teil. Die zuletzt Genannten gehörten zur polnisch-sprachigen Gruppe dazu. Die Daten wurden vor Ort an den Begegnungsorten Liberec (39,68% der Befragten) und Großenhennersdorf (60,32% der Befragten) direkt am ersten und am letzten Tag der Werkstattwoche erhoben. Die befragte Zielgruppe nahm an folgenden Werkstätten teil: Aktionskunst, Musik, Theater, Film und Fotografie. Erwähnenswert ist, dass 38 der Befragten bisher an keinen anderen internationalen Begegnungsprojekten teilgenommen haben.

Für diesen Abriss wurde die Auswertung von drei Items aus den bei der Werkstattwoche im März ausgefüllten Fragebögen ausgewählt.

4.2.1 Fremdsprachenkenntnisse

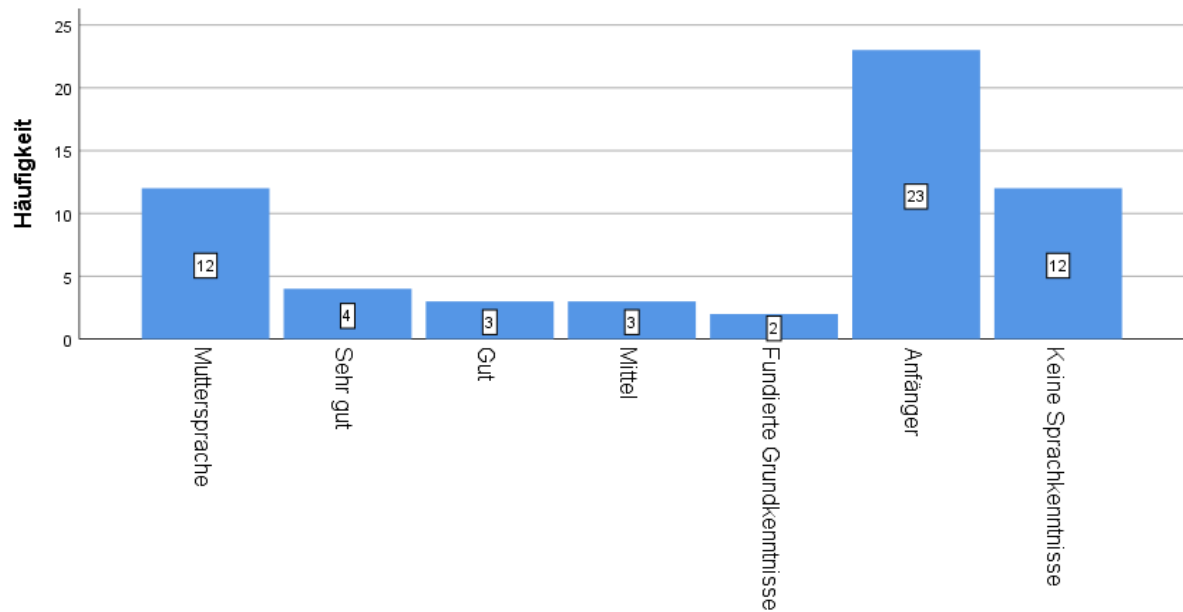
Bei der Frage: „*Wie schätzt du deine Polnisch-Sprachkenntnisse ein?*“ reichte die Skala von „*Keine Sprachkenntnisse*“ bis „*Muttersprache*“. Dabei kreuzten 38 der insgesamt 62 Befragten an, dass sie über keine Polnisch-Sprachkenntnisse verfügen und 6 schätzten sich als „*Anfänger*“ ein. 12 kreuzten an, dass sie Muttersprachler sind, 4 „*sehr gut*“, 2 „*gut*“ und eine Person machte keine Angabe. (Fig. 1 – Abb. 1)

Quelle: Eigene Darstellung

Fig. 1: Vor der Werkstattwoche: „*Wie schätzt du deine Polnisch-Sprachkenntnisse ein?*“ Absolute Werte!

Im Vergleich dazu wurde am letzten Tag der Werkstattwoche erneut die Frage nach den Polnisch-Sprachkenntnissen gestellt. Diesmal waren es nur 12 von den insgesamt 59 Befragten, die „*Keine Sprachkenntnisse*“ angekreuzt haben. Weitere 23 Befragte schätzten sich selbst als „*Anfänger*“ ein. Andere 3 Befragte stuften ihre Polnisch-Kenntnisse als „*Gut*“, 3 als „*Mittel*“ und 2 als „*Fundierte Grundkenntnisse*“ ein. Das Ergebnis deutet darauf hin, dass die Teilnehmer der Werkstattwoche in ihrer subjektiven Wahrnehmung Kompetenzen in Fremdsprachen erlangen und wie hier am Beispiel Polnisch sichtbar geworden ist, 26 Befragte von „*keinen Sprachkenntnissen*“ zu „*Anfängern*“ übergegangen sind. (Fig. 2 – Abb. 2)

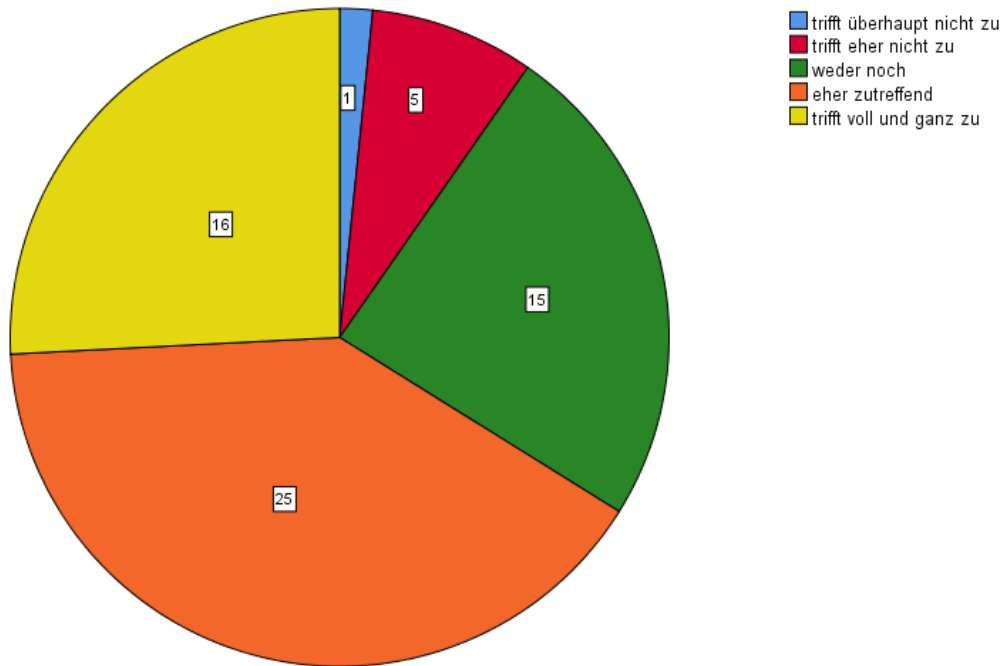

Quelle: Eigene Darstellung

Fig. 2: Nach der Werkstattwoche: „Wie schätzt du deine Polnisch-Sprachkenntnisse ein?“
Absolute Werte!

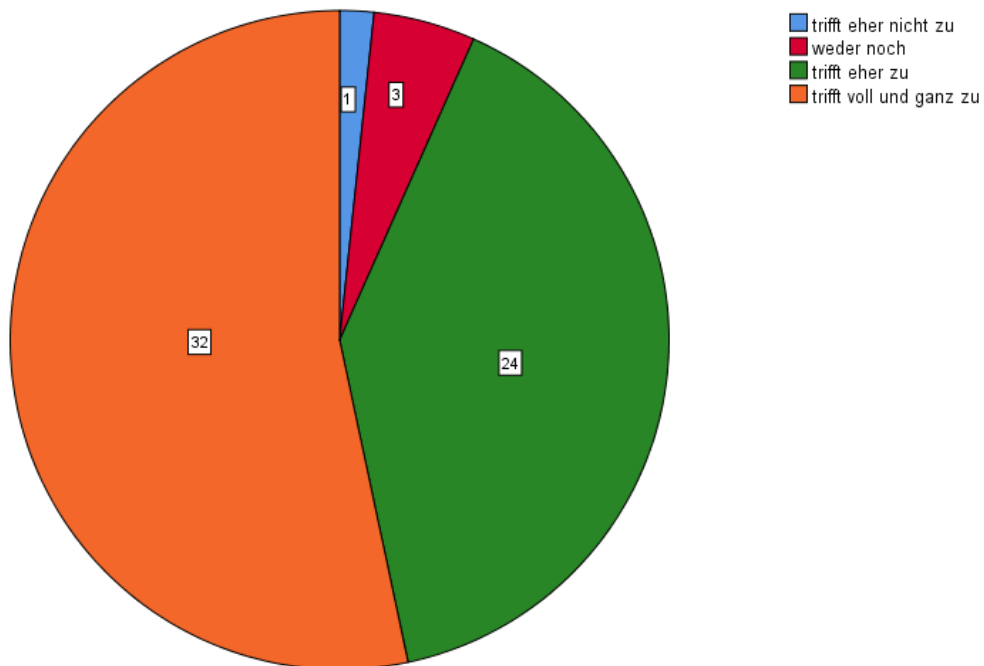
4.2.2 Inter- und transkulturelles Verhalten

Ferner wurden die Befragten vor der Werkstattwoche darum gebeten generelle Aussagen über ihr Verhalten auf einer Skala von „trifft überhaupt nicht zu“ bis „trifft voll und ganz zu“ zu treffen, um Rückschlüsse über ihre Offenheit (eine der sechs abgefragten Dimensionen der inter- und transkulturellen Kompetenz) zu ziehen. Auf die Aussage „Ich lerne Menschen aus anderen Ländern kennen“ reagierten 16 aus der Grundgesamtheit von 62 Befragten mit „trifft voll und ganz zu“, 25 mit „eher zutreffend“, 15 mit „weder noch“, 5 mit „trifft eher nicht zu“ und 1 mit „trifft überhaupt nicht zu“. (Fig. 3 – Abb. 3)

Quelle: Eigene Darstellung

Fig. 3: Vor der Werkstattwoche: „Ich lerne gerne Menschen aus anderen Ländern kennen.“ Absolute Werte!

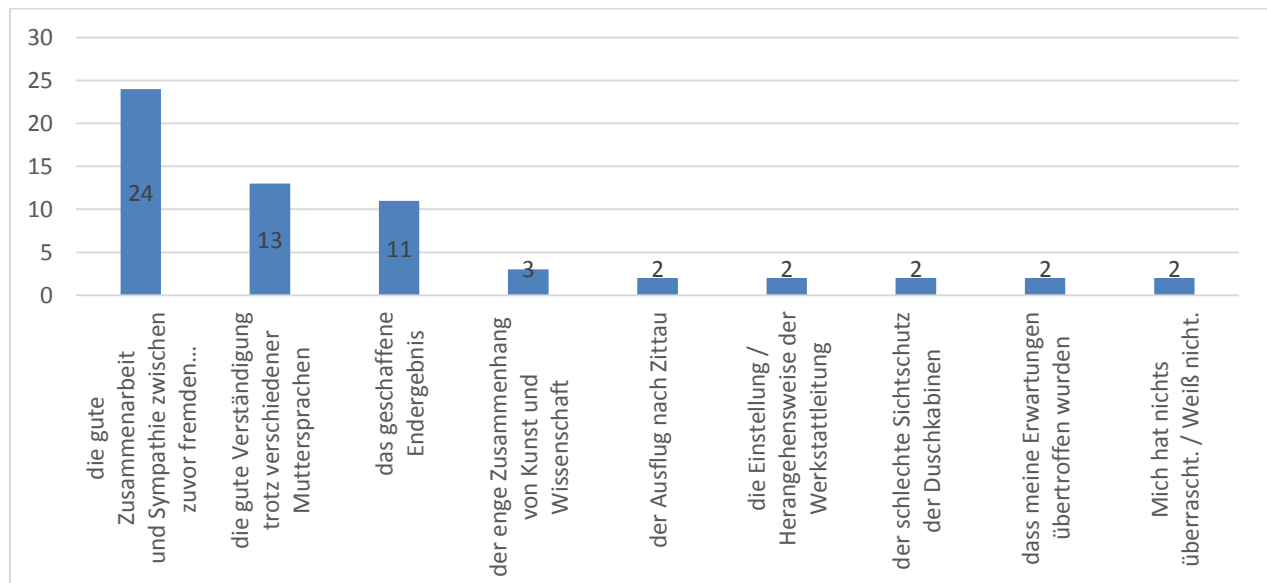
Quelle: Eigene Darstellung

Fig. 4: Nach der Werkstattwoche: „Ich lerne gerne Menschen aus anderen Ländern kennen.“ Absolute Werte!

Nach der Werkstattwoche antworteten 32 aus insgesamt 60 Befragten mit „trifft voll und ganz zu“ (um 16 Befragte mehr als vor der Woche), 24 mit „trifft eher zu“, 3 mit „weder noch“ und 1 mit „trifft eher nicht zu“, was den Zuwachs an Offenheit nach der Werkstattwoche belegt. (Fig. 4 – Abb. 4)

4.2.3 Offene Frage „Während der Werkstattwoche hat mich am meisten überrascht“

Als letztes Beispiel der Zwischenergebnisse der quantitativen Auswertung wird die offen gestellte Frage: „Während der Werkstattwoche hat mich am meisten überrascht...“ erläutert. (Fig. 5 – Abb. 5)

Quelle: Eigene Darstellung

Fig. 5: Nach der Werkstattwoche: „Während der WSW hat mich am meisten überrascht ...“ Absolute Werte!

Zu den drei am häufigsten genannten überraschenden Sachverhalten gehören: „Die gute Zusammenarbeit und Sympathie zwischen zuvor fremden Menschen“ mit 24 Nennungen, „Die gute Verständigung trotz verschiedener Muttersprachen“ mit 13 Nennungen und „Das geschaffene Endergebnis“ mit 11 Nennungen. Das Ergebnis lässt darauf schließen, dass 24 der Teilnehmer/innen der Werkstattwoche im März 2018 die Zusammenarbeit mit fremden Teilnehmer/innen (damit sind zwangsläufig die Teilnehmer/innen aus anderen Ländern gemeint, da die nationalen Gruppen sich bereits untereinander kannten) als gut eingestuft haben. Weitere 13 schätzten die sprachliche Verständigung innerhalb der internationalen Gruppen ebenfalls als gut ein.

Fazit

Aus der Analyse der vorhandenen Zwischenergebnisse ließen sich folgende Handlungsempfehlungen für die Professionalisierung des Projektes ableiten:

1. Ein Konsens über die zu erreichenden Ziele bei den Jugendlichen sowie über die Ausrichtung des Projektes ist anstrengenswert.
2. Das Potential verschiedener Erfahrungen der Werkstatteleiter*innen soll über Wissenstransfer ermöglicht und gefördert werden.

Aufbauend auf den genannten Handlungsempfehlungen fanden im September und Oktober 2018 zwei Seminare für die Werkstatteleiter/innen und Sprachmittler/innen statt, bei welchen der Wissenstransfer ermöglicht wurde. Bei den Seminaren wurde zudem an Lernzielbestimmung gearbeitet. Die Lernziele wurden formuliert und zu folgenden Überkategorien zusammengefasst [1: 37]:

- soziale Kompetenzen im interkulturellen Kontext
- Aneignung und Beschaffung von Wissen

- Einüben des Perspektivenwechsels
- Erkennen und Überwinden von Ethnozentrismus
- Reflektieren von Situationen des interkulturellen Umgangs
- Fördern von Einstellungen und Werten
- Verbindung von Kunst und Technologie

Die veranstalteten Seminare weisen auf die Umsetzung der Handlungsempfehlungen hin, was eine gewinnbringende Zusammenarbeit zwischen einer universitären Einrichtung und informellen Bildungsträgern bestätigt. Gleichzeitig lässt sich die Kooperation als prozesshaft beschreiben, da sie aus mehreren Arbeits- und Untersuchungsschritten besteht. Des Weiteren haben die vorliegenden Zwischenergebnisse zunächst einen Orientierungscharakter für die Zweite Untersuchungsperiode.

Dedikation

Europäische Union. Europäischer
Fonds für regionale Entwicklung.
Evropská unie. Evropský fond pro
regionální rozvoj.

Literatur

- [1] BERTELS, U.; EYLERT, S.; LÜTKES, C.; DE VRIES, S.: *Ethnologie in der Schule. Eine Studie zur Vermittlung interkultureller Kompetenz*. Waxman Verlag, Münster, 2004. ISBN 978-3830913382.
- [2] MAYRING, P.: *Qualitative Inhaltsanalyse: Grundlagen und Techniken*. Beltz, Weinheim, 2003. ISBN: 978-3407257307.
- [3] MOOSMÜLLER, A.: Interkulturelle Kompetenz und interkulturelle Kenntnisse. Überlegungen zu Ziel und Inhalt im auslandsvorbereitenden Training. In: Roth, K. (Hg.): *Mit der Differenz leben. Europäische Ethnologie und interkulturelle Kommunikation*. München, New York 2000, pp. 271–290.
- [4] SCHMIDT, C.: „Am Material“: Auswertungstechniken für Leitfadeninterviews. In: Friebertshäuser, B.; Prengel, A. (Hrsg.): *Handbuch qualitativer Forschungsmethoden in der Erziehungswissenschaft*. Juventa, München und Weinheim 1997, pp. 544–567.
- [5] WELSCH, W.: Transkulturalität. Zur veränderten Verfassung heutiger Kulturen. In: Schneider, I., Thomson, C. W. (Hg.): *Hybridkultur: Medien, Netze, Künste*. Köln und Wien, 1997, pp. 67–90.
- [6] WELSCH, W.: Die veränderte Verfassung heutiger Kulturen. In: Duve, F. (Hrsg.): *Sichtweisen. Die Vielheit in der Einheit*. Frankfurt/Main., 1997, pp. 83–122.
- [7] WELSCH, W.: Transkulturalität. Zwischen Globalisierung und Partikularisierung. In: Cesana (Hrsg.) *Interkulturalität*. 1999, pp. 45–72.
- [8] Werkstätten. In: *Lanterna Futuri*. [online]. [Abrufdatum 2018-10-30] Verfügbar unter WWW <https://www.lanternafuturi.net/de/werkstaetten/>
- [9] Interviewtranskript 1, Absatz 108.
- [10] Interviewtranskript 4, Absatz 82.
- [11] Interviewtranskript 5, Absatz 102.
- [12] Interviewtranskript 10, Absatz 163.

Dipl.-Soz. Wiss. Sînziana Schönfelder; M.A. Emilia Socha

PROFESIONALIZACE TRINACIONÁLNÍHO SETKÁVACÍHO PROJEKTU V TROJMEZÍ D-PL-CZ NA ZÁKLADĚ VĚDECKÉ SUPERVIZE

Projekt setkání „Umění a věda – inovativní učební metody v přeshraniční spolupráci v trojmezí D-CZ-PL“ představuje spolupráci Mezinárodního vysokoškolského ústavu (IHI) v Žitavě, Technické univerzity v Drážďanech (D), Hillersche vily v Žitavě (D) a vědeckého centra iQLANDIA v Liberci (CZ). Cílem vědeckého monitoringu je zajištění kvality prostřednictvím hodnocení mezikulturních a transkulturních kompetencí zúčastněné mládeže, jakož i kvalitativního průzkumu s ohledem na požadavky dalšího vzdělávání zúčastněných. Tento článek popisuje první předběžné výsledky kvalitativních a kvantitativních průzkumů prováděných vědeckým monitoringem a také následné doporučení k opatření.

PROFESSIONALIZATION OF THE ENCOUNTER PROJECT IN THE TRI-POINT OF D-PL-CZ ON THE BASIS OF SCIENTIFIC SUPERVISION

The encounter project “Art and Science – Innovative methods of learning in the cross-border collaboration in the tripoint of D-CZ-PL” represents cooperation of International Institute (IHI) Zittau – Technical University of Dresden (D), the Hillersche Villa e. V. in Zittau (D) and the science center iQLANDIA in Liberec (CZ). The objective of the scientific monitoring is the quality assurance by means of the evaluation of inter- and transcultural competence of the participating youth as well as a qualitative survey with respect to further training requirements of the participating multipliers. This article describes the first preliminary results of the qualitative and quantitative surveys conducted by the scientific monitoring as well as the resulting recommendation for action.

PROFESJONALIZACJA TRÓJSTRONNEGO PROJEKTU DOTYCZĄCEGO SPOTKAŃ NA DE-PL-CZ TRÓJSTYKU W OPARCIU O MONITORING NAUKOWY

Projekt spotkań pn. „Sztuka i nauka – innowacyjne metody nauczania we współpracy transgranicznej na trójkącie DE-CZ-PL” obejmuje współpracę Międzynarodowego Instytutu Uniwersyteckiego (IHI) w Zittau, Uniwersytetu Technicznego w Dreźnie (DE), Hillersche Villa w Zittau (DE) i Centrum Nauki iQLANDIA w Libercu (CZ). Celem monitoringu naukowego jest zapewnienie jakości w drodze oceny kompetencji międzykulturowych i transkulturowych uczestniczącej młodzieży a także badania jakościowe prowadzone pod kątem wymogów co do dalszego kształcenia uczestników. W niniejszym artykule opisano pierwsze wstępne wyniki badań jakościowych i ilościowych prowadzonych w formie monitoringu naukowego oraz wynikające z nich zalecane działania.

ANALYSIS OF THE PUBLIC POLICY OF BORDER PROTECTION IN THE SECURITY AGENDA OF THE MINISTRY OF THE INTERIOR OF THE CZECH REPUBLIC (FROM 2014 TO MARCH 2017)

Ondřej Stulík

University of West Bohemia, Faculty of Philosophy and Arts,
Department of Political Science and International Relations,
Jungmannova 1, 323 00 Pilsen, Czech Republic
e-mail: stulik@kap.zcu.cz

Abstract

This paper deals with public policies of security in the Czech Republic. There are many actors in the Czech Republic who speak out on these types of policies; however, in terms of general awareness and executive powers established in legal regulations, the Ministry of the Interior of the Czech Republic is one of the most important institutions dealing with this matter. This actor is responsible not only for carrying out its executive role, but also has a strong role in the preparation of legislative public documents. This paper focuses on the creation and contextual framing of the narrative of the Ministry of the Interior of the Czech Republic (MICR) in the current issue of the so-called migrant crisis, beginning with the creation of the current government in March 2017. Contextual relationships toward the policy of border protection and the meaning of border crossings as a security tool for ensuring the internal security of the Czech Republic are studied. The purpose of the article is to describe and conceptualize the positions of MICR in creating public policies of border control, as the context determined by creating these policies in turn creates the shape of its own priorities for possible public discussion and the control of public institutions.

Keywords

Border protection; Interior security; Migration; Ministry of the Interior of the Czech Republic; Public policy analysis.

Introduction

The shape of public policies in the Czech Republic, similarly to other democratic states, is formed by the local political culture and the specific ways in which the democratic political system is set up. The political environment (polity) and the mechanisms for shifting the democratic will of the people (politics) significantly impact the possibilities for developing an associative public, including tools for exercising civic activism in a broader sense. This, however, is an idealistic notion that stems from the philosophy of republicanism, which at present is being developed through various approaches. These approaches, for example, include the deliberative or radical approach to democracy [29, 30]. Other approaches, such as the reductionist approach, which stems from libertarianism, do not thematize the public sphere independently and understand this sphere as a part of the market [31, 32]. Every researcher may choose from these two (or other) directions because both possess the same etymological approach. Additionally, the situation is made more complex by the fact that each direction has many sub-directions that react to one another and come into mutual contradiction. This paper draws on the perspective of Mouffe and Laclau, who perceive the civil (and sometimes also public) discourse as a space full of symbols that create the entire

mass culture [30]. In a democratic state, mass culture may be criticized. Specific critique may be realized by unveiling individual discursive practices of symbolic representation and, primarily, the methods in which public policies are created. This includes the critical approach applied in this paper, which can be put into the wider context of post-structuralism focused on social symbols (including words and their meanings), which help us understand and classify the world of expressed values [33].

The political environment, political processes, and concrete policies are dependent on one another and cannot be divided, because their meaning is created by context representing the relevant symbols [1]. An expression of this “interconnectedness” can be found in examples in which a certain policy evokes a general reaction in the political public and thus becomes a dominant topic by shaking the foundations of the political environment or its normative structure. At this moment, it becomes a certain beacon that attracts the attention of political analysts (and others) and does not strongly depend on the degree of association and participation in public space, but rather on the simple existence of this space – otherwise, the policy would have no place to resonate. At the same time, the rule applies that a democratic political culture cannot exist without concern for the political environment (at least via the act of voting) and, without a democratic political culture, political processes would be useless, as they would not need to protect the interests of the people (regardless of our definition of them). Specific policies are the catalyzer of public discussion and follow the rules of political culture and its basic normative reflection, which is the reflection of legitimacy. The policies that evoke discussions deserve all the more attention, as they point out upheavals in the values of the whole political environment and possible upheavals in legitimacy.

One of these policies that at present is causing such an upheaval in the public sphere and is contributing to a wider discussion on values is the immigration policy of the Czech Republic. The media widely covered this policy and immigration in general, and dealt with topics such as the selection of a multicultural paradigm, forms of integration and assimilation, relocation quotas, the economic crisis, the international conflict primarily in Syria, etc. The so-called immigration crisis reflects the practical effects of the current immigration policy of the Czech Republic in the same way that the institutions of the Czech Republic are forced to formally react to these effects. The form of the reaction and the field of public policies vary according to the character of the policy and the definition of the issue that steps into public policy.

The ways in which the issue is understood by various actors is the first field we should focus on in the attempt to describe the roots of the policy’s controversy and why it is causing an upheaval in values. The definition of the problem is different for every actor, as each one has their own pre-understanding of the given issue; each actor works off of different value positions and relies on a different “story”. The description of public policy is linked to the discursive understanding of this policy by each actor, which is reflected both in the shape of strategic decisions that define objectives on pressing issues and in the acceptance of specific formal regulations in the form of legislative measures. The formation of policy is thus dependent on values and their symbolic representation. Various “stories” can be revealed thanks to the analysis of the policy or meaning that is hidden within them. The revealed meaning, which at first glance is not necessarily evident and acknowledged by the actor, is then a valuable finding for public discussion and evaluation of how public policies are established in the field of security. Therefore, this study specifically deals with a type of creation of public policies as storylines [34].

A specific issue that this paper focuses on is the analysis of the shape of Czech security policies in the context of the so-called immigration crisis. The purpose of this research at present resounds in both continental and Anglo-Saxon political science tradition. There exists current research [38, 39, 40] that can be elaborated upon, even though the specific topic of

this study (see below) is specific. The research of security and migration, however, is a broader phenomenon and was not created during the current and so-called migration crisis, proof of which can be found in a number of other studies [35, 36, 37] in various social science fields. Contrary to these studies, however, this paper focuses specifically on analyzing the creation of public policies of a security character with a selected actor representing the “hard power” of the state. The very concrete purpose of the paper is to describe and conceptualize the positions of the Ministry of the Interior of the Czech Republic (further referred to as MICR) in creating public policies of border protection. The interest in the practical impacts of applying population protection stems from efforts toward expanding the information quality of the functions of the state via means of agenda terms of the MICR in the period in question. Through the interpretation of communication mechanisms (and their content), we can demonstrate the narrative form of the legitimizing function of MICR, i.e. the defense of its own position via defining a problem through strategic public policy documents, legislative measures, and press releases. To conclude this introduction, it should be mentioned that there are two reasons for narrowing the analysis to the subject of state borders. The first is the importance of the Act on the Protection of State Borders and the amendment of related laws (Czech *Zákon o ochraně státních hranic a o změně souvisejících zákonů*) and the relatively controversial character of the policy of closing state borders as the last possibilities of fulfilling the instrumental function of the state in the field of security.

1 Research Objectives

The overall context between the phenomenon of migration and the reaction to it on the part of MICR is expressed in the narrative of MICR’s public policies. The narrative created by MICR is the field of interest of this study, as it creates the specific discursive practices via which MICR forms and formulates public policies. Specific discursive practices provide the space to assess how public policies are created, reveal the dominant tools for their creation, and also provide room for uncovering the priorities of the state (i.e. its position) in the field of security. The analysis of the method of creating and presenting public policies is this paper’s specific contribution to broader research on the relationship between the sovereignty of a nation state, the actions of the European Union, and the state’s presentation of the phenomenon of security, which has a strong potential for strengthening the unity of citizens and the state. The goal of this article is to reveal the tendencies in creating public policies as storylines in reaction to the studied issue of migration and the research goal of studying national borders.

The issue studied here is the phenomenon of migration in regard to the security of the Czech Republic, which is dealt with executively by MICR. The research object is security in regard to the goal of mapping the context of the migration narrative in policies dealing with fulfilling the function of MICR’s ensuring security. The period of the study encompasses the election period of the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic, specifically from the beginning of 2014 to March 2017. This paper focuses on the policies that are linked to the referential research object of borders and border crossings.

2 Research Methods and Empirical Data Collection

2.1 Research Methods

Content analysis [2, 3, 4, 5], with the use of various principles of frame analysis [6], constitutes the method of fulfilling the set goal. Both methods combine the quantitative (i.e. the number of occurrences of studied expressions) and the qualitative standpoint (the hermeneutic interpretation of the resulting context) [7, 8]. The specific method can be divided into several steps that were taken during analysis.

Firstly, the empirical data collection (see below) was searched for using MaxQda (version 11; “*advanced text analysis*” function for all words that contained “-secur-” [Czech “-bezp-”] (the necessary part of the word “security”) and “-bord-” [Czech “-hran-”] (the necessary part of the word “border”). The justification for searching for these expressions stems from the goal stated above. The selection was narrowed to the mutual occurrence of these two expressions in at least three successive sentences in order for the link and use of these expressions to be clear in one context. This selection was then summarized and automatically encoded by a program into one mutual category (marked with one code).

Secondly, the acquired codes were sorted according to frequency in various documents that were a part of the empirical data collection. At the same time, codes were sorted and created according to open coding [4, 9] by means of identifying differing or similar contexts. Thanks to open coding, four main categories of code were created: “*security and migration*” [Czech *bezpečnost a migrace*], “*protection and control of EU borders*” [Czech *ochrana a kontrola hranic EU*], “*border control*” [Czech *hraniční kontroly*] and “*crime across borders*” [Czech *kriminalita přes hranice*]. Codes were created not only with regard to the contexts listed in the documents, but also according to a logical framework that included tracking the overarching issue of migration and the research object (i.e. security), studying the context in terms of the reference object (i.e. the borders on a state and supranational level), and the supplemental category of cross-border crime.

Thirdly, contextual segments were interpreted in regard to the narrative, code, and document in which they occurred. Part of the interpretation was the reconstruction of the overall narrative of security and migration in regard to the public policy of public borders, including declared dominant practices and tendencies. This is all done in various forms including accessible legislative documents and the defense of individual courses of action that strive to fulfill public policies.

2.2 Empirical Data Collection

Empirical data collection is composed of three spheres of documents that were used to fulfill the goals of this study. The first sphere is represented by public documents that commonly serve to process short-term and medium-term goals and the strategies of their implementation in terms of possibilities. Strategic documents offer a basic concept of the direction of MICR’s policy in dealing with migration. The second sphere is created by legislative public documents in the form of bills that MICR presented for government negotiations [10]. If these bills were passed by government, they then became a government bill that would be passed on for approval or refusal to the Chamber of Deputies of the Parliament of the Czech Republic. Such a norm could become a public policy of a binding character and would thus be a wholly visible tool for dealing with migration. The final sphere of documents is made up of MICR’s press releases during the whole studied period in which an occurrence of the given expressions was observed. On a general level, press releases are advocacy tools for defending MICR’s actions. The meaning of these releases is thus rooted in the commentary of the creation and realization of outward policies and thus these press releases significantly add to the complex concept of the ideological and value principles of policies. The selection of all documents was carried out by searching for key words on websites that were founded or co-founded by MICR. All publicly available documents that were found were also included. The ODok [11] portal was used for legislative public documents.

Selected strategies include “The Migration Policy Strategy of the Czech Republic” (Czech *Strategie migrační politiky České republiky*), which was published by MICR with the support of the European Union and in cooperation with the European Migration Network, which is an international network of national contact points established and financed by the European

Commission according to the Council Decision from 2008 (2008/381/ES). The purpose of this network is to provide objective, reliable and current information in the field of migration [12]. The national department of the network in the Czech Republic was established under MICR, specifically the Department for Asylum and Migration Policy of the Ministry of the Interior [13]. The Migration Policy Strategy of the Czech Republic is a 24-page document (the number of pages is not normalized) containing the principles of migration policy divided into chapters on individual thematic areas. The content of each chapter is the description of the current state of affairs, the goal at a national and EU level, and the tools for implementing these goals. The second strategic document is the “Report on the state of affairs in the area of internal security and public order in the Czech Republic in 2015 (in comparison to 2014)” (Czech *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2015 [ve srovnání s rokem 2014]*) [14]. This document was published by MICR in 2016. The department responsible for realizing the document was the Security Policy and Crime Prevention Department’s Strategy and Analysis Division. This strategic document has a total of 114 non-normalized pages and is divided into two main blocks – “The development of individual types of crime and security risks” (Czech *Vývoj jednotlivých druhů trestné činnosti a bezpečnostních rizik*) and “Policy in the area of internal security and public order” (Czech *Politika v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku*). These two main chapters are preceded by a summary chapter. The final strategic document is the “EMN annual report on asylum and migration policy 2015” (Czech *EMN výroční zpráva o politice v oblasti azylu a migrace 2015*) [15], which was published in 2016 by MICR but was actually processed by the Czech European Migration Network Contact Point [Czech *České národní kontaktní místo Evropské migrační sítě*]. The annual report has 84 non-normalized pages and records developments in specific areas of migration, existing legislation, statistics on legal and illegal migration, and the forms of repatriation policy.

As the second segment, legislative public documents are represented by two draft laws. The first is the “Government Bill on the Protection of the State Borders of the Czech Republic and the Amendment of Related Laws” (2015) (Czech *Vládní návrh zákona o ochraně státních hranic České republiky a o změně souvisejících zákonů [2015]*) [16] and the second includes the Government Bill Amending Act. no. 325/1999 Coll. on Asylum as Amended, Act. 326/1999 on the Residence of Foreign Nationals in the Czech Republic and Amending Certain Other Acts, and Act no. 221/2003 Coll. on the Temporary Protection of Foreign Nationals, as Amended and other Related Laws (Czech *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*) [17]. The first bill has 42 pages, while the second has 212. Both bills also contain argumentative reports that are substantial for the justification of proposed amendments or of wholly new wording in these laws.

Press releases make up the final sphere of analyzed documents and are divided into four subcategories according to the year of their publication. The occurrence of studied expressions was recorded in a total of nine press releases, four from 2014, two from 2015, and three from 2016. As of March 2017, no press release has been printed containing the studied expressions.

3 Results of Analysis and Interpretation

3.1 Results in Public Documents Dealing with Strategy (Including Reports on Policy Implementation)

In the field of strategic documents (including implementation reports), the following documents were analyzed: The Migration Policy Strategy of the Czech Republic [18], the Report on the state of affairs in the area of internal security and public order in the Czech Republic in 2015 (in comparison to 2014) [14], and the EMN annual report on asylum and migration policy 2015 [15].

Tab. 1: Summary of number of occurrences in strategic public documents

	Security and migration (in general)	Protection and Control of EU borders	Border controls in the Czech Republic	Cross-border crime	Internal security (without direct link to migration)	Overall number of occurrences
Migration Policy Strategy of the Czech Republic	3	1	0	0	0	4
Report on the state of affairs in the area of internal security and public order in the Czech Republic in 2015 (in comparison to 2014)	3	3	1	7	4	18
EMN annual report on asylum and migration policy 2015	0	0	0	0	0	0

Source: Own research

The highest frequency of the studied expressions was recorded in the Report on the state of affairs in the area of internal security and public order in the Czech Republic in 2015 (in comparison to 2014) in the code of “*cross-border crime*” (see Tab. 1). Specific constructions can be divided by meaning into individual sections. The first two constructions deal with cross-border victims of criminal activity, the second two deal with the activity of police forces in border regions in efforts to suppress drug crime and the operative function of tracking criminal offenders or their transfer. The fifth and sixth constructions are focused on street prostitution in the South Bohemia Region and the positive impact of border controls on the decrease of clients of so-called “*public houses*” where sexual services are provided. The seventh and the last construction dealt with the general coordination of activity between the police forces of the Czech Republic and Germany. This shows that cross-border crime was not put into the context of migration and therefore no public policy that MICR would initiate in the short-term is linked to it in a strategic sense. In the other two strategic documents, no other construction is contained in the code “*cross-border crime*”.

The second most frequent occurrence of expressions was found with the code “*internal security*”, again in the Report on the state of affairs in the area of internal security and public order in the Czech Republic in 2015 (in comparison to 2014). Three of four occurrences deal with security systems for heightening general internal security in civil aviation including the outer border of the Schengen Area at international airports. None of the constructions

explicitly express a direct link to border controls with the goal of dealing with the so-called “*migration crisis*”. There are only mentions of “new trends” and terrorism, which cannot be objectively linked to migration. The fourth and last occurrence is contextually linked to security and public order but only generally mentions the Operational Programme for Cross-border Cooperation (Czech *Operační program Přeshraniční spolupráce*), which serves as a source for the implementation of these policies.

The Report on the state of affairs in the area of internal security and public order in the Czech Republic in 2015 (in comparison to 2014) contains other constructions in other categories. Three constructions contain the code “*security and migration*”. Two of the three constructions deal directly with illegal migration, specifically concerning illegal residency in the Czech Republic. The document argues that there has been a “marked” rise in control activities by state security forces, specifically by 181.7%. The cause of this is listed as transit migration via the territory of the Czech Republic. The phenomena that are linked to and identify the transit character of migration and the detainment of individuals classified as illegally residing are inter-annually heightened. The number of detained individuals with Syrian citizenship increased by 1319 percent, with Afghan citizenship by 825.4 percent, and Iraqi citizenship by 2418.8 percent. Checks were focused primarily on rail connections and the situation culminated in the period between July and September 2015 in connection with border controls and other political measures in neighboring states (transit migration was from Slovakia and Austria). In addition to the list of statistical data, the document also contains the evaluative viewpoint that “*illegal migration is linked to the abuse of asylum procedures*”. The abuse of asylum procedures is backed up by statistics, specifically that 1447 individuals requested international protection in another state that is a part of the European Union. Here the reason for multiple applications for international protection is implicitly linked with the expiration of the period for leaving the Czech Republic. On the other hand, it is not wholly clear what number of individuals applied for international protection before being intercepted (detained). The third and final construction of this code deals with expressions of the urgency of the problem of security as a consequence of the migration crisis in the form of internal checks of the borders of the Schengen System (specifically these countries: Germany, Austria, Slovenia, Hungary, France, Sweden, Norway, and Denmark).

The last three constructions that were found under strategy fall under the code “*protection and control of EU borders*”. Two of three constructions deal with border controls in the area of the internal borders of the Schengen Agreement, which have a fundamental impact on transit migration flow through the Czech Republic. After enacting higher degrees of control of the state’s borders that were mentioned above, there was a strong decrease beginning in mid-September of illegally transiting migrants through the Czech Republic. The last construction deals with the concept of “*smart borders*” or current negotiations regarding its form. It should be mentioned that, according to the European Commission’s document “*Europe without Borders*”, smart borders are a system that allows for the higher control of illegal migration and, contrarily, the fluidity of transit across borders for those who have undergone a preliminary check [19].

The last two documents contain occurrences only in two codes. Both cases deal specifically with the Migration Policy Strategy of the Czech Republic. The EMN annual report on asylum and migration policy 2015 does not contain any occurrences and no category marked with its own code was found in the document. In the first document, there are a total of three occurrences of the code “*security and migration*”. In this case, migration is explicitly linked to security in the form of “*new security challenges*” in the protection of the population. Migration policies should be “*more effective*” and “*more responsible*” and should also be coordinated on both a national and EU level. The goal at the national level (the goal on the

EU level is not formulated) should be the effective prevention via combating illegal migration.

3.2 Results of Legislative Public Documents

Legislative public documents make up a necessary part of political processes and are a formal expression of public policies. For the development of the narrative, already existing laws were not examined, but laws that have recently been proposed. The following facts make up the criteria for selection: MICR is responsible for creating bills; MICR submitted the given norm in the period studied; at least one construction occurred in the document. Thanks to these criteria, the number of legislative public documents was limited to only two documents (see Tab. 2).

Tab. 2: Summary of number of occurrences in legislative public documents

	Security and migration (in general)	Protection and Control of EU borders	Border controls in the Czech Republic	Cross-border crime	Internal security (without direct link to migration)	Overall number of occurrences
Government Bill on the Protection of the State Borders of the Czech Republic and the Amendment of Related Laws (2015)	1	10	66	0	5	82
Government Bill on the Residency of Foreign Nationals and their Temporary Protection (including argumentation report; 2015)	0	0	2	0	0	2

Source: Own research

When at first we compare both documents [16, 17], it is clear that in the first there is substantially more occurrences of the studied expressions, which may be surprising in regard to the proportionality of both bills as the second is significantly longer. On the other hand, the mere title of the bills shows that the first document is a better thematic representation of the studied expressions.

In the government bill [16] dealing with the protection of borders, there are matches in all categories except one, which is “*cross-border crime*”. Most occurrences appear in the category of “*border controls in the Czech Republic*” – a total of 66. The code of border controls, however, can be specified more narrowly, as most of the occurrences deal with the operational deployment of security forces and other provisions of a technical character. As an example, we cite the following: “*for purposes of protecting internal borders, a police officer within 10 kilometers of the internal borders is authorized to enter other properties than publicly accessible properties in cooperation with its owner or authorized user*” or “*during the temporary reinstatement of the protection of internal borders, the police are authorized to use technical means to prevent the illicit crossing of internal borders using means of transport*”. There are a total of sixty such constructions. Checks in the sense of border protection are mentioned in only ten cases, while four of them deal with the international

airport in terms of border crossing between the Czech Republic and third countries (the Czech Republic does not have a border with third countries elsewhere than at its international airport). The first four constructions deal with the necessity to divide passengers at international airports into two groups – travelers from third countries (a zone must be established to check them) and travelers moving within the Schengen Zone.

The second and third construction elaborate on the rule regarding the necessity of zones for carrying out traveler control also on internal flights in the case that internal border controls are reinstated. The second and third constructions react to the migration crisis and the measures of other states that limit entry to their territory. The form of implementation builds on the strategy of instating smart borders, but also prepares for border controls inside the Schengen Area. The fourth construction anticipates the necessity to react to the new migration situation, as the specific conditions for instating such a zone is linked to the Ministry's decree. All four mentioned occurrences react to the new situation and instate the possibility for double checks in terms of smart borders and the creation of an environment for heightened executive power, in which it is possible to apply the Ministry's decree to modify the conditions of border controls also within the internal borders of the Schengen System. Proof of these efforts can also be found in two additional occurrences of this code, in which paragraph 12 of the bill states that: "In the event of an imminent and grave threat to public order or internal security, the Ministry may use exceptional measures to temporarily instate the protection of internal borders". This provision does not specify what threat is involved and the concept of this threat is thus linked exclusively to MICR's concept of the existence or non-existence of such a threat. MICR is also responsible for determining the extent of such measures: "*The exceptional measure of the Ministry establishes the extent of time and territory of the temporary instatement of the protection of internal borders and the method of ensuring the protection of internal borders*". The other occurrences specify offences during this temporary reinstatement of internal border protection. For example, an offence takes place when someone avoids a check at the place that has been designated for it. The eighth occurrence was found in the explanatory section of this act and is similarly specific as the previous construction.

The Ministry as an actor of executive power and based on the legislation mentioned above reserves the right to instate measures ranging from random checks, profiling passengers, and systematically controlling all travelers to forbidding transit over "green" borders. Information on the extent of border controls is provided by the police to municipalities located near the border. The final construction refers to offences that have already been mentioned above.

The second code, with the occurrence of ten constructions, is "*protection and control of EU borders*". Contexts in terms of the occurrence of this code elaborate on the previously mentioned context of internal border protection and the mechanisms for checking individuals. In this case, however, they are linked directly to the Schengen System on an EU level. Some of the codes generally react to the internal protection of the Schengen Zone in connection to the previously mentioned protection of Czech space; the majority of them (eight in total), however, react to the Schengen Border Code. The first two occurrences deal with offences made by pilots in the area of continuing a flight across a transit space or taking off from this space (for example a Czech airport) to a non-member state while violating other specially regulated conditions (for example orders to land). The fourth code expresses the complementarity of the Schengen Border Code with Czech law or with the analyzed bill. This government bill must be in full conformity with EU law. However, in areas that are not dealt with by the Schengen Border Code, MICR as the proposer reserves the right to make its own detailed arrangements. The principle of complementarity, however, must be preserved. The Schengen Border Code must be respected also in cases where security is at risk. Such cases

are understood as exceptional situations and for this reason the norm allows for the temporary protection of internal borders to be instated. The justification, which contains the next substantial occurrence, adds that there is no clear agreement as to the actor who can carry out such temporary protection. For these reasons, the law specifies the government as the body which decides on whether to accept the policy of temporary internal border protection. If the situation calls for it, MICR can instate exceptional measures on the borders but these measures may be cancelled by a government measure of a general character. In any case, time limits set down in the Schengen Border Code must be adhered to.

The third code of the analyzed document is “*internal security*”, which is not directly linked with the phenomenon of migration. In this case, there are five constructions in the document, none of which, however, are specific in their wording and only refer to other passages of the bill that do not coincide with the studied expressions. One specific occurrence can be mentioned with the code “*security and migration*” in which security is directly linked to the security inside the Schengen System and implemented via measures for the protection of the borders of Slovenia, Germany, and Austria.

The second legislative public document, the Government Bill on the Residency of Foreign Nationals and their Temporary Protection [17], contains a total of two occurrences, both with the code “*border controls in the Czech Republic*”. The first occurrence deals with providing information to all those applying for international protection concerning their status and the method in which they should submit an application. The second occurrence is linked to the first and specifies that such protection is possible only for individuals at international airports, because this is the only area where the Czech Republic has an established border crossing with third countries. This rule thus assumes a state without exceptional measures.

3.3 Results in MICR Press Releases (Media Representation of the Narrative)

Press releases are included as the final section of the analyzed empirical corpus (see Tab. 3). Statements contained in press releases make up a necessary part of research, as they provide a complex picture of the framing of the problem in linguistic phrases and their contexts, which speakers – in this case representatives of MICR – use. As mentioned above, this section follows the occurrence of expressions in press releases from the beginning of 2014 to March 2017.

In the press releases from 2014, a total of eleven occurrences appear, two of which can be recorded under the code “*protection and control of EU borders*”. The first occurrence deals with police cooperation between Austria and the Czech Republic in order to ensure a higher degree of security [20]. One positive element is the exchange of information on risks in border regions and coordination of potential mutual action. In the cooperation agreement, the newly established (and also updated) rules increase the quality of ensuring security. The second recorded occurrence deals with the temporary establishment of border controls in Belgium in connection with the G7 Summit. The establishment of checks is directly interpreted as a measure to heighten security. The check is a tool with the goal of “... *preventing the entry of those individuals who may present a serious threat to domestic security*” [21]. Press releases from 2014 contain one occurrence in the code of “*border controls in the Czech Republic*”. In terms of context, this occurrence is linked to a new cooperation agreement between the Czech Republic and Germany which, according to MICR, was necessary, as the need increased for the mutual coordination of police forces (external space became domestic space) [20] after border controls were cancelled (upon the Czech Republic’s entrance into the Schengen Zone). “*Cross-border crime*” is the third code in which occurrences appear in the press releases of 2014. All codes are linked to common crime without a direct link to migration. There are mentions of drug crime, auto theft, and a proposal

to strengthen the camera systems in border regions [20, 22]. The code “*internal security*” contains three occurrences that contain only general declarations such as cooperation between individual regions and the state (in the form of MICR), security coordination with Austria, and the stabilization of security forces for heightening the degree of security in the Czech Republic (this occurrence explicitly mentions drug crime).

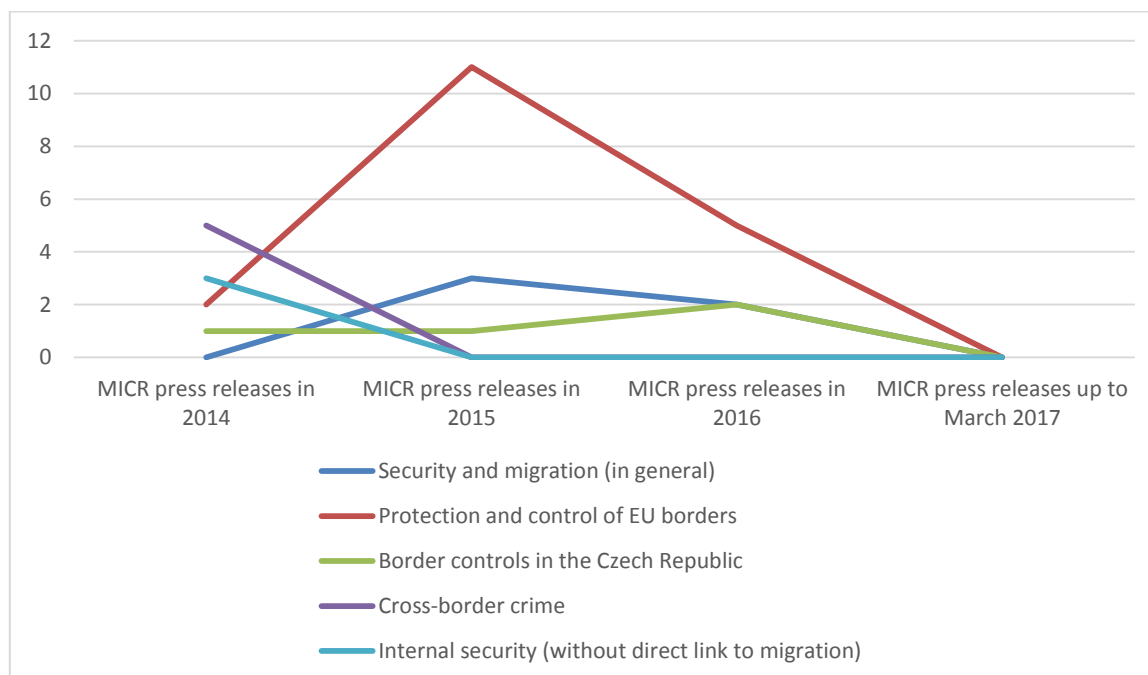
Tab. 3: Summary of the number of occurrences in press releases

	Security and migration (in general)	Protection and Control of EU borders	Border controls in the Czech Republic	Cross-border crime	Internal security (without direct link to migration)	Overall number of occurrences
MICR press releases in 2014	0	2	1	5	3	11
MICR press releases in 2015	3	11	1	0	0	15
MICR press releases in 2016	2	5	2	0	0	9
MICR press releases up to March 2017	0	0	0	0	0	0

Source: Own research

Press releases from 2015 contain a total of fifteen occurrences. For the code “*security and migration*”, we can point out declarations in which the largest problems of the European Union can be identified as terrorism and migration (both issues are divided and no connection is explicitly stated). Migration is linked to security here in the fact that strengthening the borders of the external borders of the EU is referred to as a necessity and something that must be implemented immediately. Similarly, the necessity to implement a series of measures to strengthen the role of the Frontex agency is also mentioned. The occurrence of these statements is specific in that it deals with summarizing the mutual letter written by the French and German Interior Ministers dated December 3, 2015. From this summary, and thus interpretation, we can assume that this summary contains the opinion of MICR [23]. In the interest of security, MICR also announced that the Czech Republic would be reinforcing its borders with Austria with a focus on mapping the situation of illegal immigration. In a press release, MICR states that this does not deal with the reinstatement of border controls, but concerns the strengthening of the security of Czech citizens via extending already-existing measures in accordance with the Schengen Border Code [24]. The second code, “*protection and control of EU borders*”, contains the most occurrences with regard to the whole period of press release content analysis but also in regard to the gradual development of the frequency in the studied topics (see Fig. 1), which in and of itself expresses a greater emphasis on border protection on the part of MICR in 2015. The fundamental contextual tendency that is present in the occurrences is the strengthening of external border protection and the development of coordination in dealing with shared policies such as the Common European Asylum System, strengthening the role of the Frontex agency (primarily its powers and obligations in deploying fast-action border units), linking databases of registered individuals and developing an “*Entry/Exit*” system via smart borders [23]. Through its press releases, MICR also makes efforts to ensure that all measures fall within EU-level agreements, including cases in which

the Czech Republic one-sidedly strengthens the protection of its own national borders (this is emphasized in connection with the only occurrence in the code “*border controls in the Czech Republic*”) [24].

Source: Own research

Fig. 1: Visualization of topics contained in press releases

In press releases from 2016, a total of nine occurrences can be identified, the majority of which are listed under the code “*protection and control of EU borders*”. In this code, MICR provides information on possible changes in the so-called “*Dublin Regulation*” (an administrative mechanism for processing the international protection requests of foreign nationals) [25], the Schengen Border Code, and the implementation of smart borders. However, there is no information on the methods of these changes; the press release merely points out the commencement of an open discussion on these issues on an EU level [26]. In addition to this general information, MICR also announced Czech police training at the borders with Slovakia, Germany, and Austria. This training was meant to strengthen “*security in connection to migration*” [27]. In the code “*security and migration*” two occurrences were recorded. In the context of the first occurrence, MICR gives information on the negotiation of the Council of EU Ministers concerning the revision of the Dublin Regulation (see above), in which it states that it welcomes the measures, which will help limit illegal migration into the EU. It also states that the redistribution mechanism of asylum seekers must be established on a voluntary basis. This voluntariness is directly mentioned in the context of security and security is mentioned as coming before voluntariness (its conditional character is mentioned). The second occurrence again gives information on Czech police training. The last code is “*border controls in the Czech Republic*”. This code again contains the occurrence of Czech police training and is of an informative character. The last context deals with the cancellation of controls on the Czech-Bavarian border and, contrarily, the extension of controls in the interior of the country for reasons of the first degree level of a terrorist threat [28].

Conclusion

Mapping the context of the migration narrative of ensuring security in terms of the actor MICR took place via the content analysis of three types of public documents. In strategic

public documents, several issues were dealt with that fall generally into the category of maintaining order and security, which in the Czech context falls under MICR's jurisdiction. Border and cross-border crime was not contextually linked to migration, nor were the mentions of border controls upon entry to the Czech Republic linked directly to the goal of solving the "*migration crisis*" (or a similar phenomenon). The strategies primarily dealt with policies concerning the movement of individuals inside the Czech Republic and thematized illegal residence in regard to "sidetracking" asylum procedures valid throughout the Schengen System. Border controls were mentioned on the level of the Schengen System in connection to the illegal movement of individuals on Czech territory. The largest problem connected to the migration crisis is thus the illegal transit movement of migrants across Czech territory, which significantly decreased after implementing controls on the borders of states that neighbor the Czech Republic (and are a part of Schengen). Specific proposals for solutions to the aforementioned issue – in connection with the migration crisis – are not given; they only contain calls for greater coordination at an EU level.

MICR's proposals regarding legislative documents are placed primarily into areas of the operation of international airports where the Czech Republic has borders with so-called "third states" (i.e. they are not a part of the Schengen Zone). In addition to this specific subject, the proposed norms (or their adaptations) devote space to smart borders, which can flexibly react to the heightening migration crisis via a double-control mechanism. In addition to external border controls, MICR can establish controls of internal borders as well. Controls of internal borders (with Slovakia, Austria, and Germany) must adhere to the Schengen Code; however, there is only mention that internal border controls may be carried out only in the case of a serious and imminent threat. What is and what is not a serious threat is then up to MICR's interpretation, although the implementation of the policy of internal border protection may be regulated by the government. The tools of control vary – from random checks to the systematic control of all travelers. MICR, however, does not declare only a repressive role. In the case of dealing with illegal residency of individuals in the Czech Republic, it also takes an informative role. In the case of asylum protection, no explicit exceptional measures are established.

In regard to media presentation, MICR's primary importance is to share information for the effective protection and monitoring of borders in the area of illegal migration. Migration in this context is of a transit character and such migration anticipates the policies that need to be applied for this supervision. In addition to camera systems, there are mentions of the Frontex agency and the necessity to strengthen its powers, changes to the Dublin Regulation, preventive training of the Czech Police, and the voluntary nature of the redistributions system of asylum seekers.

MICR's narrative is dominated by dealing with illegal migration on an EU level. Both its strategies and media presentation correspond to this. The control of internal borders and border controls are explicit tools for heightening the security of the Czech Republic. The specific tools of control are not clear, and merely include a declaration for heightening the role of camera systems and the defining of an operational space on internal borders. Although MICR declares the accord of its own policies with those of the Schengen Code, it reserves the right in legislative proposals to decide on the degree of threat to the Czech Republic and thus the selection of adequate means of border protection. In regard to the unclear declaratory position in its strategies, the implementation of such policies is problematic, as the public discussion on the legitimacy of such tools may be intentionally minimized by placing such emphasis on the security interests of the state. The general makeup of public policy creation in the field of security (in terms of the studied actor in the studied period) can be characterized in the following: MICR's narrative is of a more supervisory than repressive character and

places minimal emphasis on the informative role of the ministry (apart from informing border villages and providing information to asylum seekers on their rights and obligations).

Acknowledgements

This paper was supported by the grant “Political order, legitimacy of political power, and the establishment of discourse: selected issues of applied political theory” (SGS-2016-030), which was provided by the University of West Bohemia in Pilsen.

Literature

- [1] FIALA, P.; SCHUBERT, K.: *Moderní analýza politiky*. Barrister a Principal, Brno, 2000. ISBN 80-85947-50-1.
- [2] HSIEH, H. F.; SHANNON, S. E.: Three Approaches to Qualitative Content Analysis. *Qualitative Health Research*. 2005, Vol. 15, Issue 9, pp. 1277–1288. ISSN 1049-7323. DOI: [10.1177/1049732305276687](https://doi.org/10.1177/1049732305276687)
- [3] ADJEL, S. B.: Discourse Analysis: Examining Language Use in Context. *The Qualitative Report*. 2013, Issue 18, pp. 1–10. ISSN 1052-0147.
- [4] KRIPPENDORFF, K.: *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*. Sage, London, Los Angeles, 2013. ISBN 978-1412983150.
- [5] TAYLOR, G. H.: Understanding as Metaphoric, Not a Fusion of Horizons. In: Mootz, F. J.; Taylor, G. H. (eds.), *Gadamer and Ricoeur. Critical Horizons for Contemporary Hermeneutics*. Continuum, London and New York, 2011, pp. 104–118. ISBN 9781441156853. DOI: [10.5040/9781472546531.ch-005](https://doi.org/10.5040/9781472546531.ch-005)
- [6] GOFFMAN, E.: *Frame Analysis. An Essay on the Organization of Experience*. Northeastern University Press, Boston, 1986. ISBN 978-0930350918.
- [7] GADAMER, H. G.: Text a interpretace. *Reflexe*. 2000, Issue 21, pp. 5–35. ISSN 0862-6901.
- [8] RICOEUR, P.: *The Rule of Metaphor*. Routledge, London and New York, 2003. ISBN 978-0802064479.
- [9] HÁJEK, M.: *Čtenář a stroj*. Slon, Praha, 2014. ISBN 978-80-7419-161-9.
- [10] NEKOLA, M.; VESELÝ, A. (eds.): *Analýza a tvorba veřejných politik*. Slon, Praha, 2007. ISBN 9788086429755.
- [11] ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY: *ODok: O projektu*. [online]. 2017. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <https://www.odok.cz/o-projektu>
- [12] Rozhodnutí rady o zřízení Evropské migrační sítě (2008/381/ES). In: *EUR-Lex*. [online]. 2008. [accessed 2017-04-28]. Available from: http://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/?uri=uriserv:OJ.L_.2008.131.01.0007.01.CES&toc=OJ:L:2008:131:TOC
- [13] MVČR: *O EMN*. [online]. 2017. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.emncz.eu/o-emn/>
- [14] MVČR: *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2015 (ve srovnání s rokem 2014)*. [online]. 2016. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/zprava-o-situaci-v-oblasti-vnitri-bezpecnosti-a-verejneho-poradku-na-uzemi-ceske-republiky-v-roce-2015.aspx>

- [15] MVČR: *Výroční zpráva o politice v oblasti azylu a migrace 2015 (Evropská unie, MVČR a Evropská migrační síť)*. [online]. 2015. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: http://www.emncz.eu/cinnost-a-publikace-emn/?f_category=vyrocní_zpravy
- [16] ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY: *Vládní návrh Zákona o ochraně státních hranic České republiky a o změně souvisejících zákonů*. [online]. 2015. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORN9QEJ3XL7>
- [17] ÚŘAD VLÁDY ČESKÉ REPUBLIKY: *Vládní návrh zákona, kterým se mění zákon č. 325/1999 Sb., o azylu, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 326/1999 Sb., o pobytu cizinců na území České republiky a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů, zákon č. 221/2003 Sb., o dočasné ochraně cizinců, ve znění pozdějších předpisů, a další související zákony*. [online]. 2014. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <https://apps.odok.cz/veklep-detail?pid=KORN9NRCXV6W>
- [18] MVČR: *Strategie migrační politiky České republiky*. [online]. 2015. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/strategie-migracni-politiky-cr.aspx>
- [19] EVROPSKÁ KOMISE: *Evropa bez hranic. Schengenský prostor*. [online]. 2017. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: http://publications.europa.eu/resource/cellar/09fcf41f-ffc4-472a-a573-b46f0b34119e.0020.01/DOC_1
- [20] MVČR: *Ministři vnitra Česka a Rakouska podepsali Smlouvu o policejní spolupráci*. [online]. 2014. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/ministri-vnitra-ceska-a-rakouska-podepsali-smlouvu-o-policejni-spolupraci.aspx>
- [21] MVČR: *Belgie dočasně zavádí hraniční kontroly*. [online]. 2014. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/belgie-docasne-zavadi-hranicni-kontroly.aspx>
- [22] MVČR: *Milan Chovanec ve Zlíně podpořil posílení kamerového systému v příhraničí*. [online]. 2014. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/milan-chovanec-ve-zline-podporil-posileni-kameroveho-systemu-v-prihranici.aspx>
- [23] MVČR: *Společný dopis francouzského a německého ministra vnitra z 3. prosince 2015 (shrnutí)*. [online]. 2015. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/spolecny-dopis-francouzskeho-a-nemeckeho-ministra-vnitra-z-3-prosince-2015-shrnuti.aspx>
- [24] MVČR: *Policie posílí v sobotu ochranu hranic s Rakouskem*. [online]. 2015. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/policie-posili-v-sobotu-ochranu-hranic-s-rakouskem.aspx>
- [25] MVČR: *Dublinký systém*. [online]. 2017. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/dublinsky-system.aspx>
- [26] MVČR: *Rada ministrů jednala v Lucemburku o kvótách i o revizi Dublinského systému*. [online]. 2016. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/rada-ministru-jednala-v-lucemburku-o-kvotach-i-o-revizi-dublinskeho-systemu.aspx>

- [27] MVČR: *MV urychluje plánovanou koordinaci systémové ochrany měkkých cílů*. [online]. 2016. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/mv-urychluje-planovanou-koordinaci-systemove-ochrany-mekkych-cilu.aspx>
- [28] MVČR: *Komentář ministra vnitra po zasedání zpravodajské skupiny: bezpečnostní opatření v ČR jsou dostačující*. [online]. 2016. [accessed 2017-04-28]. Available from WWW: <http://www.mvcr.cz/clanek/komentar-ministra-vnitra-po-zasedani-zpravodajske-skupiny-bezpecnostni-opatreni-v-cr-jsou-dostacujici.aspx>
- [29] HABERMAS, J.: Tři normativní modely demokracie. In: Habermas, J.; Shapiro, I. (eds.), *Teorie demokracie dnes*. Filosofie, Praha, 2002, pp. 79–95. ISBN 80-7007-156-7.
- [30] LACLAU, E.; MOUFFE, Ch.: *Hegemony and Socialist Strategy. Towards a Radical Democratic Politics*. Verso, London, 2001. ISBN 1859843301.
- [31] HAYEK, F. A.: *Právo, zákonodárství a svoboda. Nový výklad librálních principů spravedlnosti a politické ekonomie*. Prostor, Praha, 2011. ISBN 978-80-7260-253-7.
- [32] ROTHBARD, M. N.: *Man, Economy, and State*. Ludwig von Mises Institute, Auburn, 2009. ISBN 1933550279.
- [33] MURPHY, R. F.: *Úvod do kulturní a sociální antropologie*. Slon, Praha, 2004. ISBN 978-80-86429-25-0.
- [34] FISHER, F.: *Reframing Public Policy. Discursive Politics and Deliberative Practises*. Oxford University Press, Oxford, 2003. ISBN 0-19-924263-1.
- [35] FAIST, T.: The Migration-Security Nexus: International Migration and Security Before and After 9/11. In: Bodemann, Y. M.; Yurdakul, G. (eds.), *Migration, Citizenship, Ethnos*. Palgrave Macmillan, New York, 2006, pp. 103–119. Online ISBN 978-1-4039-8467-8. Print ISBN 978-1-349-53265-0. DOI: [10.1057/9781403984678_6](https://doi.org/10.1057/9781403984678_6)
- [36] ADAMSON, F. B.: Crossing Borders: International Migration and National Security. *International Security*. 2006, Vol. 31, Issue 1, pp. 165–199. ISSN 0162-2889. DOI: [10.1162/isec.2006.31.1.165](https://doi.org/10.1162/isec.2006.31.1.165)
- [37] DeBARDELEBEN, J. (ed.): *Soft or Hard Borders?: Managing the Divide in an Enlarged Europe*. Routledge, London and New York, 2005. ISBN 0754643387.
- [38] KING, D.; GALÉS, P. L.; VITALE, T.: Assimilation, Security, and Borders in the Member States. In: King, D.; Galés, P. L. (eds.), *Reconfiguring European States in Crisis*. Oxford University Press, Oxford, 2017, pp. 428–450. ISBN 9780198793373. DOI: [10.1093/acprof:oso/9780198793373.003.0022](https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198793373.003.0022)
- [39] JONES, R.; JOHNSON, C.; BROWN, W.; POPESCU, G.; PALLISTER-WILKINS, P.; MOUNTZ, A.; GILBERT, E.: Interventions on the state of sovereignty at the border. *Political Geography*. 2017, Vol. 59, pp. 1–10. ISSN 0962-6298. DOI: [10.1016/j.polgeo.2017.02.006](https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2017.02.006)
- [40] WALDINGER, R.: A Cross-border Perspective on Migration: Beyond the Assimilation/Transnationalism Debate. *Journal of Ethnic and Migration Studies*. 2017, Vol. 43, Issue 1, pp. 3–17. ISSN 1369-183X. DOI: [10.1080/1369183X.2016.1238863](https://doi.org/10.1080/1369183X.2016.1238863)

ANALÝZA VEŘEJNÉ POLITIKY OCHRANY HRANIC V BEZPEČNOSTNÍ AGENDĚ MINISTERSTVA VNITRA ČR (OD ROKU 2014 DO BŘEZNA 2017)

Článek se zabývá bezpečnostní veřejnou politikou v České republice. Aktérů promlouvajících do tohoto druhu politik je v České republice mnoho, nicméně dle obecného povědomí a exekutivních pravomocí vyplývajících z právní úpravy je jednou z důležitých institucí Ministerstvo vnitra České republiky (MVČR). Tento aktér je odpovědný nejen za vykonávání své exekutivní role, ale v České republice má i značnou roli při přípravě legislativních veřejných dokumentů. Článek se zaměřuje na tvorbu a kontextuální rámování narativa MVČR v aktuální otázce tzv. migrační krize, a to od vzniku současné vlády, až do března roku 2017. Konkrétně jsou sledovány kontextuální vazby vztažené k politice ochrany hranic a smyslu hraničních přechodů jako bezpečnostních prvků pro zajišťování vnitřní bezpečnosti ČR. Smyslem článku je popsat a konceptualizovat pozice MVČR při vytváření veřejných politik ochrany hranic, protože kontext daný takovou tvorbou vytváří normativní podobu vlastních priorit pro případnou veřejnou diskuzi a kontrolu veřejných institucí.

ANALYSE DER ÖFFENTLICHEN POLITIK IN DER GRENZSICHERHEITSAGENDA DES INNENMINISTERIUMS IN DER TSCHECHISCHE REPUBLIK (VON 2014 BIS MÄRZ 2017)

Der Artikel beschäftigt sich mit der Sicherheitspolitik in der Tschechischen Republik. Es gibt viele Akteure in der Tschechischen Republik, die verschiedene Arten der Politik beeinflussen können; aber was das allgemeine Bewusstsein und auch die rechtliche Ausgestaltung betrifft, ist das Ministerium des Inneren einer der wichtigsten Akteure. Dieser Akteur ist nicht nur für Leistung der Exekutivgewalt verantwortlich, sondern spielt auch eine wichtige Rolle bei der Vorbereitung von Legislativdokumenten. Dieser Artikel befasst sich mit der Gestaltung und der Kontextfassung der Narrativen des Ministeriums, die mit der aktuellen Thematik der Migrationskrise verbunden sind. In diesem Artikel werden vor allem die Verbindungen zwischen dem Ministerium des Inneren und der Grenzschutzpolitik ausführlich analysiert. Es kommt hier auch die Frage auf, ob die Grenzkontrollpunkte als Sicherheitselement der inneren Sicherheit in der Tschechischen Republik aufgefasst werden können. Ein Zielpunkt des Artikels ist die Beschreibung der Stellung und der Möglichkeiten des Ministeriums des Inneren im Bereich der Bildung der Grenzschutzpolitik.

ANALIZA POLITYKI PUBLICZNEJ W ZAKRESIE OCHRONY GRANIC W SPRAWACH DOTYCZĄCYCH BEZPIECZEŃSTWA PODEJMOWANYCH PRZEZ MINISTERSTWO SPRAW WEWNĘTRZNYCH REPUBLIKI CZESKIEJ (OD 2014 ROKU DO MARCA 2017 ROKU)

Artykuł poświęcony jest polityce publicznej w zakresie bezpieczeństwa w Republice Czeskiej. W Republice Czeskiej jest wiele instytucji zajmujących się tego rodzaju polityką, jednak patrząc na ogólną wiedzę i kompetencje wynikające z przepisów prawa jedną z ważnych instytucji jest Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej. To instytucja odpowiedzialna nie tylko za wykonywanie swojej roli egzekwującej, ale w Republice Czeskiej ma także znaczącą rolę w zakresie przygotowywania dokumentów legislacyjnych. W artykule skupiono się na działaniach Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej podejmowanych w sprawie aktualnego problemu tzw. kryzysu migracyjnego, analizując to od momentu powstania obecnego rządu do marca 2017 roku. Analizie poddane są kontekstualne zależności dotyczące polityki ochrony granic i sensu istnienia przejść granicznych jako elementów zapewniających bezpieczeństwo wewnętrzne Republiki Czeskiej. W artykule opisano i koncepcyjnie przedstawiono rolę Ministerstwa Spraw Wewnętrznych Republiki Czeskiej w tworzeniu polityki publicznej w zakresie ochrony granicy, ponieważ na tym oparty kontekst stwarza normatywną formę własnych priorytetów pod kątem ewentualnej dyskusji publicznej i kontroli instytucji publicznych.

Miscellanea

UNIVERSITY STUDENTS' MOTIVATION TO STUDY THE GERMAN LANGUAGE

Martin Lachout

Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem,
Philosophical Faculty, Department of German Studies,
Pasteurova 13, 400 96 Ústí nad Labem, Czech Republic
e-mail: martin.lachout@ujep.cz

Abstract

The article explores motivation as one of the key factors in learning. The author focuses on Czech university students who learn a foreign language, specifically German. First, the article briefly introduces the reader to the concept of motivation and its individual sub-types both in terms of its intensity and duration as well as its impact on the individual.

The following part presents a research project concerning the motivation to learn German language, which was carried out by the author and his colleagues among the students of three Czech universities. Then the results of the research are presented.

In conclusion, the author offers several humble recommendations to teachers wishing to boost the motivation of their students for further study of German language.

Keywords

Motivation; Motivation types; Foreign language; Research; Recommendations.

Introduction

Today's increasingly globalized world, with greater mobility among its population, generates an ever-growing need to know foreign languages. To believe that proficiency in English, as the so-called *lingua franca*, will suffice for this purpose is illusory; each newly mastered foreign language provides the individual with a surplus value. Even The European Commission, in its 2002 recommendation, operates with the so-called 1+2 rule, according to which every EU citizen should be proficient in minimally two languages in addition to his/her mother tongue. The first one should be, ideally, English, preferably followed by the language of the mother country's geographical neighbourhood.

The growing importance of teaching foreign languages at schools along all educational stages will, therefore, hardly come as a surprise.

In the case of the Czech Republic (and not only the Czech Republic), the first position is occupied by English, which stems from the above-mentioned reason of its existence as *lingua franca*, that is, the most widespread language used for communication among members of various nations, followed by German, Russian, Spanish, French [6] etc. Why certain numbers of pupils learn a given language, why one is more frequently preferred to another, is predicated on a number of factors. Key among these is, undoubtedly, students' motivation as such.

1 On the Concept of Motivation

The term "motivation" is derived from the Latin word "movere", which means to move, to set something in motion. Motivation thus involves intrinsic as well as extrinsic factors (see below), or possibly combinations of these, which form our actions and behaviours with the

view of reaching a certain goal. It is, therefore, a mental process linked to increased or decreased activity. Motivation is influenced by the specific individual, his/her personality, capabilities, acquired experience, his/her hierarchy of values and additional variables.

The Dictionary of Psychology [3, p. 328] defines “*motivation as a process of directing, preserving and energizing behaviour, which streams from biological resources*”. Motivation is therefore among key affective factors that are socio-psychological factors which play a role in the efficiency of teaching as a whole, and its essential prerequisite, for instance [5, p. 8]. In this sense, we understand motivation as the individual’s understanding why he/she should learn something in the larger meaning of the word.

Motivation as a key moving factor includes two basic components, namely, stimulation and a motivator. Stimulation is seen as the influence of various factors, labelled as circumstances or actions. Those induce or encourage humans to a certain behaviour, labour, endeavour or activity, and are usually positive in nature. It is a desirable impulse in motivation. Stimulation involves external impulses (inducements), whose task is to influence actions undertaken by an individual.

The motivator is then the emotion that leads to the decision to take a certain step. Although most of us think our decisions are rational, we are often influenced by just such a motivator, and only subsequently endeavor to justify our actions rationally. All contemporary advertising is based on emotions (feelings), occasionally combining these with reason. Motivators are just the first step, which makes it possible to draw attention to a product or a service. Without subsequent steps, however, the first one loses its sense.

Motivation is also a whole, composed of individual parts – motives (specific compelling factors, inducements), of which there can be a large number. Most frequent are needs, but we also encounter instincts, personal interests, aspirations, ambitions, goals, ideals etc.

Motivation, nevertheless, does not always influence performance positively. A negative influence may stem from exceedingly high motivation (attention and dedication focused on a single goal as a maximum, while additional goals are neglected or even injured), so-called “burning enthusiasm” or in the case of exceedingly low motivation (insufficient motivation).

2 Classification of Motivation

Motivation can be approached from various perspectives:

In terms of its intensity and longevity we distinguish between:

- a) **Short-term motivation** – the type is characterised by higher intensity and force, on the one hand, and a short duration, on the other. Short-term motivation can be observed especially in younger pupils or in rather less stable individuals, who are easy to enthuse, yet lose their enthusiasm relatively soon.
- b) **Long-term motivation** – typical for older individuals, who are already mentally more mature. The type requires a good deal of determination, often even a degree of self-denial, which leads to reaching the set goal and achieving success. In the paradigm of institutionalised education, it is observed in more senior high-school students, college students, graduate students, adult learners, etc.

In terms of impact on the individual:

- a) **Internal (intrinsic) motivation** – this type of motivation is frequently tied to an individual’s needs to be fulfilled. In a larger meaning of the word, needs may be cognitive, social, existential, etc. [4, p. 45n]. From the educational perspective, we talk of intrinsic motivation once students are internally motivated to participate in learning, while

perceiving that their participation will satisfy a certain inner need of their own. Students driven by intrinsic motivation see their participation in learning as something that will be directly useful to them. An individual's particular learning activity is linked to his/her hierarchy of values. Intrinsic motivation is likewise observed when an individual strives for continuous improvement in order to gain respect from others.

- b) **External (extrinsic) motivation** – such motivation is, as a rule, tied to certain rewards, which, in the case of pupils, most often are to receive a good grade or possibly to avoid being kept back a year, to achieve acceptance to an educational institution of a certain kind etc. In the case of extrinsic motivation, the individual departs from prior experience.

3 Exploring Motives to Study/Learn the German Language at University

Researching motivation to study/learn the German language within the framework of tertiary education represents one among the questions of large-scale research in which we have followed various aspects of learning the German language at university.

Overall we contacted 365 respondents at selected faculties of three universities, namely, Jan Evangelista Purkyně University in Ústí nad Labem, Masaryk University in Brno, and Metropolitan University Prague.

Our research included not only students of philological fields but also students of non-philological fields. In the internet environment we created a questionnaire, which contained 33 items total, while the problematic of motivation to learn German at university was targeted by question 20. Under question 20, respondents were offered the following 12 closed answers and one open answer (answer number 13):

1. I am obliged to learn the language as one among the subjects required by the faculty.
2. I have a positive relationship to German and German-speaking countries.
3. I shall need it for my future professional career.
4. I need it for travel.
5. I have friends who speak the language.
6. I made the decision independently on the basis of my own interest.
7. Because it was my parents' wish.
8. Because German was one among the options at my elementary/secondary school.
9. I had no other choice.
10. An opportunity to study abroad.
11. Family/relatives living abroad.
12. In childhood I spent a period of time abroad (German-speaking countries).
13. Different motivation:

In items 1 – 12 respondents selected their answers from the scale *strongly agree – somewhat agree – somewhat disagree – strongly disagree*.

In the case of item 13, respondents completed the answer in their own words, according to their own consideration.

Tab. 1: Number of students' answers

Answer Number	Answer	Strongly agree	Somewhat agree	Somewhat disagree	Strongly disagree	Total number of answers
1.	Faculty	96	69	77	123	365
2.	Positive relationship to the German language	108	112	96	49	365
3.	Profession.	102	150	91	22	365
4.	Travel	54	160	112	39	365
5.	Friends	47	51	103	164	365
6.	Interest	133	109	66	57	365
7.	Parents	27	48	69	221	365
8.	Elementary school choice	150	112	41	62	365
9.	There was no other choice	60	28	70	207	365
10.	Study abroad	46	81	94	144	365
11.	Family abroad	32	29	43	261	365
12.	Childhood abroad	13	15	21	316	365
13.	Different type of motivation	A different answer: 31 x			Total 334 x 0	
Item number 13 – Different motivation:						
1.	This language is systematic and organized.					
2.	One day, I wish to become proficient in German, English, French and Russian so that I could read the best literature in the original.					
3.	My own, I enjoy foreign languages, it's a challenge for me.					
4.	I simply enjoy the German tongue a lot.					
5.	Professional application.					
6.	Secondary school instructors.					
7.	Professional application.					
8.	Better-paid jobs.					
9.	My partner.					
10.	I study history and sources are in German.					
11.	German appeals to me, I like to learn foreign languages.					
12.	I live in Sudetenland.					
13.	Just personal interest.					
14.	Watching series/films which are in German.					
15.	On the day of language selection I was absent from school, and that's why I was placed in the group with fewer children.					
16.	To earn academic credit.					
17.	My parents talked to me in both Czech and German.					
18.	It's fun.					
19.	I am drawn to literature written in German.					
20.	I like to translate German music texts.					
21.	A parent teaches German.					
22.	I find English difficult.					
23.	Future long-term employment or studies in Germany.					
24.	Rammstein songs and I simply liked it.					
25.	My boyfriend.					
26.	Father of German origin.					

27.	German suits me better than English.
28.	Personal motivation from the knowledge of another world language.
29.	I am proficient in 7 languages. I enjoy learning another.
30.	Self-improvement.
31.	“Potential” job opportunity.

Source: Own research

The accumulated data in Table 1 clearly manifest that students are driven to study/learn German by internal motives (intrinsic motivation) as well as external ones (extrinsic motivation).

Intrinsic motivation is plainly observable in two closed items: number 2 – “*a good relationship to German*” – where 108 respondents answered “*certainly agree*”, additional 112 “*somewhat agree*” (total 220) and number 6 – “*I made the decision independently on the basis of my own interest*” – where 133 respondents answered “*certainly agree*” while 109 respondents opted for “*somewhat agree*” (total 242).

Other items rather suggest extrinsic motivation, even though internal motives cannot be fully excluded. Among these option 8 “*Because German was one among the options at my elementary/secondary school*” was most frequently encountered, with 150 respondents who “*certainly agree*” and 112 respondents who “*somewhat agree*” (total 262).

We have, furthermore, detected intrinsic motivation in item number 13 (open answer), namely in points number 2, 3, 4, 11, 13, 18, 19, 28, 30, while points 9, 20 and 25 seem to suggest partially intrinsic motivation. We are pleased to see that a considerable portion of respondents did not adopt a utilitarian approach to their intention to study/learn German; the decisive factor in their language choice was their own intrinsic motivation instead.

Finally, we would like to make a few recommendations for teachers hoping to increase their students’ motivation.

- Be a good role model for your students, make it obvious that you yourself are enthusiastic about your subject, that you enjoy what you do.
- Engage your students with the latest pedagogical methods, for instance, project-oriented or problem-oriented learning, among others; preparing a project or solving a problem stimulates curiosity and motivation to acquire more knowledge.
- Try to keep your teaching interactive rather than static, you’ll boost desire for more information on the part of your students.
- Demand pro-activity and creativity from your students themselves. Creativity fosters further motivation.
- Do not be afraid to use modern technologies. Working with them is considerably more entertaining, and as a result more motivating than frontal teaching.
- Base your language teaching on everyday reality. Your students should know why they are learning what at a specific moment, how they will be able to use what they have learnt in their own practical lives.
- Employ and encourage your students’ competitive spirit.
- Be a partner to your students, forget the old-fashioned role of a pedagogue as a “semi-god”.
- Keep in mind that each of your students is an individual. What is fun for Johnny might be sheer boredom for Ginny.

... and your students are guaranteed to look forward to German classes and you too.

Conclusion

Motivation is undoubtedly among the factors crucial to the outcome of an educational process.

In our opinion, teaching efficiency relies on both the above-described types of motivation, that is, intrinsic as well as extrinsic. We believe that the more significant component in the overall success in teaching languages (and not only a language) is students' intrinsic motivation, which should, therefore, be encouraged and developed. Intrinsic motivation is, nevertheless, predicated on learning activities prepared and selected in a manner that helps students reach those goals that unmistakably match their needs.

In order to trigger interest and nurture intrinsic motivation, we may adopt a variety of teaching styles, for instance, problem teaching.

The ability to motivate students appropriately and to fire their enthusiasm to learn, in our case a foreign language, is an important skill and a great challenge for every teacher. Such skills, if a teacher has them, enhance the results of the educational process as a whole significantly.

Besedová [1, p. 109] views motivation as one among the key factors in foreign language teaching, one closely intertwined with the teaching process agents, that is, the student and the teacher, one that plays a decisive role in the creation of an adequate climate in the classroom.

It is therefore truly imperative that teachers should, prior to each class, prepare not only class content and its necessary steps, but also simultaneously consider and deliberately prepare the manner in which to motivate students to further learning.

Our own research has shown that students do not approach the choice of a foreign language, specifically the German language, in a purely utilitarian fashion; their choice is, instead, intrinsically motivated.

Literature

- [1] BESEDOVÁ, P.: *Hudba ve výuce cizích jazyků*. Praha: Grada, 2017. ISBN 978-80-271-0513-7.
- [2] ČÁP, J.; MAREŠ, J.: *Psychologie pro učitele*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN 978-80-7367-273-7.
- [3] HARTL, P.; HARTLOVÁ, H.: *Psychologický slovník*. 1. vyd. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-303-X.
- [4] HELUS, Z.: *Psychologie pro střední školy*. Praha: Fortuna. 1995.
- [5] NAKONEČNÝ, M.: *Motivace lidského chování*. Praha: Portál, 1996.
- [6] MŠMT: *Vzdělávání v základních a středních školách, denní forma vzdělávání – žáci učící se cizí jazyk*, stav ke dni 31. 8. 2017.
- [7] RIEMER, C.: Motivierung. In: Krumm, H. J.; Fandrych, C.; Hufeisen, B.; Riemer, C. (Eds.), *Deutsch als Fremd- und Zweitsprache. Ein internationales Handbuch*. Band 1, Berlin: Walter de Gruyter GmbH, 2010, pp. 1151–1156.
- [8] STERNBERG, R. J.: *Kognitivní psychologie*. Praha: Portál, 2009. ISBN 978-80-7367-638-4.

Doc. PhDr. Martin Lachout, Ph.D.

MOTIVACE VYSOKOŠKOLSKÝCH STUDENTŮ PRO STUDIUM NĚMECKÉHO JAZYKA

Článek je věnován motivaci jako jedné z klíčových proměnných učení. Autor se v článku zaměřuje na studenty českých vysokých škol, kteří se učí cizímu jazyku, konkrétně němčině.

Článek nejprve ve zkratce seznamuje čtenáře s pojmem motivace i jejími jednotlivými druhy, a to jak z hlediska její intenzity a délky trvání, tak i z hlediska působení na jedince.

Následující část článku seznamuje čtenáře s provedeným výzkumem motivace pro učení se němčině, který autor spolu se svými kolegyněmi realizoval mezi studujícími tří českých univerzit. Zároveň jsou na tomto místě prezentovány i výsledky provedeného výzkumu.

V závěru autor nabízí pedagogům několik skromných rad pro podpoření motivace žáků/studentů pro další studium němčiny.

MOTIVATION ZUM DEUTSCHLERNEN BEI HOCHSCHULSTUDIERENDEN

Dieser Artikel ist der Motivation als einer der Schlüsselvariablen beim Lernen gewidmet. Im Mittelpunkt des Interesses des Autors stehen dabei tschechische Hochschulstudierende, die Deutsch als Fremdsprache studieren/lernen.

Der Artikel macht die LeserInnen erst mit dem Begriff Motivation bekannt, weiter mit dessen Klassifizierung aus der Sicht ihrer Intensität und Dauer ihrer Wirkung und aus der Sicht ihrer Wirkung auf ein Individuum.

Im nächsten Teil des Artikels legt der Autor seine Forschung zur Problematik der Motivation zum Deutschstudium / Deutschlernen dar. Diese Forschung hat er mit seinen Kolleginnen unter Studierenden aus drei ausgewählten tschechischen Universitäten durchgeführt. In diesem Teil werden den LeserInnen auch die Forschungsergebnisse präsentiert.

Zum Schluss bietet der Autor den LehrerInnen und Dozierenden einige Ratschläge zur Unterstützung der Motivation zum weiteren Deutschstudium / Deutschlernen bei den SchülerInnen / Studierenden.

MOTYWACJA STUDENTÓW UCZELNI WYŻSZYCH DO NAUKI JĘZYKA NIEMIECKIEGO

Artykuł poświęcony jest motywacji będącej jednym z kluczowych czynników uczenia się. Autor w artykule skupia się na studentach czeskich uczelni wyższych, którzy uczą się języka obcego, konkretnie niemieckiego.

W pierwszej kolejności pokrótce przedstawiono definicję motywacji i jej poszczególne rodzaje, zarówno z punktu widzenia jej intensywności i czasu trwania oraz z punktu widzenia wpływu na daną osobę.

Następna część artykułu poświęcona jest przeprowadzonym badaniom motywacji do studiowania/nauki języka niemieckiego, które autor wraz z zespołem realizował wśród studentów trzech czeskich uniwersytetów. W tej części zaprezentowano także wyniki przeprowadzonych badań.

Na zakończenie autor sformułował kilka drobnych rad dla dydaktyków, które mogą wspomóc motywację studentów/uczniów do dalszego studiowania/nauki języka niemieckiego.

ÜBERLEGUNGEN ZUR TRANSKULTURELLEN DIMENSION DER MEHRSPRACHIGKEIT AUS SOZIOLINGUISTISCHER SICHT

Magdalena Malechová

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích,
Filozofická fakulta, Ústav česko-německých areálových studií a germanistiky,
Branišovská 31a, 370 05 České Budějovice, Česká republika
e-mail: malechova@ff.jcu.cz

Abstract

Transkulturalität stellt als gegenwärtiges Phänomen die Begegnung zweier oder mehrerer Kulturen dar, die unterschiedliche oder gegensätzliche Aspekte aufweisen. Die Kultur jedes einzelnen Volkes ist einzigartig, weist einmalige und individuelle Beschaffenheiten und Eigenarten auf. Wenn also zwei bzw. mehrere Kulturen aufeinandertreffen, kommt es zur Begegnung mannigfaltiger Charakteristika der jeweiligen Völker. Die Sprache gehört zu einem der wichtigsten Vermächtnisse, die uns als kulturelles Erbe hinterlassen wurden. Die heutige moderne wirtschaftliche und gesellschaftliche Entwicklung, die man z. B. an Kommunikationsmedien beobachten kann, zwingt jedoch uns Sprachbenutzer, uns den Herausforderungen der neuesten Medien zu stellen und im Rahmen der gegenwärtigen globalisierten Welt unsere Kultur mit den anderen Nationen zu teilen und sie „über die Grenzen hinaus“ zu präsentieren.

Keywords

Trans-cultural character; Multilingualism; Language context; Translation; Headline.

Einleitung

Die Begriffe Transkulturalität oder Mehrsprachigkeit, als Fachbegriffe jeweiliger Untersuchungen, weisen einen engen inneren Zusammenhang auf. Es handelt sich dabei um sprachwissenschaftliche Phänomene, die sehr viele Verbindungen aufweisen, und dadurch gleichzeitig viele verschiedene Fragestellungen neu aufwerfen, die oft offen sind. Im Zentrum der Beobachtungen stehen dann die Fragen des Sprachgebrauches. Die Sprache ist nämlich das grundlegendste Kommunikationsmittel, welches die Menschheit als reales kulturelles Erbe betreut. Die Sprache dient gleichzeitig als Mittel der grenzüberschreitenden Verständigung, wobei als Grenzen unterschiedliche Merkmale zu verstehen sind. Am Leben einer Sprache ist also sehr markant zu beobachten, wie sich das entsprechende Land und seine Menschen entwickeln. Dies gilt natürlich auch umgekehrt, und man kann anhand der vielen Attribute eines Landes feststellen, wie intelligent und „kulturfähig“ die Menschen sind, weil die Sprache nicht nur zur Äußerung, sondern auch zur Bewusstmachung der Emotionen und inneren Gefühle genutzt wird. Auf jeden Fall bleibt die Sprache an sich ein grenzüberschreitendes Verständigungsmittel, und für die Vielfalt der Nationen und deren Sprache bleibt es weiterhin ein Kulturphänomen, mit dem man sich immer wieder auseinanderzusetzen versuchen sollte. Sprache ist nämlich trotz ihrer mannigfaltigen Eigenschaften ein flexibles System, das sich mit der Entwicklung der Menschheit und ihrer verschiedenen Gesellschaftskreisen verändert und wandelt. In dem vorliegenden Beitrag wird zunächst auf die Problematik der Transkulturalität generell in Bezug auf die Vielfalt und Mannigfaltigkeit nebeneinander existierender Nationen und ihrer kulturellen Eigenarten

eingegangen. Es wird die Auslegung des Sprachnorm-Begriffs basierend auf Nekula, Gloy bzw. Keller verfolgt. Anschließend wird der Begriff der gegenwärtigen Mehrsprachigkeit aufgegriffen, wobei die soziolinguistische Perspektive kurz behandelt wird. Im nächsten Kapitel werden die Schwerpunkte und der Prozess der Translation erörtert. Abschließend wird die empirische Phase anhand der herangezogenen Beispiele aus der Zeitung dargestellt.

1 Transkulturalität als Ansatzpunkt für moderne Sprachgesellschaft

Der Begriff Transkulturalität nimmt Bezug auf eine transkulturelle Gesellschaft, wo es zur Begegnung zweier oder mehrerer unterschiedlicher oder sogar gegensätzlicher Kulturen kommt. Diese Kulturen weisen ihre Spezifika in den verschiedensten Bereichen auf, die gleichzeitig zu ausschlaggebenden Kriterien für die Unterscheidung oder Beschreibung jeder einzelnen Kultur werden. Das Leben einer Gesellschaft wirkt sich natürlich auch in der Kommunikation aus, d. h. in der sprachlichen Äußerung. Jede Sprache gehört so wie viele andere Qualitäten zum kulturellen Erbe eines Volkes. Spricht man dann von dem Phänomen Transkulturalität, muss man den sprachlichen Einfluss der Gesellschaften untereinander erwähnen. Von der sogenannten „interkulturellen Kommunikation“ sprechen Nekula und König in ihren Beobachtungen zum Verhältnis von kontrastiver Linguistik und Sprachtypologie. Sprachliche Strukturen, die zwischen zwei unterschiedlichen Sprachen erforscht werden, werden meistens kontrastiv betrachtet. In einem solchem Bereich werden sprachliche Normen und Kontexte verglichen. Es werden verschiedene Sprachsysteme verglichen, indem man sich mit Kommunikationsnormen und Kommunikationsverhaltensweisen beschäftigt, die bei interkulturellen Begegnungen zu beobachten sind. [1]

Im Rahmen soziolinguistischer Überlegungen sollte man die Norm als Merkmal des Sprachverhaltens nicht vergessen. Der Begriff Norm ist „zu verstehen im Sinne einer Erwartungshaltung gegenüber bestimmten Formen des Sprachverhaltens, die in einer gegebenen Kommunikationssituation bzw. gegenüber einem bestimmten Gesprächspartner [...] als angemessen gelten.“ [2: 309]

Die moderne Sprachwissenschaft lehnt sich im Falle des Sprachnormbegriffs an den Lewisschen Konventionsbegriff an, der folgendermaßen erläutert wird (vgl. auch [3], [4], [5]):

“Eine Lewissche Konvention ist, sehr vereinfacht gesagt, eine Verhaltensregularität in einer Gruppe, der jedes Mitglied folgt, jeder von jedem erwartet, daß er ihr folgt, und der Grund jedes einzelnen, warum er genau dieser Verhaltensregularität folgt, der ist, daß er annimmt, daß die andern es ebenfalls tun. (Andernfalls wäre ihm eine andere Verhaltensregularität genauso lieb.) Bezüglich dieser Erwartung muß kollektives Wissen bestehen, d. h. jeder muß dies wissen und wissen, daß dies jeder weiß.” [6: 136]

Sprachnormen verhelfen zur Verbesserung einer Kommunikation. Wenn man sich also nach jeweils gültigen Sprachnormen richtet, braucht man sich keine Gedanken über die Verhaltenserwartungen der Gesprächspartner zu machen. Durch die Übertragung der sprachlichen Normen über die Landesgrenze, d. h. durch sog. Zusammentreffen oder Zusammenleben zweier Sprachkulturen kommt es jedoch zu einer weiteren Herausbildung der sprachlichen Normen, die eine neue Dimension aufweisen, und zwar meistens nur innerhalb einer bestimmten sozialen Gruppe. Das menschliche Handeln bedingt bestimmte, zugleich zahlreiche gesellschaftliche Lebensbereiche, Situationen, soziale Rollen oder spezifische Kommunikationsziele, ohne Landes- bzw. Sprachgrenzen in Frage zu stellen. Deswegen muss beachtet werden, dass, wenn man eine andere Kultur leben darf, Verantwortungsanforderungen an jeden einzelnen Sprachbenutzer vorausgesetzt werden, und

zwar die Verantwortung gegenüber dem sprachlichen Erbe. Schon Gloy hat sich dazu in seiner Normbeschreibung geäußert:

“Unter ‘Sprachnormen’ verstehe ich jene Teilmenge sozialer Normen [...], die durch Werturteile, Aufforderungen und (geäußerte) normative Erwartungen den Umfang der zulässigen sprachlichen Mittel, und – in Abhängigkeit von Faktoren der “Situation” sprachlichen Handels – eine spezifische Auswahl dieser Mittel bestimmen, vorschreiben oder auch nur empfehlen. ‘Sprachnormen’ sind also nicht etwa sprachlich fixierte Normen überhaupt, d. h. Normformulierungen, sondern soziale Normen, die – gleichgültig, ob formuliert oder nicht formuliert – den Umfang, die Auswahl, den spezifischen Gebrauch von Sprachmitteln in irgendeiner Hinsicht als verbindlich festlegen” [7: 61].

Das Einhalten der Sprachnormen hängt also von vielen Faktoren ab, unter denen sowohl innenmenschliche als auch äußere Einflüsse eine Rolle spielen. Bei einer transsprachlichen Begegnung kann es leicht zum Fehlverhalten kommen, das in der Folge unzählige Mißverständnisse im dann folgenden Handeln verursachen kann. So sind menschliche Werte wie Bereitschaft zur Annahme neuer Tatsachen und ein bestimmtes Vorwissen unentbehrlich.

Nicht zuletzt sind bei grenzüberschreitender Zusammenarbeit außersprachliche Parameter von Bedeutung. Sprache und Gesellschaft hängen aus soziolinguistischer Sicht sehr eng miteinander zusammen. Die Sprache weißt nach Linke, Nussbaumer und Portmann nicht nur Merkmale der Uniformitätsmöglichkeiten, sie reflektiert auch soziale Unterschiede und Ungleichheiten, d. h. sie wird zum Spiegel sozialer Verhältnisse. Gleichzeitig wird davon ausgegangen, dass die Sprache soziale Realität erzeugt und diese stabilisiert. [2: 311]

Außersprachliche Parameter wie unterschiedliche soziale Schichten, das Alter, das Geschlecht, soziale Rolle bzw. Situation tragen dazu bei, wie sich eine Kultur sprachlich präsentiert. Gerade die Situation ist „unter soziologischem Gesichtspunkt die Schnittstelle verschiedener relevanter aussersprachlicher Parameter. Sprachliches Verhalten in einer bestimmten konkreten Situation ist deshalb immer das Ergebnis komplexer Gewichtungs- und Evaluationsprozesse, die der einzelne Interaktant im Zusammenspiel mit den vorhandenen Kommunikationspartnern bewältigen muss, um sich schliesslich für ein angemessenes Sprachverhalten zu entscheiden.“ [2: 315]

2 Gegenwärtige Vielsprachigkeit

Vielsprachigkeit steht als Synonym für Mehrsprachigkeit. Der Begriff bezieht sich sowohl auf einen einzelnen Sprachproduzenten als auch auf die ganze Gesellschaft als Einheit und zwar nicht nur im Rahmen eines Landes. Es gibt also viele verschiedene Auffassungen, die uns erlauben, dieses Thema näher zu betrachten oder faktisch aufzugreifen.

Mehrsprachigkeit wird als „einerseits die Fähigkeit eines Menschen, mehr als eine Sprache zu sprechen“ bezeichnet, „andererseits versteht man unter diesem Begriff die Geltung oder verbreitete Anwendung mehrerer Sprachen in einer Gesellschaft, einem Sprachgebiet oder einem Staat.“[8] Die Online-Version des Dudens spricht im Zusammenhang mit der Mehrsprachigkeit nur über „die Fähigkeit, mehrere Sprachen zu sprechen.“ [9]

Als Synonym zum Begriff Mehrsprachigkeit wird im Duden jedoch der Begriff Polylingualismus behandelt. [10] Eine andere Bezeichnung wäre dann Multilingualismus, und im Zusammenhang mit diesem Begriff wird Zweisprachigkeit bzw. Bilingualismus verwendet. [2]. Laut von Bargen wird dieser als eine wahlweise Verwendung von zwei oder mehr Sprachen durch eine Person charakterisiert. Die Ursachen der Zweit- bzw.

Mehrsprachigkeit sind verschieden, oft sind das persönliche Gründe, es können jedoch auch soziale, sozioökonomische oder sogar politische Gründe sein. [11]

Man kann sich die Frage stellen, ob Vielsprachigkeit, Mehrsprachigkeit bzw. die Zweitsprache einen konkreten Zweck in der Gesellschaft erfüllen. Heutzutage ist Zwei- oder Mehrsprachigkeit schon ein natürlicher Bestandteil der zwischenmenschlicher Kommunikation, weil die heutige globalisierte Welt auf nebeneinander existierenden soziokulturellen Tatsachen und Existenzen beruht.

Es wurden auch verschiedene Arten der Zweisprachigkeit beschrieben und viele Studien und Forschungen auf dem Gebiet des kindlichen Spracherwerbs durchgeführt, siehe z. B. die Sprachpyramide nach Wendlandt. [11]

In der Geschichte wurde jedoch Mehrsprachigkeit nicht immer positiv gesehen. Im 20. Jahrhundert gab es viele europäische Länder, die anfangen, eine Zuwanderungspolitik zu betreiben (vor allem Deutschland, als man nach dem Zweiten Weltkrieg Arbeitskräfte im Ausland anwarb). Im Zuge dieser Politik kamen dann viele Migranten ins Land, die ihre eigene Muttersprache mit sich brachten. Damit mussten sich jedoch vor allem diejenigen Länder auseinandersetzen, die die Fremden und Ausländer aufgenommen haben. Im Rahmen des aktiven Bilingualismus, der in eine breite Gesellschaft mit einbezogen wird, ist es wichtig, das kulturelle Niveau der Sprache zu bewältigen, man soll sich bemühen zu verstehen und verstanden zu werden. [12]

Vielsprachigkeit als existierendes Phänomen, das verschiedene Gründe hat, könnte im Allgemeinen bei translatorischen Vorgängen behilflich sein. D. h., man könnte das Sprachwissen von zwei- und mehrsprachigen Personen für die Translation nutzen, da diese mehr oder weniger natürlichen MehrmuttersprachlerInnen automatisch mehrere Sprachvariablen sprechen können. Wichtig bei jeder Sprachgemeinschaft ist jedoch das sprachliche Verhalten der SprecherInnen. Damit hängt nämlich die Art des gesprochenen Codes eng zusammen. Verschiedene sozioökonomische Verhältnisse schaffen unterschiedliche soziale Schichten, die explizit durch unterschiedliches Sprachverhalten gekennzeichnet sind. [2: 297]. So stellt sich gleichzeitig die Frage, ob Mehrsprachigkeit, die heutzutage immer positiver angesehen wird, die Sprachbarrieren abbaut, oder ob sie vielleicht auch neue noch nicht bekannte Grenzen schaffen kann. Jede Sprache, vielleicht sogar auch eine neu entstandene gesprochene Variante, die als Mischung von zwei Sprachen entstanden ist, bedient sich eigener Regeln, die an sich keine negativen Auswirkungen innerhalb dieses Soziolektes verursachen können, die jedoch für die außerhalb Stehenden ein Problem bei translatorischen Prozessen darstellen könnten. Mit der Defizittheorie beschäftigen sich Linke, Nussbaumer und Portmann im Studienbuch Linguistik im Rahmen der Differenztheorie, wo die Sprachunterschiede nicht mehr als Mangel interpretiert werden, sondern als Andersartigkeit. [2:199]

Schlieben-Lange unterscheidet multilinguale Kompetenz bei einem einzelnen Sprecher. Sie spricht von zwei verschiedenen Aspekten der Heterogenität der Sprecherkompetenz, nämlich die sog. aktive und passive multilektale Kompetenz. Im Rahmen der aktiven multilektalen Kompetenz erwähnt sie die Verfügbarkeit über mehrere Varianten der Muttersprache des Sprechers, zwischen denen er umschalten kann. Dieses Umschalten geschieht in Abhängigkeit von der Situation, dem Auditorium, dem Thema usw. Weiter kann es sich zwischen regionalen Varietäten, Soziolekten und stilistischen Varietäten bzw. deren Überschneidungen abspielen. Das Umschalten bzw. code-switching erlaubt solchen SprecherInnen „in eine andere Varietät zu „übersetzen“, wobei sie Gefahr laufen, ihre Adaptionsregel überzugeneralisieren und Hyperkorrektismen zu produzieren.“ [13: 95-96]

Die passive multilektale Kompetenz steht nach Schlieben-Lange im Zusammenhang mit der Existenz einer gewissen Menge an passiven Kenntnissen über andere Subsysteme der Sprache. Damit ist gemeint, dass man sich z. B. bei längeren Aufenthalten in anderen Dialektgebieten Fähigkeiten im Decodieren und Umsetzen in die eigene Sprachform aneignen kann, ohne dass man die Fähigkeit hätte, den anderen Dialekt selbst zu sprechen. [13: 96] Als Beispiel für ein gewisses Verstehen von Wörtern mit denen man in Berührung kommt, diese versteht, aber selber nicht benutzt, ist z. B. der Bereich der Massenmedien. Es stellt sich hier die Frage, ob die Andersartigkeit als andersartige semantische Kompetenz vieler Sprachbenutzer allgemein positiv betrachtet werden sollte, oder ob sie im Rahmen der Sprachbarrierenproblematik intensiver wahrgenommen werden soll.

Im Rahmen der Mehrsprachigkeit und aus der Perspektive, wie dieser Begriff zu verstehen ist, gibt es Phänomene, die die Mehrsprachigkeit einbeziehen oder sie von den anderen Phänomenen abgrenzen. Dies betrifft z. B. die Bezeichnung der Diglossie, die in der deutschsprachigen Schweiz bekannt ist. Bei Diglossie geht es um „1. eine Form der Zweisprachigkeit, bei der die eine Sprachform die Standardsprache darstellt, während die andere im täglichen Gebrauch, in informellen Texten verwendet wird, 2. Vorkommen von zwei Sprachen in einem bestimmten Gebiet (z. B. Englisch und Französisch in Kanada), 3. das Auftreten von zwei ausgebildeten Varianten der Schriftsprache in einem Land (z. B. Bokmal und Nynorsk in Norwegen)“. [14]

Eine andere Art der Mehrsprachigkeit stellt z. B. die Benutzung von Entlehnungen aus anderen Sprachen oder das sogenannte Code-Switching und Code-Mixing dar. Die letzten zwei Phänomene beruhen auf bewusstem bzw. unbewusstem Ablösen zweier oder mehrerer Sprachen innerhalb eines Sprechaktes. Bei Code-Mixing fehlt eine klar abgegrenzte Sprache der Interaktion. Wenn also nicht klar ist, welche der zwei Sprachen die Matrixsprache ist, spricht man von Code-Mixing. Auf dem Prinzip eines intensiven Sprachkontaktes und aufgrund der gegenseitigen sprachlichen Beeinflussung entstehen sog. Pidgin- und Kreolsprachen, bei denen eine nicht regulierbare Mischung der Sprachen den Wesenszug darstellt. Nach Schwitalla hat in diesem Fall der Sprachwechsel oft keine semantische oder diskurssteuernde Funktion mehr. [15: 55]

Bei dem schon oben erwähnten Code-Switching geht es um einen Sprachwechsel bzw. um das Umschalten von einer Sprache bzw. Variante in eine andere. Für Mehrsprachigkeit bzw. ihr folgendes Code-Switching gibt es verschiedene Gründe, und daher unterscheidet man auch verschiedene Typen der Mehrsprachigkeit. Laut Riehl gibt es:

- a) individuelle Mehrsprachigkeit, die sich auf den einzelnen Sprecher bezieht,
- b) territoriale Mehrsprachigkeit, bei der der Sprachgebrauch in mehrsprachigen Staaten oder Regionen manifestiert wird,
- c) institutionelle Mehrsprachigkeit, bei der es sich um die Verwendung mehrerer Arbeitssprachen in Institutionen handelt. [16] Andere Sprachforscher zählen zu dieser Aufteilung auch noch die sogenannte gesellschaftliche Mehrsprachigkeit hinzu, bei der ein gegenseitiges Durchdringen der Sprachgemeinschaften herrscht, wie in Überlappungsgebieten an Sprachgrenzen. [17]

Die Ursachen der Mehrsprachigkeit sind verschieden, generell beruhen sie jedoch meistens auf politischen Gründen (Kolonialisierung, Globalisierung), auf sozioökonomischen Gründen (Migration) und auf persönlichen Gründen (Bilingualismus = natürliche Mehrsprachigkeit, Eigenfremdsprachenerwerb = schulische bzw. künstliche Mehrsprachigkeit).

Was die Form der Mehrsprachigkeit angeht, kann man, so wie es gesprochene und geschriebene Formen der Sprache gibt, auch diese zwei Qualitäten der Betrachtung auf

diesem Gebiet erfassen. In der Praxis stößt man natürlich viel öfter auf die gesprochene Variante der Mehrsprachigkeit, jedenfalls was die individuelle und territoriale Mehrsprachigkeit angeht, handelt es sich hier um die eher natürliche Angeignung der Zweitsprache. Roche spricht von Mehrsprachigkeit, wenn „ein Sprecher sich tatsächlich ähnlich flüssig und problemlos in wesentlichen Bereichen mehrerer Sprachen ausdrücken kann.“ [18: 80] Daraus ergibt sich die These, die Roche ebenso unterstützt, dass es viele Zwischenstufen der Mehrsprachigkeit gibt, die allerdings auf diversen Grundlagen beruhen. In Bezug auf die translatorischen Bemühungen aller Art wäre eine ausgeglichene Mehrsprachigkeit von Vorteil, denn diese Form der Mehrsprachigkeit zielt nicht nur auf die kognitive Entwicklung jedes einzelnen Sprechers, sondern auch auf die äußerst positive Bereicherung der Translationswissenschaft an sich.

3 Translation als transkultureller Prozess

Die Translation ist ein Begriff, der über die Grenzen hinaus zu verstehen ist. Er geht auf das Lateinische zurück, dem Duden Universalwörterbuch nach heißt Translation „[1: lat. translatio = das Versetzen, die Übersetzung, zu: translatus, 2: Part. von transferre = hinüberbringen, 3: frz. translation < lat. translatio]: 1. (Fachspr.; bildungsspr.) Übertragung, Übersetzung [...]“. [19: 1596] Der Inhalt dieser Bezeichnung hängt sehr eng mit der menschlichen Verständigung unter dem Einfluss verschiedener Sprachen zusammen. Um sich über die Grenzen einer Nation verständigen zu können, braucht man nämlich die Translation als Prozess allmählicher Übertragung einzelner Teile eines Sprachsystems in ein anderes. Als Teile eines Sprachsystems sind viele Bestandteile existierender sprachlicher Ebenen zu bestimmen, d. h. Wörter und Lexeme des Gesamtwortschatzes einer Sprache, konkrete Sprechakte, die im Rahmen eines Diskurses entstehen können, morphologische und syntaktische Gegebenheiten der konkreten sprachwissenschaftlichen Ebenen der Linguistik u. a.

Wenn man die Begriffe Übersetzung und Übertragung genauer betrachtet, wird man feststellen, dass sie im weiteren Sinne des Wortes einander gleichen, im engeren Sinne des Wortes jedoch einige Unterschiede aufweisen. Bei einer Übersetzung handelt es sich um das Übersetzen von sprachlichen Zeichen von einer Sprache in die andere. Eine Übertragung ist ein eher breiterer Begriff, man kann allgemein Daten aller Art übertragen, wobei man bei Daten auch sprachliche Zeichen einbeziehen kann. Bei einem Sprachkontakt geht es jedoch auch um Übertragung von solchen sprachlichen Elementen, die unter soziolinguistischen Aspekten untersucht werden können. „Soziolinguistische Fragestellungen fokussieren besonders das Verhalten von Sprechern in bestimmten Domänen, [...]“. [20: 46]

Der Begriff „Translation“ wird allerdings eher mit dem simultanen Dolmetschen verbunden. Das Verb „dolmetschen“ wird charakterisiert als: „a) einen gesprochenen od. geschriebenen Text für jmdn. mündlich übersetzen [...]“. [19: 389]

Mit Translation hat man es ständig zu tun, auch wenn man sich gerade nicht wissenschaftlich mit dieser Disziplin beschäftigt. Soziologisch gesehen könnte man die Gesellschaft teilen in eine Gruppe, die sich bewusst mit Translation beschäftigt, und in den anderen Teil, der sich mit einzelnen Merkmalen bzw. Teilprozessen der Translationswissenschaft auseinandersetzt und zwar ganz unbewusst, ohne es praktisch wahrzunehmen.

Die erst genannte Gruppe der Menschen spezialisiert sich gerade und wissentlich auf die Fertigkeit dieser sprachwissenschaftlichen Disziplin, und man könnte sagen, dass sie als höhere Kunst bezeichnet werden kann. Wie Weinitschke in ihrer Abhandlung über translatologische Probleme und Methoden referiert, kann man sich bei Translation nicht lediglich mechanisches Übersetzen vorstellen: „Translatorisches Handeln bezieht sich nicht

einfach auf das Übersetzen auf Wort- beziehungsweise Satzebene, sondern meint die gesamte Produktion von sogenannten Botschaftsträgern (dies können Texte, aber auch außersprachliche, non-verbale Elemente sein).“ [21: 2] Daraus geht hervor, dass beim Übersetzen bzw. Dolmetschen Experten handeln müssen, von denen nicht nur sprachliche, sondern auch andere offenbare Kompetenzen verlangt werden. Die Translatoren sollten auf sie übertragene „Probleme“ erfassen und schließlich Lösungsmöglichkeiten auffinden und auswählen. Um erfolgreich zu arbeiten, müssen Experten mit dem Auftraggeber kooperieren. Kooperationsmodelle und Handlungskonzepte zu dieser Problematik stellt Holz-Mänttari vor. [22: 348-374]

Translatoren arbeiten also in einem sehr komplexen, interkulturellen Handlungsgebilde, und müssen dazu fähig sein, nicht nur die in Auftrag gegebenen Texte und Texteinheiten als Übersetzung zu erstellen bzw. zu dolmetschen, sondern auch als gewisse Berater zu handeln. Sie entscheiden über die vermittelnden Inhalte, die entsprechende Sinnhaftigkeit des Inhaltes und über die ganze Qualität des Textes.

Mit dem Herausfinden und der folgenden sprachlichen Äußerung der außersprachlichen bzw. non-verbalen Elemente einer Texteinheit muss vorsichtig vorgegangen werden. Die Translatoren können auf Kulturbarrrieren stoßen, und es kann in der Zielkultur auf Unverständnis oder sogar Ablehnung treffen.

Mit der Rolle der Übersetzer und Dolmetscher in der Gesellschaft beschäftigt sich auch Muschner in ihrer Betrachtung der Grenzen des Übersetzbaren. Sie zielt auf die Persönlichkeit und Professionalität des einzelnen Übersetzers ab: „Übersetzen basiert folglich auf einem tiefen Respekt dem Verfasser des Ausgangstextes gegenüber, dessen Inhalte, Übersetzungen, Emotionen und Haltungen der Übersetzer zunächst erst einmal selbst verstehen muss, ehe er sie in der anderen Sprache darstellen kann.“ [23: 423]

Im engeren Sinne des Wortes kann Translation auf drei Grundebenen realisiert werden: auf der phonischen, auf der graphischen und auf der gestischen Ebene der Sprache. Die Sprachverwendung verläuft meistens auf Grund der Produktion hörbarer Laute bzw. schriftlicher Zeichen, und die Sprache wird medial als phonisch oder graphisch realisiert. Das Sprechen überwiegt über anderen Erscheinungsformen der Sprache. [15: 19]. Man kann also Translation im Sinne einer mündlichen Produktion mit der schriftlichen Produktion nicht vergleichen. Das Dolmetschen eines mündlichen Sprechaktes und das Übersetzen eines schriftlichen Textes weisen ihre eindeutigen Merkmale auf, und man müsste sich mit deren Problematik separat beschäftigen. Darüber hinaus wird Translation durch eine der inneren Qualitäten ihres Bereiches, und zwar durch die richtige Wahrnehmung der zum Ausdruck gebrachten Realität gekennzeichnet. Dies hängt natürlich sehr eng mit der Dolmetscher- bzw. Übersetzerpersönlichkeit und ihren translatorischen Künsten zusammen. Es gibt also viele verschiedene Faktoren, die im Bereich Translation eine immense Rolle spielen, und die bei jedem translatorischen Akt beachtet werden sollten.

4 Praktische Anwendung der Transkulturalität und Mehrsprachigkeit am Beispiel der Sprache der Zeitung

4.1 Zielsetzung und methodisches Verfahren

Der Gegenstand der empirischen Betrachtung ist festzustellen, in wie weit und welche fremdsprachlichen Ausdrucksmittel in der Zeitungssprache vorkommen. Das ist allerdings sehr gut an den modernsten Kommunikationsmedien zu beobachten, die sonst als Informationsvermittler dienen. Eine der wichtigsten Funktionen der Medien allgemein ist, die Kunden auf dem neuesten Stand zu halten, d. h. aktuell zu sein. Die persuasive Funktion der

Zeitungssprache wird jedoch auch durch die Nutzung des fremden Wortguts aufgefasst. Deshalb ergab sich die Frage nach der Häufigkeit der Entlehnungen, weiterhin auch nach der qualitativen Besetzung der Stelle durch ein Fremd- bzw. Lehnwort.

Aufgrund der qualitativen und quantitativen Analyse soll bestätigt werden, dass das Englische die am häufigsten vorkommende Gebersprache ist, und die Sprachkultur der Schlagzeilen in zahlreichen Fällen auf der alten *Lingua franca*, nämlich auf dem Lateinischen, beruht.

Transkulturalität und Mehrsprachigkeit gehen Hand in Hand durch ihre Existenz. Sie ergänzen sich oder bedingen sogar einander. Sehr oft kann man deshalb beiden gerade im Bereich der Medien begegnen. Obwohl sich neue Medien wie Internet und auf dessen Basis existierende Chat-Plattformen in den Vordergrund drängen und sich einer nennenswerten Beliebtheit erfreuen, stehen Printmedien nicht weit hinter diesen. Die Zeitungssprache kann sowohl aus der soziolinguistischen Perspektive als auch aus der Sicht der reinen Linguistik betrachtet werden, deswegen eignet sie sich gut für eine nähere Untersuchung, wo soziale Faktoren und rein sprachwissenschaftliche Aspekte sich berühren. Als Probe für den vorliegenden Beitrag wurde ein Korpus zusammengestellt, das Mehrsprachigkeit und die Anwesenheit mehrerer Kulturen über die Grenzen hinaus bestätigen kann. Das Korpus wurde manuell erstellt. Zur Verfügung stand die Sprache des Internetmediums Spiegel Online. [24] Der Zeitraum wurde auf den Monat April des Jahres 2017 begrenzt. Als Gegenstand der Beobachtung wurde die Lexik der Schlagzeilen dieses Online-Magazines gewählt. Die Untersuchung wurde auf das fremdsprachliche Lexikum ausgerichtet, sowie das Vorkommen anderer Sprachen im Rahmen der sonst auf Deutsch gebildeten Schlagzeilen. Die Herkunft einzelner fremdwörtlicher Ausdrücke wurde mit Hilfe der Online-Quelle Duden [25] und dem Digitalen Wörterbuch der deutschen Sprache [26] überprüft.

4.2 Empirische Feststellungen

Das Eindringen fremdsprachiger Elemente zeigte sich an dem untersuchten Korpus auf mehreren Ebenen der Vorgehensweise. Zuerst wird die lexikalische Ebene der fremden Sprachen allgemein betrachtet, dann wird auch über einzelne Gebersprachen referiert. Die quantitative Untersuchung hat gezeigt, dass Anglizismen, vom Umfang her, die meistvorkommende Gebersprache ist. In der gesamten Menge der zweitausenddreihundertneunundachzig Schlagzeilen wurden in einhundertsechzehn Schlagzeilen einhundertvierzig Anglizismen gefunden. Den zweiten Platz nehmen Latinismen ein, es wurden in vierundsiebzig Schlagzeilen sechsendsechzig Latinismen gefunden. Den dritten Platz nehmen Gallizismen mit achtundvierzig Wörtern französischer Herkunft in einundsechzig Schlagzeilen ein. Auf dem vierten Platz findet man Gräzismen mit neunzehn Wörtern griechischer Herkunft in zweiundzwanzig Schlagzeilen. Danach folgen Italianismen mit fünfzehn Wörtern italienischer Herkunft in vierzehn Schlagzeilen. Den sechsten Platz belegen Hispanismen mit vier Ausdrücken spanischer Herkunft in drei Schlagzeilen. Den Rest übernehmen drei Gebersprachen, das Arabische mit zwei Ausdrücken (*Hummus* und *Razzia*), das Irische (*Boycott*) und das Russische (*Ikone*).

Was die qualitative Analyse angeht, wäre es logisch zu supponieren, dass das Englische heutzutage ganz offensichtlich alle Sphären der menschlichen Tätigkeit durchdringt und auch bewusst auf den Bereich der Medien zielt. Als Anglizismen erweisen sich vorrangig Substantive. Die folgenden Anglizismen sind diejenigen, die zumeist und oft auch mehrmals verwendet wurden: *Newsblog*, *Fake News*, *Deal*, *Streaming*, *Quiz*, *In*, *Boom* u. a. Sehr oft kommen Wortverbindungen vor, die mehrere fremde Elemente beinhalten, d. h. dass es in erster Linie die Wortbildungsart Komposition bzw. Hybridbildung betrifft. Es kommen Komposita vor, die auf zwei bzw. mehreren Sprache beruhen, z. B.: *Nahrungsmitteldesign*, *Outdoormarket*, *Faktencheck*, *Lauf-Quiz*, *Teambus*, *Serien-Update*. Nicht selten waren es

auch solche Schlagzeilen, die ganz auf Englisch bzw. ganz fremdsprachlich erschienen sind, z. B.: *Carpools*, *Jobtickets* (4. 4. 2017), *Great-Barriere-Reef* (10. 4. 2017), *Trump-Boom* (26. 4. 2017), *Promi-Date* (10. 4. 2017), *Dubiose Onlineshops* (13. 4. 2017). Natürlicherweise beinhalten viele der ganz fremdsprachlichen Schlagzeilen die Merkmale der Anpassung des fremden Lexikums an das deutsche Sprachsystem, indem man 1. bei den Substantiven die Großschreibung der Anfangsbuchstaben einhält, 2. die Flexion inklusive der Steigerung beachtet. Dies ist speziell an Adjektiven und Verben markant: *Dialog mit einem Kleinkind*: „Ich bin die coolste Person im Universum!“ (18. 4. 2017), *Windows 10: Warum Microsoft nicht will, dass Sie manuell updaten?* (27. 4. 2017), *Katy Perry googelt sich selbst.* (15. 4. 2017)

Es ist interessant, dass viele Wörter lateinischer Herkunft oder Ausdrücke, die auf dem Lateinischen basieren, wie das Französische oder das Spanische, zu einer solchen Art der Entlehnungen gehören, die schon eine Zeit lang im deutschen Sprachsystem existieren. Sie können, pragmatisch gesehen, so aufgenommen werden, als ob sie schon längst in das deutsche Sprachsystem integriert worden wären. Man verwendet diese sowohl in der gesprochenen als auch in der geschriebenen Sprache fast schon automatisch, und empfindet sie nicht mehr als fremde Lexik. Im untersuchten Korpus tauchten folgende Latinismen auf, z. B.: *Terror*, *Ex-*, *Ritual*, *Korruption*, *versus*, *Prozess*, *Propaganda*, *Index*, *Defekt*, *Solar*, *extra*, *Tribune*, *Konjunktur*, *Zensur*, *Suizid*, *Sanktion* u. a. Wie daraus erkennbar ist, handelt es sich vorwiegend um substantivische Lexeme, von den anderen Wortarten findet man eher wenige. Das bedeutet, dass hier hauptsächlich die Benennungsfunktion ihre Relevanz findet, was auch der Fall der Sprachen ist, die von dem Lateinischen ausgehen. Bei den Gallizismen waren es folgende, die am häufigsten vertreten waren: *Affäre*, *Debatte*, *Debakel*, *Eklat*, *Manöver*, *Spektakel*, *Remis*, *Attacke*, *Bankier*, *Branche*, *Desaster*, *Visier*, *Recherche*, *Appell*, *Engagement*, *Allianz*, *Reportage*, *Saison*, *Tour*, *attraktiv*. Nicht uninteressant ist das Vorkommen der Gräzismen, von denen der Großteil auch nicht mehr als fremde Lexik empfunden wird, sondern diese aufgrund der Übertragung der Sprachkultur vor allem aus den fachlich ausgerichteten Bereichen wie Medizin oder Rechtswesen eher als integriert und heimisch aufgefasst wird. Es geht um Konfixe: *Bio-*, *Neo-*, *Mega-*, *Anti-*, *Pharma-*, oder Ausdrücke wie *Skandal*, *Prognose*, *Narkose*, *Diagnose*, *Therapie*, *Taktik*, *Hysterie*. Von den Italianismen erschienen im untersuchten Korpus: *Alarm*, *Co.*, *andiamo*, *Biennale*, *Grazie*, *mille*, *Scenario*. Die Hispanismen vertreten: *Liga*, *primera*, *el* und *clásico*. Es kommen auch solche Komposita vor, die rein auf Latinismen, Gallizismen, Gräzismen und deren Kombination basieren, und die man auch als zusammengesetzte Komplexe wahrnimmt. Die Beispiele dafür sind z. B.: *Terrorprozess*, *Terrorpropaganda*, *Immobilien-Index*, *Info-Index*, *Koalitionsoption*, *Korruptionsskandal*, *Korruptionsaffäre*, *Konjunkturprognose*, *Pharmabranche*, *Biobranche*, *Biosphäre*.

Sehr interessant und als eine passende Art der Schlagzeilenbildung zeigt sich die Verbindung einzelner Events mit bekannten Namen bzw. Markennamen. Im bearbeiteten Korpus wurde jede Menge solcher Wortverbindungen gefunden, z. B.: *Brexit-Folgen*, *Sharapova-Comeback*, *Ex-Siemens-Chef*, *Fake-News-Debatte*, *Anti-Populismus-Buch* u. a.

Beliebt bei den JournalistInnen sind oft auch verschiedene Hybridbildungen bzw. Komposita, die auf der Wortbildungsart Kontamination beruhen. Auf jeden Fall dient das Verwenden der außerordentlichen Ausdrücke, aus der fremden Lexik, vorwiegend aus der englischen Sprache, dazu, die Leserschaft zum Lesen zu motivieren. Ein gegenwärtig oft vorkommendes Phänomen, das auch innerhalb der geschriebenen Form der Sprache zu finden ist, ist der Wortwechsel bzw. das Code-Switching. Da der Wortwechsel in beiden Grundaussageformen der Sprache seine Regeln hat, nach denen er verläuft, findet man in der Sprache der Medien nicht selten Code-Switching-Fälle, bei denen gern von einer Sprache in eine andere

gewechselt wird. Dieser Prozess hat zahlreiche Ursachen, und in der journalistischen Branche kann man dieses Verfahren als eher bewusst und gezielt betrachten.

Fazit

Da es seit dem Beginn der Menschheit verschiedene Gesellschaftsstrukturen und Völker gibt, ist es selbstverständlich, dass es beim gegenseitigen Kontakt zu einer gewissen Mischung der Kulturen und verschiedener kultureller Elemente kommt. Deshalb darf man die Begegnung der Kulturen nicht etwa als einen neuen, mit der Globalisierung erscheinenden Prozess betrachten. Es tauchen vielleicht neue Bezeichnungen für alte Erscheinungen auf, die menschliche Begegnung im Rahmen ihrer Kulturen fand jedoch schon immer statt. Der Unterschied zwischen damals und heute besteht jedoch in einer unterschiedlichen Art der Wahrnehmung der zwischenmenschlichen und interkulturellen Begegnung. Seit den letzten Jahrhunderten gibt es hinreichende und immer weitere Beweise dafür, wie gut bzw. nicht so gut einzelne Kulturen miteinander ausgekommen sind. Sprache, die als Grundlage für eine erfolgreiche Verständigung steht, gehört an sich zum kulturellen Erbe jedes einzelnen Volkes. Das Niveau der sprachlichen Kommunikation stellt einen der wichtigsten Ansatzpunkte dafür dar, wie erfolgreich man im transkulturellen Dialog sein kann. Dafür sind auch Medien und ihre Sprache ein Beweis, um so mehr als in diesem Bereich Interkulturalität im Rahmen der Mediensprache stark spürbar ist. Wie aus der praktisch ausgerichteten Untersuchung hervorgeht, bedient sich die Zeitungssprache sehr gern der fremden Lexik, d. h. der Sprachen anderer Nationen und Kulturen. Das Ergebnis der sprachwissenschaftlichen Analyse zeigt, dass die größte Gebersprache heutzutage das Englische ist, gefolgt von dem Lateinischen, Französischen und Griechischen. Es ist interessant zu beobachten, dass eine breite Auswahl an der Lexik nicht durch die eine Sprache begrenzt ist, womit sie ständig neue und attraktive Ansätze und Impulse vermittelt. Durch die fremdsprachliche Lexik werden nicht nur nahe oder weit entfernte Kulturen repräsentiert, sondern in gewissen Situationen auch die Denkweisen und Ansichten auf die gegebene Realität. Obwohl das Englische sehr rasch ins deutsche Sprachsystem eindringt, bildet der Anglizismenanteil im Korpus der Schlagzeilen mit einer oder mehreren fremdsprachlichen Komponenten nur 12% der gesammelten Entlehnungsbeispiele. Wenn man die innersprachlichen Aspekte des Schlagzeilenkorpus betrachtet, wird die Beliebtheit der Komposita bestätigt. Diese liegt bei 60% des fremdwörtlichen Wortbestandes. Einbezogen wurden Komposita mit einem bzw. mehreren fremdsprachlichen Elementen in der Schlagzeile.

Um eine Schlussfolgerung zu ziehen, kann gesagt werden, dass der grenzüberschreitende sprachliche Einfluss die deutsche Sprache eher bereichert, als dass er ihr schaden könnte. Um mit anderen Sprachkulturen auszukommen, muss auch einiges von der herkommenden Substanz angenommen werden, obwohl jede Sprache Doppelstöckigkeiten aufweist, was jedoch im Rahmen der Zeitungssprache eher als Vorteil angenommen werden kann.

Literatur

- [1] KÖNIG, E.; NEKULA, M.: Zum Verhältnis von Kontrastiver Linguistik und Typologie: Präpositionen im Vergleich. In: Nekula, M., Šichová, K., Valdrová J. (eds.): *Bilingualer Sprachvergleich und Typologie: Deutsch – Tschechisch*. Tübingen: Stauffenburg / Julius Groos. IDS-Reihe Deutsch im Kontrast, 28. pp. 15–46 [online]. 2013 [Abrufdatum 2016-01-18] Verfügbar unter WWW: http://www.bohemicum.de/fileadmin/Downloads/nekula/nekula_clanky/02Koenig_Nekula.pdf
- [2] LINKE, A.; NUSSBAUMER, M.; PORTMANN, P. R.: *Studienbuch Linguistik*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 2001. ISBN 978-3-8252-152-2.

- [3] NERIUS, D.: Zur Bestimmung der sprachlichen Norm. In: *STUF – Language Typology and Universals*. 33(1-6), 1980, pp. 365–370. ISSN 1867-8319. DOI: [10.1524/stuf.1980.33.16.365](https://doi.org/10.1524/stuf.1980.33.16.365)
- [4] BARTSCH, R.: *Sprachnormen: Theorie und Praxis*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag. 1985. ISBN 978-3-11-093587-5.
- [5] RIPPEN, M.: Die normative Wirkung deskriptiver Wörterbücher. In: Hausmann F. J. et al. (eds.), *Wörterbücher. Ein Internationales Handbuch zur Lexikographie*. Band 1, Berlin/ New York, 1989. pp. 189–207.
- [6] KELLER, R.: *Zeichentheorie*. Tübingen: Francke. 1995. ISBN 3-8252-1849-X.
- [7] GLOY, K.: *Sprachnormen I. Linguistische und soziolinguistische Analysen*. Stuttgart: Fromman-Holzboog, 1975.
- [8] Mehrsprachigkeit. In: *Wikipedia*. [encyclopedia online]. [Abrufdatum 2015-04-18] Verfügbar unter WWW: <https://de.wikipedia.org/wiki/Mehrsprachigkeit>
- [9] Mehrsprachigkeit. In: *Duden*. [online]. [Abrufdatum 2015-04-18] Verfügbar unter WWW: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Mehrsprachigkeit>
- [10] Polylingualismus. In: *Duden*. [online]. [Abrufdatum 2015-04-18] Verfügbar unter WWW: <https://www.duden.de/rechtschreibung/Polylingualismus>
- [11] Die Sprachpyramide (nach W. Wendlandt). In: *Kinder-Welten entdecken*. p. 47. [online]. [Abrufdatum 2018-10-30] Verfügbar unter WWW: https://www.vhs-st.de/familienwelten/wp-content/uploads/2011/12/Erzieherbroschuere_Spracherwerb.pdf
- [12] SVOBODOVÁ, S.: *Die Perzeption, das Verständnis und der Gebrauch der Fremdsprache, näher der deutschen Sprache*. [online]. 2008 [Abrufdatum 2015-04-18] Verfügbar unter WWW: https://is.muni.cz/th/r1obl/bakalarska_prace.pdf
- [13] SCHLIEBEN-LANGE, B.: *Soziolinguistik. Eine Einführung*. Stuttgart: Kohlhammer. 1991. ISBN 978-3170112377.
- [14] Diglossie. In: *Duden*. [online]. [Abrufdatum 2015-06-17] Verfügbar unter WWW: <http://www.duden.de/rechtschreibung/Diglossie>
- [15] SCHWITALLA, J.: *Gesprochenes Deutsch. Eine Einführung*. Berlin: Erich Schmidt Verlag GmbH. 2006. ISBN 978-3-5030-9805-7.
- [16] RIEHL, C. M.: *Die Bedeutung von Mehrsprachigkeit*. [online]. 2006 [Abrufdatum 2015-06-16] Verfügbar unter WWW: https://www.ifm.daf.uni-muenchen.de/literatur/literatur_prof_riehl/bedeutung_mehrsprachigkeit.pdf
- [17] Mehrsprachigkeit. In: *Wikipedia*. [encyclopedia online]. [Abrufdatum 2018-10-31] Verfügbar unter WWW: https://de.wikipedia.org/wiki/Mehrsprachigkeit#Gesellschaftliche_Mehrsprachigkeit
- [18] ROCHE, J.: Natürliche Mehrsprachigkeit als Mittel der Integration. In: Neuland, Eva (eds.), *Variation im heutigen Deutsch: Perspektiven für den Sprachunterricht*. [online]. Frankfurt am Main: Peter Lang Verlag, 2006. [Abrufdatum 2015-06-16]. Verfügbar unter WWW: <http://core.ac.uk/download/files/454/12174385.pdf>
- [19] *Duden: Deutsches Universalwörterbuch*. Dudenverlag: Mannheim, Leipzig, Wien, Zürich. 2003. ISBN 3-411-05505-7.

- [20] RIEHL, C. M.: *Sprachkontaktforschung. Eine Einführung*. 3. Auflage. Tübingen: Narr Verlag. 2014. ISBN 978-3-8233-6826-7.
- [21] WEINITSCHKE, G.: *Translatorisches Handeln*. [online]. 2013. [Abrufdatum 2015-11-28] Verfügbar unter WWW: [http://carstensinner.de/Lehre/uebersetzungswissenschaft/dossiers2013/Dossier Translatorisches Handeln Weinitschke.pdf](http://carstensinner.de/Lehre/uebersetzungswissenschaft/dossiers2013/Dossier_Translatorisches_Handeln_Weinitschke.pdf)
- [22] HOLZ-MÄNTTÄRI, J.: *Translatorisches Handeln – theoretisch fundierte Berufsprofile*. In: Snell-Hornby (Hg.): *Übersetzungswissenschaft. Eine Neuorientierung*. Tübingen: Francke. 1986. ISBN 978-3-8252-1415-9.
- [23] MUSCHNER, A. (2015): Grenzen des Übersetzbaren. In: Kusová J., Malechová M., Vodrážková L. (eds.), *Deutsch ohne Grenzen. Linguistik*. Brno: Tribun EU. 2015. pp. 421–438. ISBN 978-80-263-0939-0.
- [24] Schlagzeilenbeispiele. In: *Spiegel Online*. [online]. [Abrufdatum 2017-04-30] Verfügbar unter WWW: <http://www.spiegel.de/>
- [25] *Duden*. [online]. [Abrufdatum 2017-08-15] Verfügbar unter WWW: <http://www.duden.de/suchen/dudenonline>
- [26] *DWDS: Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache*. [online]. [Abrufdatum 2017-08-28] Verfügbar unter WWW: <https://www.dwds.de/>

ÚVAHA NAD TRANSKULTURNÍ DIMENZÍ MULTILINGUALISMU V SOCIOLINGVISTICKÉM KONTEXTU

Současný fenomén transkulturality dnes představuje setkávání dvou a více kultur, které vykazují nejen společné, ale především rozdílné a protichůdné aspekty. Kultura každého národa je jedinečná, a proto skýtá řadu originálních aspektů. Kdykoli tedy dojde k setkání dvou a více kultur, dochází k prolínání rozmanitých kulturních prvků toho kterého národa. Jazyk patří k jednomu z nejdůležitějších odkazů, který nám byl našimi předky předáván jako součást kulturního dědictví. Současný moderní hospodářský a společenský vývoj, který lze pozorovat zejména v komunikačních médiích, nás jako uživatele jazyka nutí brát nejnovější druh médií jako výzvu, a podílet se na prezentaci kultury v rámci dnešního globalizovaného světa napříč národy a jejich kulturami.

REFLECTION ON TRANS-CULTURAL DIMENSION OF MULTILINGUALISM IN SOCIOLINGUISTIC CONTEXT

Transculturality as a current phenomenon is the encounter of two or more cultures, which show not only common but particularly different or contradictory aspects. The culture of each nation is unique and therefore has a number of specific features. Thus, when two or more cultures meet, their diverse characteristics blend together. The language belongs to one of the most important legacies that our ancestors left to us as part of our cultural heritage. The current modern economic and social development, which can be observed, for example, in the communication media, drives language users to take the latest media as a challenge and participate in the presentation of culture in today's globalized world across nations and their cultures.

ROZWAŻANIA NAD TRANSKULTUROWYM WYMIAREM WIELOJĘZYCZNOŚCI W KONTEKŚCIE SOCJOLINGWISTYCZNYM

Współczesny fenomen transkulturowości przedstawia dziś spotkanie dwóch i więcej kultur, które wykazują nie tylko wspólne, ale przede wszystkim różne i rozbieżne aspekty. Kultura każdego narodu jest niepowtarzalna i dlatego ma szereg oryginalnych aspektów. Za każdym razem, gdy dochodzi do spotkania dwóch i więcej kultur, następuje przenikanie różnorodnych elementów kulturowych danego narodu. Język należy do najważniejszych elementów spuścizny przekazanych nam przez naszych przodków jako część dziedzictwa kulturowego. Współczesny rozwój gospodarczy i społeczny, który można zaobserwować w szczególności np. w mediach komunikacyjnych, zmusza nas, jako użytkowników języka, do przyjmowania najnowszych rodzajów mediów jako wyzwania oraz do współuczestniczenia w prezentacji kultury w ramach współczesnego, zglobalizowanego świata na wskroś narodów i ich kultur.

BUILDING A COMPETENCE CENTER FOR WILLIAMS SYNDROME AT THE HOCHSCHULE ZITTAU/GÖRLITZ – CURRENT RESEARCH, TEACHING AND THIRD MISSION

Ingolf Prosetzky¹; Vera Danielsmeier²

¹University of Applied Sciences Zittau/Görlitz, HSZG,
Faculty of Social Sciences, Heilpädagogik / Inclusion Studies,
Furtstraße 2, 02806 Görlitz, Germany

²University of Applied Sciences Zittau/Görlitz, HSZG,
TRAWOS Institute,
Brückenstraße 1, D-02826 Görlitz, Germany

e-mail: ¹Ingolf.Prosetzky@hszg.de; ²Vera.Danielsmeier@hszg.de

Abstract

Williams Syndrome (WS) is a rare neurodevelopmental disorder based on a gene loss on chromosome 7, which occurs in 1 of 7,500 live births. The WS phenotype is typically associated with moderate mental disability, cardiac problems, hyper social behavior, anxieties, and a need for lifelong support. Current research focuses mainly on clinical characteristics, thus providing important implications for medical management. Parents, therapists and professional caregivers are able to find very few usable implications for everyday-life challenges though. The authors aim to raise research questions and help to bridge this gap in the long term. Therefore they are engaged in building a competence center for WS at the University of Applied Sciences Zittau/Görlitz (HSZG). This article outlines the starting point and main idea, as well as completed, ongoing and planned scientific and supportive activities.

Keywords

Williams Syndrome; Williams Beuren syndrome; Development; Neurodevelopmental disorder; Basic research; Applied science; Mixed-methods design; Qualitative research.

Introduction

This article reports on the *process* of our activities for the scientific investigation of Williams syndrome, and on the knowledge transfer to individuals with WS, their families and professional caregivers. Williams Syndrome (WS, also Williams Beuren Syndrome) is a rare neurodevelopmental disorder (prevalence 1:7.500 [1]) that is associated with a gene loss on chromosome 7 [2]. Clinical characteristics are: a specific “elfin” facial structure and physical anomalies as well as physical health problems, significant abnormalities in brain morphology and function, limitations in cognitive abilities, hyper-social behavior and an increased risk of mental health difficulties [3-6]. In the past few decades, researchers from various scientific disciplines have studied WS for its supposed potential to provide insights into neurocognitive and sociobiological processes and ultimately into the underpinning links between genes, brain and behavior [7-9].

Current research focuses mainly on clinical characteristics thus providing important implications for medical management. Parents, therapists and professional caregivers are able to find very few usable implications for everyday-life challenges though.

In 2016 we founded the research group »Williams Beuren Syndrome in Resonanz« (»WBS in Resonanz« for short) to help bridge the gap between scientific results and practical needs of those affected with Williams Syndrome further.

People who live with the conditions of the syndrome very often show a remarkable and unique profile of strengths and weaknesses in single domains. The first chapter outlines the current state of the research in selected scientific areas and defines open questions from the perspective of education and everyday relevance. Chapter two introduces our theoretical considerations, the research group »WBS in Resonanz« and the research project »Challenges, Resources and Goals in Everyday Life with Williams Syndrome – Assessing The Needs for Tailored support«. We then describe the so-called third mission of the universities (knowledge transfer and networking) and our cooperation with national and international WS associations in chapter three. Chapter four provides a short report of this year's 16th National Convention of the U.S. Williams syndromes Association, which took place in Baltimore. In conclusion chapter five gives an overview of our planned research activities.

1 Current State of Research and Open Questions from the Perspective of Education and Everyday Relevance

WS, first described at the beginning of the 1960s by cardiologists John Williams [10] and Alois Beuren [11], regarded as a well investigated syndrome despite its rare prevalence. In October 2018, the database Scopus reports more than 1,850 articles with the words 'Williams Beuren Syndrome' or 'Williams Syndrome' in the title. These studies can be principally assigned to the disciplines of basic research medicine (1,199 articles), psychology (498), neurosciences (387), biochemistry, genetics and molecular biology (303) and social sciences (146).

Physically, WS is very often associated with cardiovascular difficulties, tone and growth abnormalities, connective tissue and endocrine, kidney and dental abnormalities [4]. In the field of medicine, various surgical (operation), medicinal and physiotherapeutical treatments (conservative therapy) have been developed into interventional and preventative possibilities.

(Neuro-)Psychologically, WS is associated with unique cognitive and personality profiles, relatively independent of IQ, which include intellectual disability and weaknesses in visual-spatial skills (drawing, mathematics, geometry, rotation of objects, navigation, position in space, route relations), but not in all functions of that domain: those with the condition display for instance relative strengths in face perception and object recognition [12-14]. The reasons for the visuoconstructive deficits are well explained [9]. Neurobiological "assessment of visual processing with fMRI showed isolated hypoactivation in WS in the parietal portion of the dorsal stream. In the immediately adjacent parietooccipital/intraparietal sulcus, structural neuroimaging showed a gray matter volume reduction in participants with WS. Path analysis demonstrated that the functional abnormalities could be attributed to impaired input from this structurally altered region." [15]

In the domain of language they present with delayed and atypical language development (especially verbal comprehension), but they show relative strengths in auditory short-term memory and pragmatics [16, 17].

Sounds and music usually play an important role in lives of individuals with WS [18, 19]. Neurological auditory processing is found to be abnormal in WS [20, 21]. 91% of children

with WS, compared to 2-4% of children without a disability, experience feelings of intense stress and anxiety when exposed to sounds that are normally not found aversive (Odynacusis and Auditory Allodynia) [18]. These aversions are reported to be highly limiting in everyday-life and tend to decrease after puberty [22]. Besides these aversions, individuals with WS show an increased interest in music and emotional reactivity to music [19]. The number of individuals with WS who play an instrument, 60%, is significantly higher than in Down-Syndrome and Prader-Willi Syndrome [23]. Musical abilities (perception and production) are as sophisticated as those who are typically developed individuals [24].

Within the last few years, the areas of social behavior and mental health have moved into the focus of the research more and more. Individuals with WS are very often described as overfriendly (frequently termed as “Cocktail party personality”) with increased empathy, are reported to display increased sociability towards strangers, leading to increased social vulnerability and, surprisingly, as having big problems developing successful friendships and becoming socially isolated in adulthood. From early childhood, they display elevated anxiety derived from fear and specific phobias: later in life there is a high prevalence of psychiatric symptoms [25-28].

In summary, we actually know more about WS than ever before, particularly about the affected brain and the prevalences of symptoms. This knowledge is based on descriptions of abnormal functions and behavior. Less is known about the interplay of primary lesions or limitations and the genesis of symptoms themselves throughout the developmental pathway.

Could overfriendly behavior be a strategy to gain support as compensation for the lack of visuospatial skills? Are mood-swings directly related to the gene loss, or, additionally, a response to exclusion and rejection? Which symptoms are actually experienced as problematic by individuals with WS and their caregivers? How do their symptoms affect their quality of life?

These and related questions have not been studied yet. We assume that this level of understanding is key to finding effective support.

“Surprisingly, in the current international move for inclusion, limited research exists on the educational provision and academic achievements of children with WS, including the non-existing literature on their voices and the perspectives of key stakeholders.” [7] And for youth and adults, we can add: How can this be explained?

There is, compared with the research situation of other rare neurodevelopmental disorders, an enormous discrepancy between (a) extensive basic research and occasional applied research, (b) a considerable imbalance between a vast number of descriptive empirical studies compared with a few contributions to theoretical foundations (c) (especially in psychological and neurobiological studies) an intensive focus on status assessment (prevalence) in brain, cognition and behavior while very often questions of development changes, personals sense and motivation are neglected or ignored, because they “conceptually isolate mental systems from their natural context of interrelations with the biological and cultural systems of which they are a part” [29], (d) an absolute dominance of quantitative approaches in the tradition of medical research compared with sociological qualitative approaches [6] and (e) a clear prevalence in favour of cross-sectional studies (studying a group at one time point) compared with longitudinal section studies (studying different individuals at different ages). Altogether, only a few studies exist outside of the laboratory setting which take up everyday relevant complex needs and educational challenges to date.

However, the lack of consideration for the persons affected, according to participative research, and the marginally developed applied science are a symptom (and at least the consequence) of the underlying epistemological dilemma of *Cartesian reductionism*.

“Although Cartesian reductionism has been and will continue to be an indispensable tool of scientific analysis, its strength – the isolation of phenomena from complex relations – is also its weakness (...). When Cartesian reductionism is used exclusively as an analytic method, it eliminates an essential characteristic that needs to be understood – the interrelations of psychological systems both internally among component processes and externally with other systems.” [29]

Through this, not only the ethical question about the imbalance between the huge number of basic research projects and the underdeveloped state of the applied science as well as the corresponding less useful outcomes, but also the methodological question about the relationship between *description* (empirical phenomena) and *explanation* (theory formation) arises. *Basic research* does provide the foundation for *applied research* and development, however. The connection between basic research and applied research is that basic research provides the knowledge for applied research, and that applied research can, among other things, be a catalyst for basic research. The level of scientific knowledge decreases from basic research to applied research, while the degree of concretion and practical relevance continue to increase [30].

Obviously, it seems to be so that, in the case of the social and health dimensions of WS, the basic research can frequently *describe* in detail but seldom *explain* phenomena, although it shows itself to be exemplary in many cross-sectional studies. A cross-sectional study is a study type in which a single measurement of the previously defined parameters takes place within a random sample. The challenge for all researchers consists of selecting a representative sample from the population to be examined, on the one hand, although on the other hand, the choice is strongly localized, because the number of possible test persons with rare syndromes is low by definition. It isn't surprising that, when we match individuals with WS of biological ages from 5 to 50 at one point in time to a single measurement of the parameters, that we find an enormously wide range of within-syndrome individual differences.

To say it very clearly, we owe the important knowledge that a within-syndrome heterogeneity exists to the large number of descriptive cross-sectional studies. It is really important to understand that a wide range of options for living and dealing with this syndrome exists, but this *explains* all or nothing. Frequently, descriptive cross-sectional studies about the phenomena conclude that further empirical studies are necessary to be able to come up with better explanations. But, in the words of Fischer and Bidell [29] “recognizing that phenomena need to be explained is not the same as explaining them.” If the basic research does not generate explanatory knowledge about the reasons for developmental delays and the conditions of possibilities for useful interventions and learning processes, then the applied science lacks a basis.

Related to WS, a transformation of the research field already occurred in 2003 when Dykens demanded a greater educational relevance; an expansion of the method spectrum and an analysis of complex connections: The ‘whole person’ is missing” [31]. This transformation has failed to appear, except for occasional studies, to date [22, 32-34].

2 Our research and teaching activities

Prosetzky has delivered one of these contributions to theory formation and to the better understanding of individuals with WS on the basis of the neuropsychological development

theories of Vygotskij [35-37] and Lurija [38, 39]. From the perspective of cultural and historical neuropsychology, the author developed the idea that difficulties in the spatial domain and the preference for music, over-friendliness and the problems of forming friendships as well as the prevalence of mental health problems do have an inner connection. The key lies in the understanding of the dynamic of symptoms which are strongly influenced by emotions. Through this, the behavior of persons with WS always has a subjective and inner logic and cannot be explained or one-sidedly reduced to causes in gene and brain (more detailed [34]). Supplementary to the theories of Vygotskij and Lurija, the intersubjective concepts *attunement* and *resonance* play a large role in this [40]. While recognizing the *emotional states* of others is a strength for individuals with WS (emotional attunement), recognizing the *intentional states* of others is a problem (intentional attunement). (Not) being in emotional resonance with others is a very important aspect of individuals with WS and their ability to turn their brains and developing processes “on or off” [34, 41].

Danielsmeier [22] studied the experience of music and sound in WS using a Sequential Mixed Methods Design [42]. She first studied longitudinal quantitative data from 176 individuals with WS and found that aversions towards sounds decreased after puberty. She then selected four adult individuals with WS from the database and interviewed them in order to gain insight into their perspective on the phenomenon and causes for the change. Results showed that the decrease in anxieties was not due to a change in perception, but due to learning autonomous strategies to cope with stressful situations, thus lowering the intensity of aversive reactions. This study suggests Qualitative and Mixed Methods Designs as pathway to understanding symptoms and thus creating practical educational guidance for WS.

In October 2016 we founded the research group »WBS in Resonanz« (www.hszg.de/wbs) at the Faculty of Social Sciences in Görlitz. Generally speaking, six to nine students from the study course Heilpädagogik/Inclusion Studies from different years meet approximately twice per month. The aims and main focuses of the work of the research group are:

- Awareness of the public for WS and the challenges connected with that (early learning centres, Kindergartens, schools, housing options and sheltered workshops (Werkstätten für behinderte Menschen) or supported employment for disabled people)
- Regional networking for individuals with WS and their families
- Building international scientific networks
- Enabling of an attractive alternative studying place: studying by participation in research, discovering curiosity and enthusiasm for research (supporting young people in the profession)
- Literature research and evaluation of current international research publications to WS
- Exchange platform for the further development of theoretical and empirical research contributions of one’s own (explicitly qualifying research for studying.)
- Development of an educational WS competence and advisory centre in Görlitz.
- Acquisition of subsidies for the execution of research projects.

We were able to undertake the project »Challenges, Resources and Goals in Everyday Life with Williams Syndrome – Assessing the Needs for Tailored Supports« between May and December 2017; made possible by a special funding program of the State Ministry for Science and culture in Saxony. The central idea of the project was an integral, systematic as well as methodical and, as regards content, comprehensive demand analysis. Those who live with WS every day, whether as an individual, a relative or a professional caregiver, have

already developed individual strategies to handle challenges and thrive from resources. How can we learn from these experiences in order to support other families?

It was consequently the first aim of the project to acquire data to learn from these experiences and make it utilizable for other persons affected. It was the second aim to impulse a methodology discussion in the field of WS research. For an integrated and holistical research, new paradigms must be discussed as well as professional and methodological gaps overcome.

In the context of a Concurrent Mixed Methods design [42] 74 interviews altogether were carried out in two partial studies. The students were actively involved in the creative process of developing semi-structured guidelines for the interviews [43], proof testing and in the work of transcription.

The interviews were carried out with family members during the Bundesverbandstag in Willingen. We asked in the dimensions:

Challenges: What are the most present challenges in everyday life?

Resources: What are helpful resources?

Coping strategies: How did respondents cope with challenges? What was helpful, what not?

Personal goals: What are the individual goals of development for respondents?

Support: How should helpful support be designed?

The interviewing of the professional caregivers was carried out in the North of Germany for organizational reasons. Among others teachers, educators, ergo therapists and physiotherapists, but also members of the volunteer fire brigade were involved here.

Altogether, an impressive data set from qualitative data (1,800 page transcript of 74 interviews) and quantitative data ($N = 31$).

The interviews have been evaluated in five master theses to date, and build the empirical basis for the doctoral thesis of Vera Danielsmeier started in 2017; a cooperative doctoral programme between HSZG and the University of Bremen. (In accordance with university laws in Saxony, particularly gifted graduates from universities of applied science can be admitted to a cooperative doctoral programme in order to complete their doctorate. The HSZG is not currently authorised to offer doctoral studies, for which reason efforts are being made to facilitate cooperative doctoral study programmes with other universities). We plan to have results at the end of 2019.

At present, an educational guide is being prepared in the research group »WBS in Resonanz« from the intermediate reports of the interviews for teachers.

The second aim of the project was achieved through a presentation of a Mixed Methods study on auditive perception at the international WS conference in Madrid, Spain on November 10th and 11th, 2017 [22]. The work was the only study with qualitative methods and open questions presented at the conference. Researchers were highly interested and spoke out for the urgent need for such qualitative and open research projects.

3 Third Mission: WS family meeting and specialist conference at the HSZG

Since 1989 the Bundesverband Williams-Beuren-Syndrom e.V. (National Association), founded by parents in Germany, has existed. Currently the association advises and informs over 560 families in different regions into a network and organizes, among others, leisure camps and regional meetings. The National Convention (Bundesverbandstag) of the Association takes place nearly in the middle of Germany geographically (Willingen, Hessen)

on an extended weekend every three years. There are also comparable organizations in the Czech Republic (<http://willik.tym.cz>) and Poland (<http://www.zespolwilliamsa.org>), which are coordinated by the European Federation of Williams Syndrome (<http://www.eurowilliams.org>).

The family meeting of the regional group Saxony and Saxony-Anhalt took place on the campus of the university in Görlitz from April 20th to 22nd, 2018. 28 families took part in it. Families were supposed to get the opportunity for private exchange on the one hand, and be informed by specialists in WS according to the example of the Bundesverbandstag, on the other hand. With 20 speakers and numerous voluntary helpers from the university, about 130 persons took part. It was the first meeting of this order of magnitude in the New Bundesländer.

The organization and execution of the meeting was carried out in close cooperation with WS regional group and in the context of a study project at the HSZG. Everyone at the organization is involved in the research group »WBS in Resonanz«. To be able to make the meeting according to the wishes and needs of the families, the project team sent a questionnaire out to the families at the end of last year. These results enabled an assessment of the numbers of participants and interests first of all. The project was mainly financed through a self-help promotion of AOK plus. AOK plus is one of the largest health insurance providers in Germany. Among other things the AOK took on a large part of the overnight stay costs of the families, so higher financial barriers did not stand in the way of participation.

The first families arrived on Friday and took part in a guided tour through Görlitz. Saturday morning marked the official start of the meeting with the welcoming speeches of the Saxon state minister Barbara Klepsch, the rector of the university Prof. Dr. Friedrich Albrecht and the chairmen of WS Bundesverband Chris Leber.

After the speeches about pedagogical (author) and medical challenges (Prof. Dr. Rainer Pankau) the parents, grandparents and professional caregivers had the choice between various workshops (for instance »what does WS mean for our family?«, »wills and the law of inheritance«).

During the whole of Saturday there was a colorful program for individuals with WS, channels of information as well as game and sports offers. A workshop dealing with digital media, the opportunity to play instruments together, and a workshop for hand printing were on offer. For the siblings a spectacular climbing excursion to the Königshainer Berge was made possible. For the end of the day most families met in a comfortable restaurant in the Görlitz old town.

On Sunday there were further lectures and workshops. For many children the visit to Görlitz zoo was the highlight of the weekend.

The very positive verbal feedback in the final plenary and the written answers in the evaluations show that the meeting was a complete success and repetition is desired from the families. The degree of organisation, the quality of the lectures and the kind atmosphere was stressed particularly positively during the weekend. The amount of choice was a point of criticism for some families, who said it was too big and the information density had been too high at the workshops. In our view, the most important aim, namely of improving regional networking for the families, was achieved. Of the 62 persons who filled out the evaluation form before the meeting, 11 persons had no contact to other families/persons with WS and 24 persons only had contact to 1-2 other families/persons with WS in Görlitz. For most of the students the organizing and volunteering was a very enriching experience according to the theory-practice-transfer. Moreover, many parents agreed in private discussions to be available

to students as contact persons for possible internships or other parts of their degree program (Bachelor's thesis).

4 Visit the 16. U.S. National Convention of the Williams syndromes association

To network with specialists in WS and to learn which current research results are being discussed with families and what research is planned for the future, the author visited the US American Williams Syndrome National Convention in Baltimore/Maryland in July 2018.

Approximately 20,000 people live with the WS condition in the USA. The Williams syndrome Association (WSA) was founded at the end of the 1980s and currently has between 3-4,000 members. The National Convention takes place (alternating between the west, the middle, and the east) in different places every two years.

The 16th National Convention was carried out in the Marriott Waterfront hotel in the centre of Baltimore. During the four days, 1,300 family members and professional carers experienced an extraordinarily extensive and varied program of specialist lectures and leisure activities. For people with WS of all ages and their siblings, a colorful leisure program was organized, in which more than 300 volunteers were involved.

The range of topics in the lectures included, among others, medicine (cardiovascular problems, anesthesia), behavioral problems (fears, psychotherapy, psychotropic drugs), financial and legal support and the situation of siblings. In the medical sessions, individual health experience and the quality of life played an important role. It was also noteworthy that several sessions were interdisciplinary with cardiologists, pediatricians and psychologists.

Furthermore, the variety of different formats was impressive, whereby a lot of value was placed on low-threshold and communicative formats. There were e.g. several one-on-one sessions with the opportunity for therapeutic and legal consultations, Question and Answer Sessions and also the lunch and learn format, where family members were able to have lunch and discuss their problems with the experts in a small and informal round.

In order to make the networking of all interested parties as easy as possible, there was a conference app for the smartphone, in which the slides of the speakers were deposited. It is also possible to download all the audio recordings of the convention sessions on the Internet.

Overall, visiting the Convention in the US was a great inspiration and enrichment, also because we are now in contact with other international researchers. Although the WSA offers financial support to families with less financial resources, the high fees for the hotel and the meeting are a financial barrier. We are all the more grateful that the trip to the US was made possible by a generous grant from HSZG.

Conclusion

Since 2016, we have been on the way to establishing a pedagogical competence center for WS in Görlitz. Through this, we are trying to involve students as actively as possible, as well as raising research questions and closing research gaps. As already mentioned, we are currently busy analyzing the gathered data as well as creating pedagogical guidelines for parents and professional caregivers. We are also organizing the second family meeting of the regional group Saxony and Saxony-Anhalt on the campus of the university of Görlitz on May 11th, 2019. The focus of the conference will be the topic of friendship and loneliness. We are always looking for research partners in Poland and the Czech Republic. The biggest challenge for us is raising funds to receive substantial human and material resources.

Acknowledgements

We would like to thank Dr. Rachel Ramsay.

Literature

- [1] STROMME, P.; BJORNSTAD, P. G.; RAMSTAD, K.: Prevalence estimation of Williams syndrome. *Journal of Child Neurology*. DOI: [10.1177/088307380201700406](https://doi.org/10.1177/088307380201700406)
- [2] EWART, A. K. et al.: Hemizygosity at the elastin locus in a developmental disorder, Williams syndrome. *Nature Genetics*. DOI: [10.1038/ng0993-11](https://doi.org/10.1038/ng0993-11)
- [3] POBER, B. R.; Williams-Beuren syndrome. *The New England Journal of Medicine*. DOI: [10.1056/NEJMra0903074](https://doi.org/10.1056/NEJMra0903074)
- [4] BARAK, B.; FENG, G.: Neurobiology of social behavior abnormalities in autism and Williams syndrome. *Nature Neuroscience*. DOI: [10.1038/nn.4276](https://doi.org/10.1038/nn.4276)
- [5] MARTENS, M. A.; WILSON, S. J.; REUTENS, D. C.: Research Review: Williams syndrome: a critical review of the cognitive, behavioral, and neuroanatomical phenotype. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. DOI: [10.1111/j.1469-7610.2008.01887.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2008.01887.x)
- [6] RIBY, D. M. et al.: The interplay between anxiety and social functioning in Williams syndrome. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. DOI: [10.1007/s10803-013-1984-7](https://doi.org/10.1007/s10803-013-1984-7)
- [7] MEYER-LINDENBERG, A.; MERVIS, C. B.; BERMAN, K. F.: Neural mechanisms in Williams syndrome: a unique window to genetic influences on cognition and behaviour. *Nature Reviews Neuroscience*. DOI: [10.1038/nrn1906](https://doi.org/10.1038/nrn1906)
- [8] NIKITINA, E. A. et al.: Williams syndrome as a model for elucidation of the pathway genes – the brain – cognitive functions: genetics and epigenetics. *Acta Naturae*. 2014. Vol. 6, Issue 1, pp. 9–22.
- [9] ATKINSON, J.; BRADDICK, O.: From genes to brain development to phenotypic behavior: “dorsal-stream vulnerability” in relation to spatial cognition, attention, and planning of actions in Williams syndrome (WS) and other developmental disorders. *Progress in Brain Research*. DOI: [10.1016/B978-0-444-53884-0.00029-4](https://doi.org/10.1016/B978-0-444-53884-0.00029-4)
- [10] WILLIAMS, J. C.; BARRATT-BOYES, B. G.; LOWE, J. B.: Supravalvular aortic stenosis. *Circulation*. 1961; Vol. 24, pp. 1311–1318.
- [11] BEUREN, A. J.; APITZ, J.; HARMJANZ, D.: Supravalvular aortic stenosis in association with mental retardation and a certain facial appearance. *Circulation*, 1962; Vol. 26, pp. 1235–1240.
- [12] LANDAU, B.; FERRARA, K.: Space and Language in Williams syndrome: Insights from typical development. *WIREs Cognitive Science*. DOI: [10.1002/wcs.1258](https://doi.org/10.1002/wcs.1258)
- [13] LANDAU, B.; HOFFMAN, J. E.; KURZ, N.: Object recognition with severe spatial deficits in Williams syndrome: sparing and breakdown. *Cognition*. DOI: [10.1016/j.cognition.2005.06.005](https://doi.org/10.1016/j.cognition.2005.06.005)
- [14] FARRAN, E. K. et al.: Route knowledge and configural knowledge in typical and atypical development: a comparison of sparse and rich environments. *Journal of Neurodevelopmental Disorders*. DOI: [10.1186/s11689-015-9133-6](https://doi.org/10.1186/s11689-015-9133-6)

- [15] MEYER-LINDENBERG, A. et al.: Neural basis of genetically determined visuospatial construction deficit in Williams syndrome. *Neuron*. DOI: [10.1016/j.neuron.2004.08.014](https://doi.org/10.1016/j.neuron.2004.08.014)
- [16] Van HERWEGEN, J.: Williams syndrome and its cognitive profile: the importance of eye movements. *Psychology Research and Behavior Management*. DOI: [10.2147/PRBM.S63474](https://doi.org/10.2147/PRBM.S63474)
- [17] BROCK, J.: Language abilities in Williams syndrome: A critical review. *Development and Psychopathology*. DOI: [10.1017/S095457940707006X](https://doi.org/10.1017/S095457940707006X)
- [18] LEVITIN, D. J. et al.: Aversion, awareness, and attraction: Investigating claims of hyperacusis in the Williams syndrome phenotype. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. DOI: [10.1111/j.1469-7610.2004.00376.x](https://doi.org/10.1111/j.1469-7610.2004.00376.x)
- [19] NG, R. et al.: Musicality Correlates With Sociability and Emotionality in Williams Syndrome. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*. DOI: [10.1080/19315864.2012.683932](https://doi.org/10.1080/19315864.2012.683932)
- [20] BELLUGI, U. et al.: Neuropsychological, neurological, and neuroanatomical profile of Williams syndrome. *American Journal of Medical Genetics*. Supplement, 1990, Vol. 37, Issue S6, pp. 115–125. DOI: [10.1002/ajmg.1320370621](https://doi.org/10.1002/ajmg.1320370621)
- [21] LEVITIN, D. J. et al.: Neural correlates of auditory perception in Williams syndrome: An fMRI study. *NeuroImage*. DOI: [10.1006/nimg.2002.1297](https://doi.org/10.1006/nimg.2002.1297)
- [22] DANIELSMEIER, V. A.: *Das Musik- und Geräuscherleben von Menschen mit Williams-Beuren-Syndrom im Kontext psychischer und sozialer Kontextfaktoren*. Eine ressourcenorientierte Studie. Masterthesis, 2014, Universität Bremen: Bremen.
- [23] DYKENS, E. M. et al.: Music and anxiety in Williams syndrome: A harmonious or discordant relationship? *American Journal on Mental Retardation*. DOI: [10.1352/0895-8017\(2005\)110\[346:MAAIWS\]2.0.CO;2](https://doi.org/10.1352/0895-8017(2005)110[346:MAAIWS]2.0.CO;2)
- [24] LEVITIN, D. J.; BELLUGI, U.: Musical abilities in individuals with Williams syndrome. *Music Perception*. DOI: [10.2307/40300863](https://doi.org/10.2307/40300863)
- [25] DYKENS, E. M.: Anxiety, fears, and phobias in persons with Williams syndrome. *Developmental Neuropsychology*. DOI: [10.1080/87565641.2003.9651896](https://doi.org/10.1080/87565641.2003.9651896)
- [26] NG-CORDELL, E. et al.: Anxiety in Williams Syndrome: The Role of Social Behaviour, Executive Functions and Change Over Time. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. DOI: [10.1007/s10803-017-3357-0](https://doi.org/10.1007/s10803-017-3357-0)
- [27] ROYSTON, R. et al.: Anxiety Disorders in Williams Syndrome Contrasted with Intellectual Disability and the General Population: A Systematic Review and Meta-Analysis. *Journal of Autism and Developmental Disorders*. DOI: [10.1007/s10803-016-2909-z](https://doi.org/10.1007/s10803-016-2909-z)
- [28] STINTON, Ch.; ELISON, S.; HOWLIN, P.: Mental health problems in adults with Williams syndrome. *American Journal on Intellectual and Developmental Disabilities*. DOI: [10.1352/1944-7558-115.1.3](https://doi.org/10.1352/1944-7558-115.1.3)
- [29] FISCHER, K. W.; BIDELE, T. R.: Dynamic Development of Action and Thought. *Handbook of Child Psychology*. DOI: [10.1002/9780470147658.chpsy0107](https://doi.org/10.1002/9780470147658.chpsy0107)
- [30] STANGL, W.: Grundlagenforschung. *Online Lexikon für Psychologie und Pädagogik*. [online]. 2018. [accessed 2018-10-30]. Available from WWW: <http://lexikon.stangl.eu/3600/grundlagenforschung>

- [31] DYKENS, E. M.: The Williams syndrome behavioral phenotype: the ‘whole person’ is missing. *Current Opinion in Psychiatry*. DOI: [10.1097/00001504-200309000-00006](https://doi.org/10.1097/00001504-200309000-00006)
- [32] FISHER, M. H. et al.: Experiences of Bullying for Individuals with Williams Syndrome. *Journal of Mental Health Research in Intellectual Disabilities*. DOI: [10.1080/19315864.2016.1278289](https://doi.org/10.1080/19315864.2016.1278289)
- [33] FISHER, M. H.; MELLO, M. P.; DYKENS, E. M.: Who reports it best? A comparison between parent-report, self-report, and the real life social behaviors of adults with Williams syndrome. *Research in Developmental Disabilities*. DOI: [10.1016/j.ridd.2014.08.011](https://doi.org/10.1016/j.ridd.2014.08.011)
- [34] PROSETZKY, I.: *Mehr als die Summe seiner Symptome: zur kulturhistorischen Neuropsychologie und Pädagogik des Williams-Beuren-Syndroms*. Lehmanns Media, Berlin, 2008. ISBN 978-3-86541-628-5.
- [35] JANTZEN, W.: *Kulturhistorische Psychologie heute: Methodologische Erkundungen zu L. S. Vygotskij*. Lehmanns Media, Berlin, 2008. ISBN 978-3-86541-240-9.
- [36] VYGOTSKIJ, L. S.: *Ausgewählte Schriften*. Lehmanns Media, Berlin, 2003. ISBN 3-936427-49-6.
- [37] RIEBER, R. W.; CARTON, A. S.: The diagnostics of development and the pedagogical clinic for difficult children. *The collected works of L. S. Vygotsky. Volume 2. The fundamentals of defectology*. DOI: [10.1007/978-1-4615-2806-7_20](https://doi.org/10.1007/978-1-4615-2806-7_20)
- [38] LURIA, A. R.: *The working brain: an introduction to neuropsychology*. Basic Books, New York, 1976. ISBN 97804650920.
- [39] LURIA, A. R.: *Higher cortical functions in man*. Basic Books, New York, 1966. ISBN 978-1-4615-8579-4.
- [40] GALLESE, V.: Intentional attunement: A neurophysiological perspective on social cognition and its disruption in autism. *Brain Research*. DOI: [10.1016/j.brainres.2006.01.054](https://doi.org/10.1016/j.brainres.2006.01.054)
- [41] RIEBER, R. W.; CARTON, A. S.: The Problem of Mental Retardation. *The collected works of L. S. Vygotsky. Volume 2. The fundamentals of defectology*. DOI: [10.1007/978-1-4615-2806-7_19](https://doi.org/10.1007/978-1-4615-2806-7_19)
- [42] CRESWELL, J. W.: *Research design: qualitative, quantitative, and mixed methods approaches*. Sage, Los Angeles 2014. ISBN 1452226105.
- [43] MRUCK, K.; MEY, G.: *Handbuch qualitative Forschung in der Psychologie*. VS Verlag, Wiesbaden, 2010. ISBN 9783531167268.

VÝSTAVBA CENTRA PRO WILLIAMSŮV SYNDROM V HOCHSCHULE ZITTAU/GÖRLITZ – SOUČASNÝ VÝZKUM, VÝUKA A TŘETÍ MISE

Williamsův syndrom (WS) je vzácná porucha nervové soustavy způsobená ztrátou genu na chromozomu 7, která se vyskytuje u 1 ze 7500 živě narozených dětí. Fenotyp WS je typicky spojen s mírným mentálním postižením, srdečními problémy, hypersociálním chováním, úzkostmi a potřebou péče po celou délku života. Současný výzkum se zaměřuje hlavně na klinické charakteristiky, čímž poskytuje důležité výsledky pro zdravotnický management. Rodiče, terapeuti a profesionální pečovatelé však mohou najít velmi málo použitelných návodů pro výzvy každodenního života. Cílem autorů je položit si výzkumné otázky a pomoci překlenout tyto mezery v dlouhodobém horizontu. Proto se zabývají budováním kompetenčního centra pro WS na Univerzitě aplikovaných věd Zittau / Görlitz (HSZG). Tento článek popisuje výchozí bod a hlavní myšlenku, stejně jako dokončené, probíhající a plánované vědecké a podpůrné aktivity.

DIE ERRICHTUNG EINES KOMPETENZZENTRUMS ZUR BEHANDLUNG DES WILLIAMS-SYNDROMS AN DER HOCHSCHULE ZITTAU/GÖRLITZ – LAUFENDE FORSCHUNG, UNTERRICHT UND DRITTE MISSION

Beim Williams-Syndrom (WS) handelt es sich um eine seltene nervliche Entwicklungsstörung, welche auf einem Genverlust am Chromosom 7 beruht. Diese Störung wird bei einer von 7500 Geburten diagnostiziert. Der WS-Phänotyp geht typischerweise einher mit einer mäßigen geistigen Behinderung, Herzproblemen, einem hypersozialen Verhalten, Angstzuständen und dem Bedürfnis nach lebenslanger Unterstützung. Die gegenwärtige Forschung ist hauptsächlich auf die klinischen Charakteristiken gerichtet und bringt so wichtige Folgerungen für das medizinische Management. Eltern, Therapeuten und professionelle Betreuer vermögen freilich nur sehr wenige brauchbare Folgerungen für die Herausforderungen des Alltagslebens zu finden. Die Autoren zielen darauf ab, Forschungsfragen zu stellen und langfristig diese Lücke zu überbrücken. Daher sind sie damit befasst, an der Hochschule Zittau/Görlitz (HSZG) ein Kompetenzzentrum für das WS einzurichten. Dieser Artikel skizziert den Anfangspunkt und den Hauptgedanken sowie weiterführende und geplante wissenschaftliche unterstützende Aktivitäten.

BUDOWA CENTRUM ZESPOŁU WILLIAMSA W HOCHSCHULE ZITTAU/GÖRLITZ – OBECNE BADANIA, NAUCZANIE I TRZECIA MISJA

Zespół Williamsa (ZW) to rzadkie zaburzenie układu nerwowego spowodowane mutacją w obrębie chromosomu 7, występujące u 1 na 7500 żywych urodzonych dzieci. Fenotyp ZW jest typowo związany z łagodnym upośledzeniem umysłowym, wadami serca, zaburzeniami zachowania, lękami i konieczną opieką przez całe życie. Obecne badania skupiają się przede wszystkim na cechach klinicznych, dając ważne informacje dla zarządzania medycznego. Jednak rodzice, terapeuci i profesjonalni opiekunowie mogą znaleźć niewiele informacji, jak podolać wyzwaniom życia codziennego. Celem autorów jest sformułowanie pytań badawczych i chęć zagospodarowania tych braków w perspektywie długoterminowej. Dlatego zajmują się oni stworzeniem ośrodka kompetencyjnego dla ZW na Uniwersytecie Nauk Stosowanych Zittau/ Görlitz (HSZG). W niniejszym artykule opisano punkty wyjścia oraz główną ideę a także ukończone, trwające i planowane działania naukowe i wspomagające.

LIST OF AUTHORS

Name	E-Mail and Page Number of Contribution	
Eva Ardielli	eva.ardielli@vsb.cz	7
Artur Boháč	artur.bohac@tul.cz	16
Zuzana Jelínková	zuzana.jelinkova@hotmail.com	16
Lenka Holečková	lenka.holeckova@vse.cz	32
Pavel Kliment	pavel.kliment@tul.cz	40
Jaroslav Kupr	jaroslav.kupr@tul.cz	51
Aleš Suchomel	ales.suchomel@tul.cz	51
Jiří Pánek	jiri.panek@tul.cz	51
Nikola Procházková	nikola.prochazkova@tul.cz	51
Klára Kuprová	klara.kuprova@tul.cz	51
Sînziana Schönfelder	alina_sinziana.schoenfelder@tu-dresden.de	60
Emilia Socha	emilia.socha@tu-dresden.de	60
Ondřej Stulík	stulik@kap.zcu.cz	71
Martin Lachout	martin.lachout@ujep.cz	89
Magdalena Malechová	malechova@ff.jcu.cz	96
Ingolf Prosetzky	Ingolf.Prosetzky@hszg.de	109
Vera Danielsmeier	Vera.Danielsmeier@hszg.de	109

GUIDELINES FOR CONTRIBUTORS

Guidelines for contributors are written in the form of a template which is available as a Word document at http://acc-ern.tul.cz/images/journal/ACC_Journal_Template.docx.

EDITORIAL BOARD

<i>Editor in Chief</i> Prof. Ing. Pavel Mokrý, Ph.D.	Technical University of Liberec pavel.mokry@tul.cz
<i>Assistant of the Editor in Chief</i> Prof. Ing. Miroslav Žižka, Ph.D.	Technical University of Liberec miroslav.zizka@tul.cz
<i>Executive Editor</i> PaedDr. Helena Neumannová, Ph.D.	Technical University of Liberec helena.neumannova@tul.cz phone: +420 734 872 413

Other Members of the Editorial Board

 Doc. PaedDr. Hana Andrášová, Ph.D.	University of South Bohemia in České Budějovice andras@pf.jcu.cz
 Doc. PhDr. Tomáš Kasper, Ph.D.	Technical University of Liberec tomas.kasper@tul.cz
 Prof. Ing. Jiří Militký, CSc.	Technical University of Liberec jiri.militky@tul.cz
 Doc. Ing. Iva Petříková, Ph.D.	Technical University of Liberec iva.petrikova@tul.cz
 Doc. Dr. Ing. Miroslav Plevný	University of West Bohemia in Pilsen plevny@fek.zcu.cz
 Doc. Ing. Petr Šidlof, Ph.D.	Technical University of Liberec petr.sidlof@tul.cz
 Dr. Eckhard Burkatzki	TU Dresden / IHI Zittau burkatzki@tu-dresden.de
 Prof. Dr.-Ing. Frank Hentschel	Hochschule Zittau / Görlitz f.hentschel@hszg.de
 Prof. Dr. phil. PhDr. (MU Brno) Annette Muschner	Hochschule Zittau / Görlitz a.muschner@hszg.de
 Dr. Piotr Gryszel	Universitet Ekonomiczny we Wrocławiu Wydział Ekonomii Zarządzania i Turystyki piotr.gryszel@ue.wroc.pl
 Prof. UE Dr. hab. Elżbieta Sobczak	Universitet Ekonomiczny we Wrocławiu Wydział Ekonomii Zarządzania i Turystyki elzbieta.sobczak@ue.wroc.pl
 Prof. UE Dr. hab. Grażyna Węgrzyn	Universitet Ekonomiczny we Wrocławiu Wydział Ekonomii Zarządzania i Turystyki grazyna.wegrzyn@ue.wroc.pl

Assistant of the editorial office:

Ing. Dana Nejedlová, Ph.D., Technical University of Liberec, Department of Informatics,
phone: +420 485 352 323, e-mail: dana.nejedlova@tul.cz

Název časopisu (<i>Journal Title</i>)	ACC JOURNAL
Rok/Ročník/Číslo (<i>Year/Volume/Issue</i>)	2018/24/3 (2018/XXIV/Issue C)
Autor (<i>Author</i>)	kolektiv autorů (<i>composite author</i>)
Vydavatel (<i>Published by</i>)	Technická univerzita v Liberci Studentská 2, Liberec 1, 461 17 IČO 46747885, DIČ CZ 46 747 885
Schváleno rektorem TU v Liberci dne	2. 10. 2018, č. j. RE 42/18
Vyšlo (<i>Published on</i>)	31. 12. 2018
Počet stran (<i>Number of pages</i>)	123
Vydání (<i>Edition</i>)	první (<i>first</i>)
Číslo publikace (<i>Number of publication</i>)	55-042-18
Evidenční číslo periodického tisku (<i>Registry reference number of periodical print</i>)	MK ČR E 18815
Počet výtisků (<i>Number of copies</i>)	60 ks (<i>pieces</i>)
Adresa redakce (<i>Address of the editorial office</i>)	Technická univerzita v Liberci Akademické koordinační středisko v Euroregionu Nisa (ACC) Studentská 2, Liberec 1 461 17, Česká republika Tel. +420 485 352 318, Fax +420 485 352 229 e-mail: acc-journal@tul.cz http://acc-ern.tul.cz
Tiskne (<i>Print</i>)	Vysokoškolský podnik Liberec, spol. s r.o. Studentská 1402/2, Liberec 1 460 01, Česká republika

Upozornění pro čtenáře

Příspěvky v časopise jsou recenzovány a prošly jazykovou redakcí.

Readers' notice

Contributions in the journal have been reviewed and edited.

Předplatné

Objednávky předplatného přijímá redakce. Cena předplatného za rok je 900,- Kč mimo balné a poštovné. Starší čísla lze objednat do vyčerpání zásob (cena 200,- Kč za kus).

Subscription

Subscription orders must be sent to the editorial office. The price is 40 € a year excluding postage and packaging. It is possible to order older issues only until present supplies are exhausted (8 € an issue).

Časopis ACC JOURNAL vychází třikrát ročně (červen, září, prosinec).

Three issues of ACC JOURNAL are published every year (June, September, December).

Liberec – Zittau/Görlitz – Wrocław/Jelenia Góra

© Technická univerzita v Liberci – 2018

ISSN 1803-9782 (Print)

ISSN 2571-0613 (Online)